

FORORD

Denne masteroppgaven har endelig kommet til sin slutt. Etter diverse andre ”viktige prosjekter” som barneforøkelse med mer, var det tid for prioriteringer for å få denne oppgaven i mål.

Intervjuene ble foretatt i 2006, og selv om en stund har gått, takker jeg informantene som delte sine tanker med meg om et svært interessant tema. Håper dere finner noe av det som er beskrevet av interesse og at dere kjenner dere litt igjen i min konstruksjon av datamaterialet. Som sagt, denne masteroppgaven har tatt sin tid, og jeg takker spesielt min veileder Geir Hyrve for tålmodighet, oppmuntring og støtte i alle faser av arbeidet.

Selv om undertegnede står ansvarlig for oppgaven, er det alltid noen å takke underveis. I innspurten har det vært mange hjelpsomme og støttende personer rundt meg. Takk for god hjelp og ”hyggelige avbrekk” til medstudenter på lesesalen.

Takk til Jørn som har vært ”alene - pappa” (med god hjelp av mormor) de siste ukene før innlevering. Takk til Martin, Kristoffer, Maria og David som aldri har klaget over at mamma har jobbet på skolen, kveld etter kveld.

En særskilt takk til Kristoffer, min nest eldste sønn, for lån av pc!

Stor takk også til Lene for hjelp i innspurten.

Som sagt, selv om oppgaven er mitt produkt, hadde jeg aldri fått mulighet til å skrive den ferdig hvis det ikke hadde vært for min kjære mor. Gjennom hele studiet og siste del av prosessen har du stilt opp og vært en stor støtte på alle mulige måter. Jeg takker deg ”av hele mitt hjerte”!

Trondheim, desember 2010.

Synøve Melheim

TO SKILDRINGER FRA EN INFORMANT:

En "vanlig ettermiddag" på jobb i 1983 og på "seinvakt" i 2004.

HISTORIE 1:

Kom på jobb.

Ungene leika ute.

Dørene stod oppe.

Alle ropte: Hei!

Kom inn i garderoben. Gikk ut igjen. Ble kasta rett ut i det. Noen stod og lagde middag. Sa: ha det og gikk. Ingen overlapping. Kanskje noen beskjeder. Praktiske. Det med ungene tok vi på sparket. Alle satt ved kjøkkenbordet og spiste middag. Lekser tok vi når alt var ferdig. Krangel løste seg selv. Besøk av venner, spilte kort. Noen lekte ute. De store passet på de små. Vi pusla med praktiske ting. Var "overalt". Ungene fant på ting sjøl, kom hvis de lurte på noe. Var som en mor. Dagen "gikk av seg selv". Naturlig. Var som en storfamilie. Alle visste når de skulle gå opp og legge seg. Badet de minste og leste for dem. Ikke overlapping, bare hvis det var noe helt spesielt.

HISTORIE 2:

På vakt kl. 15.00

Låser meg inn.

Ingen ute.

Det eneste jeg hører er en enorm bass.

Inn. Møter ingen. Kontoret, ser helt annerledes ut. Tar på meg arbeidsnøkkelen.

Går på møterommet og venter på overlapping.

Skjema. Bok.

Går igjennom dagen. Praktiske. Beskjeder. Hvem er her? Hva er planene?

Dagvakta går. Planlegger seinvakta.

Hvem gjør hva? Praktiske. Hvem er i miljøet? Koble på. "Vi må være koblet på så godt vi kan".

Går ut i miljøet. Ansvar for middag. Ansvar for å si hei.

Noen spiser, andre ikke. Noen vil ikke. Noen tør ikke. Noen må spise alene med en voksen.

Noen skal ut. Lager avtaler. Tilbake til innetid. Skal ut, men vet ikke hvor de er.

En som man ikke har fått kontakt med hele dagen. Gå opp å motivere til å komme ned. Kan ta en time. Mat, dialog, Se ungdommen. Være sammen med. Eventuelt gå en tur.

Kveld. Enkelte går og legger seg. Andre tør ikke. Noen er på rommet, men får ikke sove. Noen trenger mer tid. En sitter oppe med ungdommen. En skriver på data om hver enkelt ungdom, så nattevakta vet hva som har skjedd.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	6
1.1 Bakgrunn for problemstillingen.....	7
1.2. Problemstilling og forskningsspørsmål.....	8
1.3 Struktur på oppgaven.	8
2. PERSPEKTIVER	9
3. BARNEVERNENSINSTITUSJONEN – utviklingen av feltet	11
3.1. Et historisk perspektiv – fokus i barnevernet i etterkrigstiden.	11
3.1.1. Begrepet barnevern.	11
3.1.2. Eldre historie.....	12
3.1.3. Fokus i barnevernet fra 1945-1992.	13
3.1.4. Dagens fokus.....	15
3.2. Forskning på barnevernsinstitusjoner i Norge.....	17
3.2.1. Behandling av ungdom i institusjoner – hva sier forskningen?.....	18
3.2.2. Forskning fra barnevernets utviklingscenter Midt-Norge.	21
3.2.3. NOVA – Rapporter.	21
3.2.4. Pågående undersøkelser og evalueringer.....	25
3.3. Barnevernsinstitusjonen som tiltaksalternativ – dagens situasjon.....	26
4. TEORETISKE PERSPEKTIVER OM SYNET PÅ INSTITUSJON	30
4.1. Miljøterapi med barn og unge – organisasjonen som terapeut.....	30
4.2. Ulik forståelse av forskning på institusjon – effektivitetsproblematikk.	32
4.3. Et generelt perspektiv på organisasjoner i post - industrielle samfunn.	34
5. TEORI OM ENDRINGER I SYNET PÅ BARN – TRE PERSPEKTIVER	36
5.1. Historisk tilbakeblikk.	36
5.2. ”Den teoretiske barndom”.....	37
5.2.1. Det presosiologiske barn.	38
5.2.2. Det sosiologiske barn.	38
5.3. En teori om kontinuitet og forandring.....	39
5.4. Utviklingstrekk i velferdsforskningen.	40
6. METODE	43
6.1. Vitenskapsteoretisk forståelse.	43
6.2. Forforståelse.	44
6.3. Datainnsamling – metode og gjennomføring.	45
6.3.1. Valg av en kvalitativ studie.	45
6.3.2. Valg av metode for datainnsamling – kvalitativt intervju.	46
6.3.3. Utvalg.	47
6.3.4. Særskilte utfordringer ved retrospektive intervjuer.	48
6.3.5. Intervjuguide.....	49
6.3.6. Gjennomføring av intervjuene – intervjusituasjonen.	50
6.4. Analyse – fortetting og kategorisering.	50
6.5. Vurdering av kvaliteten på kvalitative data.....	52
6.6 Etiske betraktninger	53
7. HVILKE ENDRINGER HAR FUNNET STED I BARNEVERNENSINSTITUSJONEN FRA 1980-2006?	54
7.1. Teknologi/virkemidler.	56
7.1.1. ”Det skulle være mest mulig likt et vanlig hjem”.....	57
7.1.2. Endring i metodikk - fra omsorg til behandling.....	58
7.1.4. Fra det normale via problemer til ressurser.	59
7.1.5. Familien fikk økt fokus – familien som ressurs.....	60

7.1.6. ”Jeg er opptatt av relasjon jeg!”	64
7.1.8. Virkemidlene har endret seg – fra ”familiemodell” til behandling sinstitusjon.	65
7.2. Mål.	67
7.2.1. ”Målet var at de skulle bli gode samfunnsborgere og klare seg selv”.	67
7.2.2. Individuelle planer og målsettinger.	68
7.2.3. Endringer i målsettinger med arbeidet – fra fokus på oppvekstvilkår og fremtid til individuelle tiltak og mål.	69
7.3. Deltakere.	70
7.3.1. Hvem var barna?	70
7.3.2. De ansatte.	71
7.3.3. Endringer blant beboere og ansatte.	72
7.4. Sosial struktur.	73
7.5. Omgivelser.	74
7.5.1. Endringer i utdanningen – en del av den generelle samfunnsutviklingen.	74
7.5.2. Politiske og økonomiske forhold som påvirkningsfaktorer.	76
7.5.3. Synspunkter på forskning.	77
7.5.4. Endringer i institusjonens omgivelser.	78
7.6. Oppsummering – som systemmodell.	78
8. ENDRINGER I BARNEVERNSINSTITUSJONENS	80
METODIKK FRA 1980 – 2006	80
8.1. Fra omsorg til behandling – fra hjem til institusjon.	80
8.2. Utredning – økt problematikk, behov for systematikk?.....	83
8.3. Nye trender – mestring, ressurser, familie- og nettverk.....	85
8.4. Relasjon som grunnlaget for endringsarbeid.	86
8.5. Nye virkemidler – evaluerbare metoder.....	87
8.6. Oppsummering av endringer i barnevernsinstitusjonens virkemidler fra 1980-2006. ..	89
9. ENDRINGER I SYNET PÅ BARN I BARNEVERNSINSTITUSJON FRA 1980 – 2006	91
9.1. Fra normale barn til barn med problemer.	92
9.2. Fra barn med problemer til barn med ressurser.	93
9.3. Fra barn med ressurser til barn med atferdsproblemer.	94
9.4. Oppsummering av endringer i synet på barn.	95
10. BARNEVERNSINSTITUSJONEN – PERSPEKTIVER I ENDRING	98
10.1. Perspektiver i endring.	99
10.2. Forskning på barnevernsinstitusjoner.	103
10.3. Vurdering av kvaliteten på resultatene.	107
REFERANSELISTE:	110

VEDLEGG:

1. Intervjuguide
2. Informasjon vedrørende deltakelse i en vitenskapelig undersøkelse
3. Kvittering på melding om behandling av personopplysninger

SAMMENDRAG

Temaet i denne oppgaven er endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen fra 1980 – 2006.

Oppgaven bygger på kvalitative intervju med 3 informanter som har arbeidet i eller i nær tilknytning til barnevernsinstitusjonen i tidsperioden 1980 – 2006. Intervjuene ble foretatt i 2006, derfor denne avgrensningen. Det er deres tanker og forståelse av endringer som ligger til grunn for konstruksjon av videre kunnskap. Hvordan informantene tenker om hva som var viktig før/nå og hva var det har vært fokus på til ulike tider, danner hovedessensen i datamaterialet.

For nærmere innsikt i temaet: Endringer i forståelse av barnevernsinstitusjon, blir dette forsøkt belyst ut fra to forskningsspørsmål:

- Hvilke endringer har funnet sted i barnevernsinstitusjonens metodikk fra 1980 – 2006?
- Hvilke endringer har funnet sted i synet på barn i barnevernsinstitusjon fra 1980 – 2006?

Det teoretiske utgangspunktet for oppgaven består av ulike perspektiver. Perspektiver omhandlende syn på institusjon, samt teoretiske perspektiver om endringer i synet på barn, danner grunnlag for analysen av datamaterialet. I tillegg er det også valgt en historisk kontekst i bakgrunnsforståelsen og for systematisering av ”funn” er det anvendt en organisasjonsteoretisk systemmodell, bestående av fem kategorier: en organisasjons mål, teknologi/virkemidler, deltakere, sosial struktur og omgivelser. I datamaterialet vises det til endringer i samtlige av kategoriene i løpet av tidsperioden 1980- 2006.

Resultatene viser til endringer både når det gjelder barnevernsinstitusjonens virkemidler og syn på barn i det aktuelle tidsrommet. I perioden vises det også til en tendens som kan si noe om variasjon av perspektiver, i den forstand at det til enhver tid eksisterer et ”rådende” eller ”foretrukket” perspektiv. Studien sier også noe om at politiske føringer i stor grad kan bidra til påvirkning av slike trender.

1. INNLEDNING

Denne studien setter fokus på barnevernsinstitusjonen og har som tema/problemstilling *”Endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen fra 1980-2006”*.

Hvorfor endringer og hvorfor barnevernsinstitusjon? Dette er forhold som stort sett handler om egen bakgrunn, forståelse og interesse for utvikling på dette feltet. Etter mange års arbeid i ulike roller i barnevernsinstitusjon (og institusjoner for rusmisbrukere), var ”institusjon” et naturlig valg av tema for masteroppgaven. Selv om jeg i dag ikke arbeider i barnevernsinstitusjon, har jeg stor interesse av å følge utviklingen på dette området. Temaet som vekket min interesse (og som har bidratt til en del frustrasjoner) har vært det store fokuset på nye metoder i institusjonsarbeid, MultifunC. Ikke at jeg i utgangspunktet er kritisk til nye ting, snarere tvert imot. Husker jeg satt på personalmøtet på 90-tallet og ønsket meg mer ”faglighet” (hva nå jeg la i det på den tiden). Det jeg tenker om dette i dag er at større ”faglighet” for meg ikke er identisk med et ensidig fokus på en type institusjoner og metodikk. Jeg fikk ikke mine erfaringer av det å arbeide i institusjon til å stemme med løsningene som ble skissert. Slik jeg så det ivaretok de ikke helheten og kompleksiteten i arbeidet. På bakgrunn av erfaring med mange ulike mennesker, fant jeg også et menneskesyn jeg oppfattet som ganske ”mekanisk”. Min erfaring med mennesker i institusjon (både barn, ungdom og voksne) tilsa meg at de var like forskjellige som alle andre, selv om de ofte var plassert i institusjonen med bakgrunn i en del ”fellestrekk”. Opplevde også at institusjoner som jobbet etter andre perspektiver og forståelser i langt større grad måtte streve for å få aksept for sin virksomhet.

Hvordan skulle jeg nærme meg dette temaet? Etter en del tanker og ideer valgte jeg å sette fokus på hvordan man har endret tenkningen eller forståelsen rundt barnevernsinstitusjonen over en lengre tidsperiode, hva som hadde vært viktig i arbeidet med barna til ulike tider. Selv om det i dag, som tidligere, finnes mange ulike institusjonstyper (ulik metodikk, faglig ståsted, målgruppe med mer), så tenker jeg at det finnes noen hovedtendenser i hva som har vært trender i tiden, hva som har vært ansett som ”riktig” forståelse til enhver tid.

Hvorfor akkurat 1980 – 2006? Det var et ønske i denne studien å kunne beskrive endringer over et så langt tidsperspektiv som mulig, ut fra utvalgets egenart. Intervjuene ble foretatt i 2006, så derfor slutter også betraktningene der. Selv om det allikevel skisseres endringer etter

dette, er disse ikke empirisk fundert. Hvorfor 1980? Dette handler også om utvalget, da samtlige informanters erfaringer med studiens tema starter rundt dette tidspunktet. Slik ble det 1980 – 2006.

1.1 Bakgrunn for problemstillingen.

Barnevernsinstitusjonen som tiltaksalternativ i dagens barnevern har et sterkt fokus på evidensbaserte metoder og fosterhjem som et foretrukket alternativ. De politiske føringene er entydig farget av familiebevaring og evidensorientering (Storø, Bunkholdt og Larsen, 2010). Det vises stort sett til negative sier ved institusjoner, samt at utfordringene vedrørende fosterhjems plasseringer får lite oppmerksomhet. Beslutninger fra politiske hold virker å inneholde en slags svart/hvitt tenkning, som ofte legitimeres ved bruk av forskning. Kunnskapsstatusen når det gjelder barnevernsinstitusjoner i Norge er relativt lav og dagens forskningsinnsats prioriteres på et smalt område av institusjoner. Skal man opparbeide seg en større kunnskapsstatus når det gjelder barnevernsinstitusjonene, bør man sette fokus på ulike typer tiltak og utvikle kunnskapen på et bredere spekter av tilbud. I dag fattes de politiske beslutninger, slik jeg ser det, på et svært manglende kunnskapsgrunnlag. Det finnes lite forskning som sier noe om hva som er bra eller ikke bra med mange av institusjonene og forskningsinteressene ligger ikke i å utvikle disse tiltakene, å se på hva som fungerer og hva som kan gjøres bedre, men avvikle dem. I tillegg til at utfordringene ved fosterhjems plasseringer bagatelliseres, har man store problemer med rekruttering. Debatten om tiltaksalternativ i barnevernet har vært, og er ofte preget, av et enten eller, i stedet for både og. Når jeg velger å sette fokus på barnevernsinstitusjonen i denne studien er det fordi jeg ser det som svært viktig utvikle kunnskapen på området, dersom man skal opprettholde et tiltakstilbud som kan ivareta ulike behov, med barnets beste som det førende prinsipp.

Gjennom denne studien ønsker jeg også å bidra til å skape en interesse for kunnskapsutvikling på området. I Norge finnes et bredt spekter av barnevernsinstitusjoner, med svært ulik historisk bakgrunn, noen av nyere art, andre med lange historiske røtter. For å utvikle kunnskapen og for å kunne si noe om videre utviklingspotensial for et samlet, differensiert tiltakstilbud i barnevernet, vil det være hensiktsmessig sette fokus på og forske videre på disse institusjonene.

1.2. Problemstilling og forskningsspørsmål.

Studiens målsetting har vært å belyse endringer i hva som har vært i fokus til ulike tider i barnevernsinstitusjonen, og ved hjelp av ulike teoretiske perspektiv kunne belyse og diskutere ulike forståelsesmåter samt vise til noe av kompleksiteten på området. Formålet vil slikt sett kunne være ved å rette fokus på disse forholdene og kunne si noe om behov for videre kunnskapsutvikling på feltet.

Oppgavens problemstilling har vært ”Endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen fra 1980 – 2006” og for å belyse dette temaet nærmere falt valget på følgende forskningsspørsmål:

Forskningsspørsmål 1:

Hvilke endringer har funnet sted i barnevernsinstitusjonenes metodikk fra 1980-2006?

Forskningsspørsmål 2:

Hvilke endringer har funnet sted i synet på barn i barnevernsinstitusjon fra 1980-2006?

1.3 Struktur på oppgaven.

For å kunne belyse problemstilling og forskningsspørsmål, har jeg i denne masteroppgaven valgt å ta utgangspunkt i ulike teoretiske perspektiver. I kapittel 2 vil jeg redegjøre for betydningen av begrepet perspektiv med utgangspunkt i Charon(2004) sin forståelse. Videre vil jeg i kapittel 3 se på utviklingen av feltet i et historisk perspektiv, dette for å sette forståelsen inn i en ramme. Kapittelet inneholder foruten et historisk tilbakeblikk, fokus på relevant forskning i forhold til barnevernsinstitusjoner. I kapittel 4 vil jeg trekke frem alternative forståelser på institusjon, sett i forhold til hva som blir presentert som dagens fokus i kapittel 3. Kapittel 5 tar for seg ulike teoretiske forståelser vedrørende endringer i synet på barn, mens kapittel 6 omhandler oppgavens metodiske beskrivelser.

Jeg har valgt å fordele analysen av arbeidet over flere kapitler. Kapittel 7 har jeg valgt å fremstille som et rent empirisk kapittel, der informantenes stemme blir hørt. ”Funnene” er her systematisert ut ifra teoribaserte kategorier hentet fra en organisasjonsteoretisk systemmodell.

I kapittel 8 og 9 belyses det empiriske materialet med utgangspunkt i de to forskningsspørsmålene i lys av studiens teoretiske utgangspunkt. Tilsutt, i kapittel 10, foretas en samlet drøfting av resultatene i forhold til oppgavens problemstilling.

2. PERSPEKTIVER

Med temaet ”Endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen fra 1980-2006” har jeg valgt ulike perspektiver for å systematisere, strukturere, fremstille og diskutere datamaterialet i denne studien. Før jeg går nærmere inn på de ulike perspektivene, har jeg funnet det hensiktsmessig å komme med noen refleksjoner rundt begrepet ”perspektiv”, som jeg har valgt å gjøre med utgangspunkt i Charon (2004) sin forståelse i boken ”Symbolic Interactionism”.

Uansett hvilket fenomen man velger å betrakte, gjør man det alltid ut fra et eller annet ståsted. Det er umulig å observere, vurdere, evaluere eller delta i noe uten at man har et utgangspunkt for forståelse. Hvorvidt dette utgangspunktet er bevisst eller erkjent vil kunne variere i stor grad. Skal man betrakte noe ut i fra et vitenskapelig ståsted bør man tilstrebe størst mulig refleksjon og bevissthet rundt dette (Malterud, 2003). Dette ståstedet kan ha mange navn, avhengig av fagretning, men også dagligdagse begreper som ”øynene som ser”. I vitenskapelig kunnskap (kvalitative metoder) blir ofte den ”ryggsekken” man bærer med seg inn i et prosjekt kalt for egen ”forforståelse”. Malterud beskriver videre dette som: ”Denne bagasjen består av erfaringer, hypoteser, faglige perspektiv, og av den teoretiske referanserammen som vi har ved prosjektets innledning” (s.47).

Som utgangspunkt for denne studien vil jeg se nærmere på Charons (2004) forståelse av ”perspektiv”. Når temaet er endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen fra 1980-2006, er det mange mulige måter å forstå eventuelle endringer på. Både valg av tema, teori og metode vil være forhold som kan påvirke hva slags forståelse av endringer som vil bli konstruert. Charon introduserer begrepet perspektiv med utgangspunkt i refleksjoner rundt spørsmål om ”sannhet”. Han finner begrepet ”perspektiv” mer egnet til å forstå den sosiale virkelighet. Videre sier han at vi alle er påvirket av våre perspektiver og at vi har vanskeligheter med å forstå hva som virkelig foregår ”der ute”. Han skisserer sine betraktninger gjennom en hendelse der ulike involverte parter har svært forskjellige oppfattelser av hva som egentlig har foregått. Videre diskuterer han dette eksemplet og sier at menneskene alltid ser virkeligheten gjennom perspektiver og at perspektivene påvirker oss til å trekke ut visse stimuli og ignorere andre. De blir på mange måter et filter.

Charon (2004) fokuserer også på språket og mener at noe som karakteriserer perspektiver er at de er laget av ord. Våre livserfaringer, i tillegg til de ord vi bruker til å beskrive vår sosiale verden, bidrar til ulike oppfatninger av virkeligheten. Han påpeker også videre at perspektiver heller ikke kan fange hele den fysiske virkelighet. Det vi ser på som sannhet, stammer fra et bestemt perspektiv. Charon hevder også at menneskene er begrenset av sine perspektiver, de kan ikke se utenfor disse. Allikevel anser han perspektiver som viktige fordi de gjør det mulig for oss å forstå verden. Videre stiller han spørsmål ved om eksisterer en objektiv virkelighet? Charon mener det gjør det og argumenterer med at det forgår ting ”der ute”, men at vi aldri kan forstå det helt fordi vi ser virkeligheten gjennom filtre han kaller perspektiver. Han viser også til at nye perspektiver åpner opp for nye vikeligheter og sier videre at vi alle gjennomgår grunnleggende forandringer når det gjelder perspektiver flere ganger i livet. Charon mener også at perspektivene endrer seg fra situasjon til situasjon (samt innenfor samme situasjon). Han beskriver også hvordan vi endrer våre perspektiver ved å innta nye roller og omgås nye grupper.

Perspektivene betrakter han som sosialt konstruert og våre perspektiver beskrives av Charon (2004) som sammenhengende med roller vi har og de grupper vi er en del av. De gir oss filtrene som vi ser verden gjennom og perspektivene er et produkt av den sosiale verden vi beveger oss innenfor. Videre stiller Charon spørsmål ved om det finnes perspektiver man kan betrakte som bedre enn andre. Han starter med å si at uansett hva man skal sammenlikne, må man bli enige om å bestemme noen kriterier for denne sammenlikningen. Ved omtale av vitenskapelige perspektiv kontra ikke vitenskapelige foretrekker Charon selv som han sier, et vitenskapelig perspektiv, da han ser på disse som mer spesifikk i forhold til å besvare spørsmål om vår verden. Men han mener også at vitenskapen ikke kan besvare alle spørsmål og at det eksisterer virkeligheter man ikke ser etter og som er for vanskelige og utforske vitenskapelig. Videre viser han også til at ulike vitenskapelige perspektiver fokuserer på ulike aspekter av virkeligheten.

I denne studien har jeg valgt ulike perspektiver for å belyse oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. De teoretiske perspektivene omhandler i tillegg til et historisk perspektiv på utviklingen av feltet, ulike perspektiver i synet på institusjon og endringer i synet på barn. I tillegg vil informantenes perspektiver i det empiriske materialet og mine egne perspektiver danne grunnlaget for konstruksjon av denne oppgaven

3. BARNEVERNENSINSTITUSJONEN – utviklingen av feltet

I dette kapittelet har jeg valgt å sette forståelsen av barnevernsinstitusjonen inn i en historisk kontekst ved og ta et tilbakeblikk og se på noen av de forholdene som har vært i fokus i barnevernet i etterkrigstiden og frem til i dag. Når temaet i studien er ”Endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonene fra 1980-2006”, vil det kunne være både interessant og hensiktsmessig å se hvilke områder det har vært fokusert på frem til dagens barnevern. Siden jeg har valgt å avgrense tematikken i studien til endringer i barnevernsinstitusjonenes virkemidler/metodikk og synet på barn, har jeg valgt å skissere særskilte endringer når det gjelder metode i ”dagens fokus”. Videre i kapittelet vil jeg også redegjøre for relevant forskningslitteratur på barnevernsinstitusjoner, sett i forhold til denne studien. Avslutningsvis vil jeg gi et lite innblikk i dagens situasjon når det gjelder synspunkter på bruk av barnevernsinstitusjonen som tiltaksalternativ.

3.1. Et historisk perspektiv – fokus i barnevernet i etterkrigstiden.

Som nevnt har jeg valgt å ta et historisk tilbakeblikk på hva som har vært i fokus i barnevernet. I denne sammenhengen har jeg valgt å ta utgangspunkt i Hagens (2001) fremstilling av barnevernets historie. Hagen går langt tilbake i tid og jeg har valgt etter et kort tilbakeblikk på eldre historie å skissere hva hun selv fremstiller som hovedspørsmålet fra det sosiale barnevernets side fra etterkrigstiden fram til 1992, men først litt om begrepet barnevern.

3.1.1. Begrepet barnevern.

Hagen (2001) opererer med ulike forklaringer på begrepet ”barnevern”. Hun viser til at begrepet oppstod i mellomkrigstiden og avløste den tidligere betegnelsen ”barneforsorg”. Hva var innholdet i disse begrepene og har de endret seg over tid? Hvis man ser på det sistnevnte begrepet ”barneforsorg”, refererer Hagen til følgende betegnelse fra 1920: ”Ved barneforsorg i videste betydning forstås all den omsorg som i fysisk, moralsk og intellektuelt henseende utøves for å sette barn – helt fra de ligger i mors liv til de kan stå på egne ben – i stand til å føre sit eget selvstendige liv.”(2001, s.13). Begrepet ble også operasjonalisert til å omfatte det man kalte ”privatoffentlig barneforsorg” som dreide seg om private organisasjoners samarbeid med det offentlige og ”den offentlige barneforsorg” gjerne betegnet som virksomhet drevet ut ifra lovgivning eller i statlig eller kommunal regi.

I etterkrigstiden oppstod begrepet ”barnevern”. Hagen refererer til ulike betydninger av begrepet. En vid betydning som omfatter all virksomhet rettet mot barn og unges utvikling og velferd. Hun refererer også til en snevrere betydning, ”kjernebarnevernet”, som blir en del av barnevernets virksomhet sett i forhold til barnevernsloven av 1953 og sier om dette: ”Jeg har derfor lagt til grunn at barnevernet omfatter de tiltakene som iverksettes fra det offentlige eller private organisasjoners side overfor vanskeligstilte barn og unge, som har særskilt behov for omsorg, oppdragelse, opplæring eller behandling”(2001, s.14). Ser man på barnevernets oppgaver beskrevet i denne definisjonen, vil de omfatte en del av samfunnets oppgaver i forhold til sosialisering av barn. Hvordan disse oppgavene blir ivaretatt vil kunne variere innenfor ulike politiske, kulturelle og historiske forhold.

Jeg vil med utgangspunkt i Hagen(2001) kort referere til eldre historie rundt 1900 tallet og videre se på hva som har vært i fokus innenfor barnevernet i de ulike tiårsperioder fra 1945 fram til i dag. Jeg har valgt å gå såpass langt tilbake i tid for å sette endringene inn i en historisk kontekst.

3.1.2. Eldre historie.

Ved beskrivelse av eldre former for vern av barn, skisserer Hagen(2001) en utvikling fra legdesystemet fram til de første barnehjemmene i landet. Dersom man går langt tilbake i tid, til 1100-tallet, oppstod et system som ble kalt for legd. Dette systemet skulle ivareta fattige folk (også barn) og innebar at de som hadde egen eiendom var forpliktet til å ta imot fattige folk for en viss tid. Dette gjaldt som sagt også barn, som ble kalt legdebarn, og denne ordningen varte fram til 1900-tallet. Da fant man ut at små barn ikke hadde godt av et stadig skifte av omgivelser og at de heller skulle settes bort til oppfostring. Barn ble enten satt bort på legd, i fosterhjem eller i lære. Et eksempel fra 1866 viser til at en tredjedel av de som gikk på legd var barn og det ble også opprettet oppdragelsesanstalter for de som ikke nyttiggjorde seg eller passet inn i de andre ordningene.

Videre viser Hagen(2001) til en utvikling der det oppstod såkalte fattighus og fattiggårder, hvor også barn var en del av gruppen beboere. Videre utviklet disse seg til mer spesialiserte institusjoner og det første barnehjemmet ble opprette i 1635. Årsaken til dette var en pest der mange barn ble foreldreløse. Rundt 1900-tallet økte antallet barnehjem betraktelig, til 89 barnehjem i 1905.

3.1.3. Fokus i barnevernet fra 1945-1992.

Når Hagen skal beskrive utviklingen innenfor barnevernet i etterkrigstiden, velger hun med utgangspunkt i forståelse av framveksten av velferdsstaten å se på som hun selv sier: ”I det følgende har jeg valgt å gi en fremstilling av hva som har vært hovedspørsmål fra det sosiale barnevernets side i de enkelte tiårsperiodene fram til 1992, da lov om barnverntjenester ble vedtatt. Men periodene glir over i hverandre, og en del spørsmål er konstante. For å unngå for mye oppstyking vil derfor enkelte spørsmål strekke seg over flere perioder.” (2001, s.126) Jeg har valgt å oppsummere hva Hagen fremstiller innenfor de ulike tidsperiodene, sett uti fra hva jeg anser som relevant for denne studien.

Hagen tar for seg velferdsstatens framvekst etter krigen, der hun ser en utvikling hvor Norge fra før krigen var et av Europas fattigste land til nå å ha blitt et av de rikeste. I tillegg til økning i materiell levestandard peker hun på økt kunnskap om barn og barns utvikling og at behandling, hjelp og veiledning overtok for oppdragelse og disiplin. Hun viser også til at de tidligere profesjonene innenfor feltet barneomsorg, ble utfordret av andre profesjonelle som barnepsykiatere, psykologer, spesialpedagoger og sosialarbeidere.

Det første 10-året etter krigen, fra 1945-1954, beskriver Hagen (2001) som en oppsplitting av barnvernet. Den nye barnevernloven kom i 1953. Skolehjemmene ble omgjort til spesialskoler for barn og unge med atferdsvansker. Dersom man ser på barnevernsinstitusjonen, som den gang ble kalt barnehjem, refererer blant annet Hagen til beskrivelser foretatt av forhold i Telemark der barnehjemmene ble beskrevet som: ”Hjemmene fungerte godt, takket vært styrerens engasjement og omsorg. De bodde på hjemmene, og arbeidet ble en livsform.”(s.157) Videre beskrives det i denne sammenhengen at barnegruppene endret seg. Man fikk flere korttidsopphold og problembelastningen var større hos barna, noe som krevde endringer av institusjonene.

Hagen (2001) presenterer de neste 10-årene, fra 1955-1975, som en periode med blant annet stor økning i ungdomskriminaliteten, og hvor et viktig tema ble behandling kontra straff. I likhet med samtlige andre perioder foregikk det en utvikling på mange plan. Barne- og ungdomspsykiatrien ble etablert innenfor helsevesenet. Hagen refererer videre til stortingsmeldinger og debatter rundt barn og unge med atferdsvansker og at det var enighet om at dette arbeidet måtte prioriteres, men uenighet om hvordan. Ingen ønsket egentlig å ta

ansvar, det ble ikke utarbeidet noe samlet plan og mange barn ble kasterbatter i systemet. Mangel på institusjoner førte til en utvikling av alternative behandlingsformer for barn og unge med atferdsvansker. De private institusjonene hadde bygget opp tiltak som skulle ligne mest mulig på "et vanlig hjem" og dette gjaldt også en del kommunale institusjoner, som drev etter "familiemodellen", der bestyrerinnen fungerte som "mor". Hagen refererer til en ambivalent holdning fra sosialsektorens side til institusjonsomsorg som hun refererer til som "delvis basert på utenlandsk forskning fra ikke sammenlignbare institusjoner, og delvis basert på myter." (2001, s.179) Videre beskriver hun overføring av barnevernsinstitusjonene fra kommune til fylkeskommune 1980 som en redning for barne- og ungdomshjemmene.

Når det gjelder temaer i perioden 1975-1985 beskriver Hagen blant annet om samordning av tiltak, styrking av barn og unges oppvekstvilkår og fokus på forebygging. Hun sier: "I helse- og sosialsektoren var løsningen samordning, men de færreste var interessert i å bli samordnet." (2001, s.200.) Videre beskriver hun samordning av barnevernsinstitusjonene i fylkeskommunen og endringer i loven som ga fylkeskommunen ansvar for planlegging, utbygging og drift av barne- og ungdomshjem, mødre hjem og fosterhjem. Begrunnelsen for lovendring fra departementets side hadde bakgrunn i den kritiske økonomiske situasjonen til institusjonene. Hagen refererer til fire hovedmål for lovendringen som blant annet gikk på bedring av økonomi og geografisk fordeling, samt ønske om en fylkeskommunal totalplan for institusjonsplasser samt å fastlegge ansvar for fosterhjemsvirksomheten. Tidligere kunne det være kommuneøkonomien som ble avgjørende for om det ble fattet vedtak eller ikke. Det ble også utviklet en del andre tiltak i denne perioden.

Den siste perioden Hagen refererer til når hun ser på utviklingen i 10-års perioder kaller hun "Barnevernet ut av skyggen", som beskrives fra 1985 og fram til 1992 da lov om barneverntjenester kom. Hun refererer til store endringer i denne perioden. Ny utredning om barnevernet, handlingsprogram for økonomiske ressurser til kommunene og fylkeskommunene, og en økt faglig styrke hvor hun blant annet henviser til etterutdanning, forskningsprogrammer og oppretting av Barnevernets Utviklingssenter (BUS). Barne- og familiedepartementet ble også opprettet og store bevilgninger (Program for nasjonal utvikling av barnevernet 1991-1993) samt en ny barnevernlov var en del av endringene i denne perioden. Videre viser Hagen til nye utfordringer i form av økt innvandring og at det barnevernfaglige arbeidet med innvandrerfamilier som kom fra andre kulturer og i tillegg hadde traumatiske hendelser bak seg, både krevde andre forståelsesmåter og arbeidsmetoder.

Gransking av barnehjem.

Et forhold som er verdt å nevne i en historisk fremstilling av barnevernet, er at det i de seneste år har vært gjennomført en del granskinger tilbake i tid, av barnehjem i Norge. I Trondheim ble det i 2007 lagt frem en granskingsrapport: ”Omsorg og overgrep. Gransking av barnehjem, skolehjem og fosterhjem benyttet av Trondheim kommune fra 1930 – årene til 1980 – årene”(Omsorg og overgrep, 2007). I forbindelse med granskingsarbeidet, oppnevnte Fylkesmannen i Sør - Trøndelag et utvalg som skulle kartlegge hvorvidt barn og unge som hadde vært plassert av Trondheim kommune i det aktuelle tidsrommet, hadde vært utsatt for noen form for overgrep. I rapporten trekkes det avslutningsvis frem noen vurderinger, der det beskrives en del kritikkverdige forhold. Det vises også til hvilke tiltak som i ettertid er gjennomførte samt til videre oppfølging fra myndighetenes side.

I granskingsutvalgets oppsummering trekkes det frem et punkt hvor det beskrives at forholdene for barn i skolehjem og barnehjem var bedre før i tiden. Det vises til at de voksne var mer til stede, dette fordi de ofte bodde på institusjonene. Slikt sett befant de seg i barnas miljø mesteparten av døgnet, enten de arbeidet eller ikke. Avslutningsvis i rapporten ser utvalget på egen lærdom av granskingsprosessen: ”Den viktigste lærdom utvalget har høstet gjennom granskingsarbeidet er at selv om mye er forandret til det bedre i barnevernet, så er barna barn – nå som før i tiden. Det grunnleggende er den menneskelige relasjonen – barnets behov for nær og fortrolig voksenkontakt.” (s.196).

3.1.4. Dagens fokus.

Hagen (2001) avslutter sin fremstilling av barnevernets historie rundt 1992, da ny lov om barneverntjenester kom. Etter dette har utviklingen eller ”barnvernets historie” vært i kontinuerlig endring. Jeg har valgt å trekke frem to utviklingstrekk som jeg mener har vært sentrale når det gjelder barnevernet og barnevernsinstitusjonen spesielt, og som viser til en utvikling relatert til valgt fokus i denne studien. Det ene handler om et økende omfang av familie- og nettverksfokuserte metoder og den andre trenden viser til en strek interesse for og tiltro til evidensbasert kunnskap.

Familie- og nettverksfokuserte metoder.

Som nevnt ovenfor har et av de mest sentrale utviklingstrekk i barnevernet de senere år vært et økende fokus på familie- og nettverksfokuserte metoder. I boken ”Nye metoder i et moderne barnevern” (2005) av Schjelderup, Omre og Marthinsen (red.) beskrives ulike

metoder som har fått stor betydning for utviklingen av barnevernet og som forfatterne beskriver som nytenkning innenfor barnevernets praksis. Metodene beskrives innledningsvis i boken med et felles ideal om å møte foreldre og barn med respekt og som selvstendige medborgere, og med en kritikk mot tidligere praksis. Ellers vises de som av forebyggende karakter eller som ”familiestøttende og kompetanseoppbyggende rådgivning og veiledning” Eksempler på disse nye metodene er: familieråd, meldingsmøte, FLIPOVER, tiltaksplaner, Webster-Stratton, PMTO og MST. I tillegg beskriver Tore Andreassen i den samme boken ”Den mest effektive behandlingsmetode i institusjon for ungdom med antisosial atferd”, også kalt MultifunC. Jeg har valgt spesifikt å gå nærmere inn på denne metoden i avsnitt kapittel 3.2. om forskning på barnevernsinstitusjon. En del av metodene nevnt ovenfor er direkte overført fra USA. MultifunC er ikke en slik metode, men et behandlingstiltak som er utarbeidet på bakgrunn av rapporten ”Behandling av ungdom i institusjoner – hva sier forskningen?” (2003) av Tore Andreassen. I 1997 ble det arrangert en ekspertkonferanse hvor man konkluderte med at nærmiljøbaserte tiltak kunne vise til bedre resultater enn institusjonstiltak. Atferdprosjektet (senere Atferdssenteret) ved Universitetet i Oslo ble opprettet i etterkant av konferansen og var senere initiativtakere til Andreassens (2003) rapport.

Tidligere i kapittelet har jeg skissert Hagens (2001) forståelse når det gjelder utviklingen av barnevernet i etterkrigstiden frem til 1992. I boken ”Nye metoder i et moderne barnvern” beskriver Schjelderup et. al.(2005) i første kapittel ”et barne- og familietilbud i utvikling”, der de viser til endring med stor økning av antall barn i barnevernstiltak fra 1955-2003. Antall barn i omsorgstiltak vises til å ha vært relativt stabil i denne perioden, mens det har vært en stor økning i bruk av forebyggende/hjelpetiltak. Det vises til statistikk som sier at av 36 000 barn som fikk hjelp i 2003, var vel 29 000 av disse såkalte hjelpetiltak. Det vises også til nyere forskning som forklarer denne økningen med en stadig utvikling av nye tilbud fra offentliges side. Samtidig beskrives det også et skifte i fokus når det gjelder sosialt arbeid, fra fokus på sosiale problemer til ”en sentral rolle i det sivile samfunnets livspolitik, en politikk som handler om å legge til rette slik at hver enkelt skal kunne skape seg et så fullverdig liv som mulig” (2001, s.11). Dette fokuset gjenspeiler seg på mange måter i flere av metodene som er nevnt tidligere i avsnittet og som ble karakterisert som forebyggende, familiestøttende og kompetansebyggende.

Et annet utviklingstrekk som har fått stor betydning for barnevernet er evidensbaserte metoder.

Evidensbaserte metoder.

Når det gjelder evidensbasert kunnskap og evidensbaserte metoder har dette høy status både innefor dagens politikk og i deler av det barnevernfaglige arbeidet. Marthinsen ((2004) diskuterer i artikkelen ”Evidensbasert – ideologi eller praksis” både selve begrepet og andre refleksjoner tilknyttet evidensbasert. Han ønsker blant annet å skille mellom kunnskapsproduksjon og anvendelse og bruker begrepene ”Evidence Based Practice (EBP)” og ”Evidence Based Research (EBR)”, i tillegg til at han betrakter dette som en innovasjon inn mot politikk og samfunnsvitenskap. Marthinsens refleksjoner omhandler mange forhold rundt EBR og EBP og han retter et kritisk blikk mot denne ”trenden”. Han hevder blant annet at det tilsesetter kunnskap om komplekse fenomener og at tankegangen bak den evidensbaserte forskningsmodellen ikke gir rom for kunnskap om hvordan ulike faktorer samspiller, motvirker eller påvirker hverandre i et forandringsløp. Marthinsen viser også til at det er lite forskning eller praksis som er evidensbasert i Norden, men henviser til eksistens av noen atferdsmodifiserende programmer. I tillegg peker han på en del av kritikken som er reist mot EBR, blant annet at den blir sett på som ”den egentlige” vitenskap, samt at det å overføre såkalt holdbar evidens fra en analyse til en antatt lik situasjon er å overforenkle virkeligheten. Marthinsen ser videre på selve begrepet og reflekterer rundt tema som politikk, vitenskap og forholdet til praksis. Jeg vil trekke inn noen av disse tankene videre i kapittelet, i avsnitt 3.3. samt i kapittel 4. vedrørende effektive metoder. Andreassen (2003) representerer noe av det nyeste innen forskningen på institusjonsbehandling av ungdom i barnevern i Norge. I neste avsnitt, som omhandler forskning på barnevernsinstitusjoner, vil jeg gå nærmere inn på Andreassens rapport, ”Behandling av ungdom i institusjoner – hva sier forskningen?”.

3.2. Forskning på barnevernsinstitusjoner i Norge.

I dette avsnittet vil jeg presentere noe av forskningen på barnevernsinstitusjoner i Norge. I følge Hagen (2001) er forskning på barnevern i Norge en relativt kort historie. Hun beskriver i boken ”Barnevernets historie” forskning på norsk barnevern som lite utviklet sammenliknet med andre områder i sosialt arbeid. Hun henviser til et par prosjekter på 80-tallet og at det etter initiativ fra departementet ble opprettet et forskningsprogram, ”Barn i velferdssamfunnet”, i samarbeid med NORAS og beskriver videre at man ved opprettelse av Barnevernets utviklingscenter (BUS) i 1987, fikk en egen arena for forskning på området.

Ved gjennomgang av forskningslitteraturen har jeg valgt å forholde meg til forskning på barnevernsinstitusjoner i Norge og ikke hele barnevernsfeltet, foruten Andreassens (2003)

rapport som bygger både på nasjonal og internasjonal forskning. Det finnes en del studier som det kunne vært vist til i denne oppgaven, men jeg har valgt og vise til noen få av litt større karakter, i tillegg til det jeg anser som mest relevant for oppgaven. For nærmere beskrivelse av ulike studier omhandlende institusjon (både nasjonale og internasjonale) kan det blant annet vises til Andreassen (2003) og Bakken (2010). Det har vært gjennomført en del mindre studier, samt to større NOVA rapporter som jeg vil gå litt nærmere inn på. I tillegg har det nylig kommet ut et NOVA notat (Mathisen, 2010), en studie av Frelsesarmeens barnevernsinstitusjoner, som jeg også har valgt å gi plass i fremstilling av forskningsmaterialet. Dette fordi jeg anser disse institusjonene for å representere det man kan kalle et mer tradisjonelt syn på institusjonsbehandling, på grunnlag av en miljøterapeutisk forståelse. Jeg har valgt å legge størst vekt på Andreassens rapport ”Behandling av ungdom i institusjoner – hva sier forskningen” (2003), da dette er en rapport som har hatt stor innflytelse på både det faglige, politiske og praktiske barnevernsfaglige feltet. Forskningen jeg har valgt å beskrive er fra 2003 og fram til i dag og jeg har valgt å starte med Andreassens rapport om behandling av ungdom i institusjoner.

3.2.1. Behandling av ungdom i institusjoner – hva sier forskningen?

Rapporten ”Behandling av ungdom i institusjoner – hva sier forskningen?”(2003) av Andreassen er en samling forskningsmateriale som omhandler institusjonsbehandling av ungdom. Den baserer seg i stor grad på internasjonale studier, samt noen nordiske. Rapporten har som tidligere nevnt fått stor betydning for utviklingen av institusjonstilbudet innenfor barnevern i Norge, og jeg har derfor valgt å ha en mer omfattende redegjørelse for denne forskningslitteraturen enn de andre studiene som fremstilles. Videre har jeg i kapittel 4 valgt og presentere alternative teoretiske forståelsesmåter til Andreassens forskningsrapport når det gjelder synet på institusjon. Erik Larsen er en sentral aktør på feltet og jeg har derfor valgt å trekke inn blant annet hans perspektiver på barn og unge i institusjon i kapittel 4.

Kunnskap om effektive behandlingstiltak.

Rapporten ”Behandling av ungdom i institusjoner – hva sier forskningen?” bygger som nevnt på allerede eksisterende forskningsmaterialet og hensikten med rapporten har vært: ”Formålet med rapporten er å lage en kunnskapsoversikt som bygger på nordisk og internasjonal forskningslitteratur om barne- og ungdomsinstitusjoner som behandlingsalternativ.”(Andreassen, 2003, s.3) Rapporten beskrives som et samarbeidsprosjekt mellom det norske Barne- og familiedepartementet (BFD), Statens

institusjonsstyrelse (SiS) og Centrum for utverdning av sosialt arbeid (CUS) i Sverige. Når det gjelder bakgrunn for rapporten, henvises det blant annet til problemer med behandling av atferdsvansker i institusjon og videre til dårlig kjennskap til effekter av institusjonsbehandling. Andreassen (2003) beskriver i rapporten to viktige kunnskapsområder innenfor institusjonsforskning, kausalspørsmål og effektspørsmål, og sier at forskning på atferdsvansker i institusjon omhandler metodiske spørsmål, krav til forskning samt beskrivelse av viktige undersøkelser. Han stiller også spørsmål ved om konklusjoner kan trekkes på bakgrunn av forskning og sier at: ”Konklusjoner om resultater av institusjonsbehandling og av forskjellige metodiske tilnærminger vil bli trukket hovedsakelig på bakgrunn av metaanalyser av kontrollerte studier eller analyser som vurderer effekter i forhold til metodisk kvalitet ved inkluderte studier, mens konklusjoner om spesifikk tema i større grad baseres på mindre kontrollerte studier.” (2003, s.76) Vedrørende overførbarhet av kunnskapen fra internasjonale studier sier han videre: Til tross for at antall norske studier er lavt, viser disse at problemer i og resultater fra nordisk institusjonsbehandling, ikke er forskjellige fra internasjonale funn. Dette styrker en konklusjon om at funn fra internasjonal forskning også er gjeldende i nordisk institusjonsbehandling” (2003, s.77) Det man kan stille spørsmål ved er Andreassens fremgangsmåte der han overfører kunnskap fra en kontekst til en annen uten å reflektere over implikasjoner vedrørende dette.

MultifunC – den mest effektive behandlingsmetode for ungdom med antisosial atferd i institusjon.

På bakgrunn av rapporten ”Behandling av ungdom i institusjoner – hva sier forskningen” konkluderer Andreassen i artikkelen ”Den mest effektive behandlingsmetode i institusjon for ungdom med antisosial atferd” at forskning har gjort det mulig å beskrive den mest effektive behandlingsmetoden for ungdommer med antisosial atferd i institusjon.”(2005, s.226).

MultifunC er et behandlingstiltak for ungdom med alvorlige atferdsvansker i alderen 14-18 år. Gjennomsnittlig behandlingstid er satt til rundt 10-12 måneder, hvorav 6 i institusjon. Som tidligere nevnt er MultifunC utarbeidet på bakgrunn av rapporten ”Behandling av ungdom i institusjoner – hva sier forskningen?”(2003), som er et svensk/norsk samarbeid. Det er opprettet 8 institusjoner som driver etter denne metoden (6 i Norge og 2 i Sverige), som ikke tidligere er utprøvd.

Andreassen (2005) beskriver behandlingsmetoden ut fra det han kaller ”Prinsipper for effektiv behandling”. Disse prinsippene inkluderer risikoprinsippet (hvilke ungdommer institusjonsbehandling egner seg for), behovsprinsippet (som bestemmer retning og mål) og

responsivitetsprinsippet (som indikerer valg av metode). Gjennom beskrivelse av en behandlingsmodell som er basert på kognitiv atferdstilnærming og sosial læringsteori med fokus på forandring av kriminogene behov (foranderlige eller dynamiske risikofaktorer) som mål for behandlingen, sier han også at dersom forandring av atferden skal ha noe varig effekt, må ungdommens økologi samtidig forandres. Dette omhandler både familie, venner og skole/arbeid. Avslutningsvis i beskrivelse av metoden i artikkelen ”Den mest effektive behandlingsmetode i institusjon for ungdom med antisosial atferd ” konkluderer Andreassen (2005) rundt en del forhold. Han sier blant annet: ”Det er viktig å påpeke at alvorlige atferdsvansker er vanskelige å behandle, og at forskning ikke har vist metoder som er i stand til og ”helbrede” ungdommene.”(s.226). Samtidig beskriver han at prinsippene for effektiv behandling er i stand til å forbedre problematferd.

Andreassen viser også til særskilte viktige utfordringer når det gjelder varig forandring av alvorlige atferdsvansker og sier at dette ikke kan forventes der miljøet ungdommene vender tilbake til ikke virker forsterkende på prososial atferd. Videre sier han: ”Den sterke vektleggingen av forandring av familieprosesser og omgivelsene kan medføre behov for særskilte utfordringer i de tilfeller ungdommene mangler familie eller omsorgsbasis eller hvor det av ulike årsaker ikke vurderes som aktuelt at ungdommene vender tilbake til familie etter avsluttet institusjonsopphold.” (s.227) Man kan stille spørsmål ved hvilken målgruppe Andreassens metoder er ment å inkludere. Med den sterke vektleggingen på endring av omgivelser i løpet av en relativ kort behandlingsperiode, er det da tenkelig at en stor andel av målgruppa, ikke vil kunne oppnå de ønskede resultatmål?

Vedrørende bruk av institusjon som tiltak sier Andreassen (2003) i rapporten: ”Dersom institusjon skal benyttes for ungdom uten alvorlige atferdsvansker, bør dette være som rene omsorgstiltak.” (s.330) Samtidig påpeker han at: ”Andre behandlingsprinsipper og metoder vil kunne være bedre egnet for andre målgrupper, der formålet med institusjonsoppholdet ikke er forandring av atferdsvansker” (s.228). Andreassens representerer et mulig perspektiv på forståelse av ungdom i institusjon. Ved å ta et tilbakeblikk på de betraktninger som ble skissert rundt begrepet ”perspektiver” i kapittel 2, ble det henvist til Charon (2004) som blant annet hevder at perspektiver er sosialt konstruert og ikke en gitt ”sannhet”. Videre ble det også beskrevet at perspektiver er laget av ord. Ved å se på de ord og begreper Andreassen (2003, 2005) bruker, blant annet ”ungdom med atferdsvansker” og ”institusjonsbehandling”, danner disse grunnlaget for hans forståelse av virkeligheten. Jeg henviste også i kapittel 2 til

Charon (2004) som mener at perspektiver ikke klarer å fange hele den sosiale virkelighet og at menneskene er begrenset av sine perspektiver, men at de samtidig er viktige for de gjør det mulig for oss å forstå verden. I kapittel 4 vil jeg legge frem alternative perspektiver i synet på barn og unge institusjon, men først vil jeg vise til annen relevant forskningslitteratur på feltet.

3.2.2. Forskning fra barnevernets utviklingssenter Midt-Norge.

Som tidligere nevnt beskriver Hagen (2001) opprettelse av Barnevernets utviklingssenter (BUS) og at barnevernet i den forbindelse fikk en egen arena for fagutvikling og forskning. Dersom man ser på BUS i Midt-Norge har det vært foretatt en del prosjekter innenfor barnevern og deriblant noen fra barnevernsinstitusjoner. Jeg skal ikke gå i detalj på de enkelte undersøkelsene, men kort si noe om enkelte av de temaer det har vært fokusert på de seneste år. Forhold det har vært satt fokus på er: ”Ungdoms fritid ved opphold i barnevernsinstitusjon”(Ulset, 2009), barn og unges medvirkning i barnevernsinstitusjon (Tjelflaat & Ulset, 2007), en etterundersøkelse av tidligere institusjonsungdom fra Sør-Trøndelag fylke (Tjelflaat, Hyrve & Solhaug, 2003) samt et større prosjekt som har omhandlet overgangen fra barnevern til voksenliv i Trondheim (OBVIT - sluttrapport) (Bratterud & Skårstad Storhaug, 2008)

Fra 2009-2012 inngår BUS Midt- Norge også i et større forskningsprosjekt med 3 andre forskningsmiljøer innenfor NTNU og NTNU Samfunnsforskning AS. Prosjektet har som tema ”Psykisk helse hos barn i barnevernsinstitusjon” og har hovedfokus på følgende områder: Forekomst av psykiske lidelser, psykososial fungering, samt behov for og bruk av helsetjenester for psykiske helseplager. I tillegg ser studien på forhold ved institusjonen barna oppholder seg på som kan ha betydning for deres nåværende og fremtidige psykiske helse og fungering. (Tolnes, 2010)

3.2.3. NOVA – Rapporter.

Når det gjelder større studier som har vært gjennomført i Norge, kan man vise til to av mer omfattende karakter. Det har vært få brukerundersøkelser i barnevernsinstitusjoner i Norge, i tillegg til enkeltstudier har det vært foretatt en landsomfattende brukerundersøkelse. I dette avsnittet viser jeg til to større NOVA undersøkelser, samt en studie av Frelsesarmeens barnevernsinstitusjoner som har utkommet høsten 2010. I forbindelse til disse studiene vil jeg vise til hvilke forhold det har vært fokusert på, samt undersøkelsenes resultater.

NOVA – Rapport 9/06: Brukerundersøkelse i barnevernsinstitusjoner.

NOVA Rapport 9/06 (Gautun, Gjerustad & Sasaoka, 2006), beskriver den første landsomfattende brukerundersøkelse i barnevernsinstitusjoner i Norge. I rapportens avslutningskapittel sies det: ” Den undersøkelsen vi har gjennomført er den første av sitt slag i Norge fordi den er så vidt omfattende, og fordi den fokuserer på temaer det ikke har vært vanlig å ta opp i de få, mindre omfattende undersøkelsene som hittil har vært gjennomført.”(Gautun et al. 2006, s.126) Undersøkelsen omfattet 436 ungdommer i 114 institusjoner (totalt 916 ungdommer var plassert i institusjon på tidspunktet). Alle ungdommene var langtids plassert og var fra 13 år og oppover. I tillegg ble det foretatt intervju av 12 ungdommer fra 7 ulike institusjoner.

Prosjektet hadde fire problemområder som omfattet ivaretagelse av ungdommens rettigheter, om de hadde vært utsatt for overgrep, hvordan ungdommen beskrev det sosiale liv i og utenfor institusjonen og sammenhengen mellom kvalitet på institusjonsoppholdet og ulike arbeidstidsordninger. Resultatene fra undersøkelsen viser til mange positive forhold men også områder med klart forbedringspotensial. Når de avslutningsvis ser på kunnskapsbehov og veien videre, poengterer de samtidig begrensninger ved den type spørreskjemaundersøkelse i forhold til det å gå i dybden på tema. Forhold som fremheves som utviklingspotensial hos institusjonene er blant annet formidling og informasjon om rettigheter, organisering av tilsynsordningen, i tillegg til skole som fremheves som et særskilt viktig og vanskelig området. Brukerundersøkelsen foreslår konkrete utviklingsprosjekt både når det gjelder skole og tilsyn.

NOVA – Rapport 3/08: Barnevernsklinter i Norge 1990-2005.

En annen større studie, NOVA Rapport 3/08: ”Barnevernsklinter i Norge 1990-2005” av (Clausen & Kristofersen, 2008) omfatter barn som har fått tiltak gjennom institusjon eller fosterhjem. Rapporten baserer seg på registerdata om barn som har fått tiltak fra barnevernet i perioden 1993-2005. Prosjektets overordnede problemstilling er hvordan det går med disse barna sammenliknet med personer som ikke har vært i barnevernet. Videre er rapportens problemstillinger fokusert rundt følgende spørsmål: Hvor lenge blir barna i barnevernet? Hvor lenge blir de i fosterhjem? Hvordan går det med barna etter at de har forlatt barnevernet? Hvordan går det med de unge som har fått ettervern? Hvem går det bra med på tross av vanskelige oppvekstvilkår? Hvilken betydning har tidlig intervensjon? Hvordan er helsetilstanden til tidligere barnevernsbarn? Datamaterialet i undersøkelsen omfatter 120.000

nåværende og tidligere barnevernsklienter (0-37 år) og et sammenlikningsutvalg på 112.000 personer som ikke har fått tiltak av barnevernet.

Studien viser til en hovedkonklusjon, på bakgrunn av de analyser som er beskrevet i rapporten, at personer som har vært barnevernsklienter får dårligere levekår enn personer som ikke har vært i barnevernet. Det sies også at: ”En av de viktigste årsakene til at det går dårligere med barnevernsklientene er at de har et svært dårlig utgangspunkt, med dårlig levekår og ofte utsatt for omsorgssvikt og mishandling”(Clausen & Kristofersen, 2008 s.81). Årsaken til store forskjeller mellom barnevernsgruppen og sammenlikningsutvalgte mener de blant annet kan ha sammenheng med at barnevernet gjør en god jobb med å fange opp de som er i vanskelige livssituasjoner. I tillegg vises det til forskjeller mellom barnevernsbarn som har vært plassert i institusjon kontra fosterhjem, og at det generelt går dårligere med de som har hatt institusjonstiltak, noe de blant annet ser i sammenheng med større problembelastning i utgangspunktet hos de som har vært plassert i institusjon.

Avslutningsvis i rapporten settes det fokus på implikasjoner og konklusjoner i forhold til studiens betydning for videre arbeid og behov for kunnskap. Det vises blant annet til at resultatene i rapporten bør få følger for hvilke tiltak som iverksettes og det beskrives her konkrete områder som: å bedre utdanningstilbudet, innføre sysselsettingstiltak samt fokus på helse. I tillegg viser datamaterialet til et stort problemomfang og forfatterne av rapporten oppfordrer til mobilisering også av andre sektorer i samfunnet, blant annet gjennom utviklingssamarbeid mellom ulike etater, både statlige og kommunale. Alle undersøkelser har sine styrker og svakheter og i denne vises det til at styrken er at man ikke får noe frafallsprosent. I tillegg vises det til at datamaterialet er begrenset til offentlige registrerte opplysninger og at man ikke kan trekke sikre slutninger om årsaker. Når det gjelder forskjellen på effekter av ulike typer tiltak poengteres det at dette blant annet skyldes at de barna som får ulike tiltak, trolig er forskjellige i utgangspunktet (Clausen & Kristofersen, 2008).

NOVA – Notat 5/10: En studie av Frelsesarmeens barnevernsinstitusjoner.

Den nyeste forskningen på barnevernsinstitusjoner i Norge, er et nylig utkommet NOVA – notat 5/10: ”Suppe, såpe og frelse som en del av det miljøterapeutiske arbeidet”, av Mathisen (2010) Notatet inneholder en studie av Frelsesarmeens 8 barnevernsinstitusjoner. Jeg har valgt å bruke noe plass på presentasjon av denne studien, da disse institusjonene på mange måter

representerer et alternativ til den nye institusjonstrenden med evidensbaserte metoder, representert ved et mer ”tradisjonelt” miljøterapeutisk perspektiv. Ved hjelp av en omfattende spørreundersøkelse blant ansatte, samt intervju og feltarbeid ble det gjennomført en kartlegging og analyse av Frelsesarmeens barnevernsinstitusjoner. Avslutningsvis beskrives hensikten med studien som følgende: ” Dette notatet er ingen evaluering av institusjonene til Frelsesarmeen, men et forsøk på å finne frem til hva som kjennetegner institusjoner og en miljøterapeutisk praksis hvor lange tradisjoner og sterke verdier møter høy faglig kompetanse” (Mathisen, 2010, s.112)

Hovedtemaene som blir belyst i rapporten er: fagutøvelse, miljøterapi, verdier, idealisme, arbeidsmiljø, organisering og brukermedvirkning. Når det gjelder miljøterapeutisk forståelse vises det til både ulike teoretiske retninger og metoder som grunnleggende for arbeidet, i tillegg til et klart definer menneskesyn, uttrykt som ”omsorg for hele mennesket”. Nye metoder som LØFT, PMTO og ART er en inkludert del av arbeidet, og LØFT fremheves som den metoden som alle institusjonene har implementert. I rapporten presiseres det videre av fagkonsulent May Lisbeth Johansen som viser til LØFT – tenkningen som mer enn en metode: ”Dette betyr at alle tiltak og prosedyrer i organisasjonen skal fokusere på løsninger og mestring. Og videre: En løsningsfokusert tilnærming er mer enn en metode – det er også et perspektiv å møte mennesker på og samhandle” (Mathisen 2010, s.30) Videre har man i rapporten sett på hvordan institusjonens fagsyn samsvarer med de ansattes forståelse av hva som kjennetegner institusjonens miljøterapeutiske praksis og det oppsummeres med at de ansattes svar er i tråd med organisasjonenes fagsyn og verdigrunnlag. Studiens resultater oppsummeres i avslutning på rapporten og omhandler følgende områder:

- Relasjonsarbeid, gode rutiner og individuelle planer nevnes som de viktigste verktøy for å få til en positiv utvikling.
- De ansatte beskriver beboernes mestring ved dagligdagse gjøremål og fremhever den miljøterapeutiske betydningen av å fokusere på disse.
- LØFT er innarbeidet som ”verktøy” ved alle institusjonene.
- Institusjonene anvender og har kompetanse på metoder som ART, Marte Meo og PMTO justert etter brukere og behov.
- Utagering og grensesetting er de arbeidsoppgavene som de ansatte vurderer som mest krevende i arbeidshverdagen.
- Mulighetene for en positiv utvikling beskrives *innenfor* rammene av institusjonen med basis i de ansattes miljøterapeutiske kompetanse.

- Hindringene beskrives i større grad som manglende forståelse og samarbeid hos *eksterne* aktører: Bufetat, familie, skole, barnevernet osv.

I tillegg skisseres det de ansatte oppfatter som de største utfordringene i tiden fremover for institusjonen de jobber ved, hvor tilbud og konkurranse oppfattes som de største utfordringene. I tillegg kommer tyngre og vanskeligere problematikk, press for å korte ned opphold, flere ungdommer med samme antall voksne, manglende fosterhjem samt manelfullt samarbeid på grunn av konkurranse. I tillegg opplever ansatte liten forståelse fra både fagfelt og politikere for det arbeidet de utfører.

3.2.4. Pågående undersøkelser og evalueringer.

I tillegg til allerede eksisterende undersøkelser, er det noen studier og evalueringer av barnevernsinstitusjoner på gang. Fra høsten 2010 har Bufdir igangsatt en større brukerundersøkelse blant barn og unge i statlige og private barnevernstiltak. Prosjektet skal være sluttført 31.12.2011. Undersøkelsen vil bli gjennomført gjennom internett og formålet med brukerundersøkelsen er å bedre tilbudet til barna (Rambøll, 2010).

Jeg har også tidligere kommentert en allerede igangsatt studie vedrørende barn og unges psykiske helse i barnevernsinstitusjon, et samarbeidsprosjekt mellom fire forskningsmiljøer ved NTNU og NTNU Samfunnsforskning AS (Tolnes, 2010). Begge disse studiene har et fokus på individnivå der brukernes perspektiv er det fremtredende.

Foruten disse er det to evalueringssjekter av barnevernsinstitusjoner på gang. Det ene omfatter en evaluering av MultifunC, som er meldt ferdig i 2012. Daværende barne- og likestillingsminister Anniken Huitfeldt, svarer på spørsmål på Stortingets nettsted, at foreløpige resultater er svært løfterike, samtidig som hun viser til en mer omfattende vitenskapelig evaluering av MultifunC med oppstart i 2009. Huitfeldt fremhever også at i denne evalueringstudien skal det benyttes kontrollgruppe med ungdom som har lik belastning, men som får et annet tilbud. (Stortingets nettsted, Skriftlige spørsmål, 2009). Det andre er en evaluering av institusjonstilbudet innefor barnevernet, som en del av en større evaluering av hele barnevernsreformen (Barnevernsreformen skal evalueres, 2010). I en pressemelding fra BLD opplyses det at barnevernsreformen skal evalueres for å se om man har oppnådd målene for reformen og evalueringen skal evalueres foregå i tre formater

- en omfattende forskningsevaluering med fem deloppgaver (en av disse er institusjonstilbudet)
- dialogmøter med berørte instanser/organisasjoner

- opprette et eget barnevernforum eller panel for å få innspill

En oppsummerende rapport skal foreligge i mars 2012.

Tatt i betraktning ovennevnte forhold, kan det tolkes dit hen at man på mange måter viser interesse for å utvikle barnevernsinstitusjonen som tiltaksalternativ i barnevernet. Imidlertid eksisterer det klare signaler i motsatt retning, noe jeg vil belyse nærmere i 3.3.

3.3. Barnevernsinstitusjonen som tiltaksalternativ – dagens situasjon.

I dette avsnittet vil jeg se noe nærmere på forholdet politikk og forskning og hvordan jeg anser disse elementene i barnevernsinstitusjonens omgivelser som en viktig påvirkningsfaktor når det gjelder utviklingen av barnevernsinstitusjonen som tiltaksalternativ i dag. Jeg har tidligere i oppgaven vist til en stor satsing på flere nye statlige institusjoner, i form av MultifunC (6 institusjoner i Norge). Hvilken stilling har barnevernsinstitusjonen foruten disse nye tiltakene i dag og hvordan prioriteres barnevernsinstitusjonen som tiltaksalternativ i barnevernet? Jeg har tidligere vist til beskrivelser av dårlige effekter av institusjonstiltak og i dag kan man si at det generelt eksisterer en forståelse der fosterhjem ansees som et riktigere plasseringsalternativ og det er lite eller ingen fokus på negative sider ved fosterhjem, annet enn at det er for få av dem. Rekruttering av fosterhjem har høy prioritet og brutte fosterhjem hører man lite om. I NOVA – Notat 5/10 (Mathisen 2010) vises det til ansatte som er opptatt av barnevernsinstitusjonens omdømme og det siteres: ”Hvorfor får vi ikke aksept for det vi gjør? Mange av ungdommene hos oss har allerede bodd i fosterhjem og har ikke noe annet sted å bo, hva er alternativet? Kan du få noen politikere til å fortelle meg det?”(Mathisen 2010, s.104)

Kutt i institusjonsplasser, både i antall plasseringer og tidsramme, samt et ønske om bruk av fosterhjem som et foretrukket alternativ, er tydelige signaler fra politisk hold. (Viggen 2010 a)

Når det gjelder politiske føringer for dagens barnevern har evidensbasert forskning svært høy status, og dette gjelder også prioritering av tiltakstilbudet. Marthinsen (2004) viser til Stolanowski, som sier at Sosialdepartementet uttrykker at sosialt arbeid skal være vitenskapelig basert i de neste 10 år, samtidig, og som nevnt tidligere, har det vært en sterk økning i interessen for evidensbasert forskning og evidensbasert praksis. Marthinsen argumenterer også for at evidensbasert praksis, og kunnskapsbasene som følger med, fremstår som god argumentasjon når det gjelder legitimering av ressursbruk overfor velgerne.

For nærmere å illustrere forholdene forskning og politikk, og videre hvordan jeg anser disse som en viktig påvirkningsfaktor når det gjelder utviklingen av barnevernsinstitusjonen, har jeg i denne sammenheng valgt ut deler av en debatt (som har foregått i tidsskriftet Fontene) for å konkretisere dette nærmere.

De politiske signalene er entydige når det gjelder tiltakstilbudet i barnevernet, det skal satses på fosterhjem (Viggen, 2010 a). Dette til tross for at man har problemer med å rekruttere nok fosterhjem og at institusjonstilbudet ennå ikke er evaluert. (se 3.2.3) En evaluering av MultifunC er som nevnt meldt ferdig i 2012 (Stortingets nettsted, Skriftlige spørsmål, 2009), så slikt sett kan man ennå ikke trekke noen konklusjoner om i hvilken grad tiltaket fungerer etter hensikten. Som Marthinsen (2004) sier om evidensbasert: ”En – for tiden – tillitsvekkende retorikk kan dekke over manglende viten, men over tid vil det være den praksis som følger som blir avgjørende. Når det avsløres hvor den politiske ideologien trer i stedet for kunnskap avdekkes også grensen for vitenskapens anvendelse.”(2004, s.4) Som nevnt ovenfor er det en tydelig politisk satsing på fosterhjem og den nåværende regjering er allerede i full gang med å bygge ned institusjonsplasser. Statssekretær Westrin i BLD forsvaret i en artikkel i Fontene (Viggen, 2010 a) blant annet nedbyggingen om ”en vridning fra institusjon til fosterhjem” ved å henvise til undersøkelser som viser at det går bedre med de barna som vokser opp i fosterhjem enn institusjon (Clausen & Kristofersen, 2008). Hun poengterer også at denne ”vridningen” ikke er økonomisk motivert, men beskriver argumentene som faglig riktige. Kristofersen, en av forskerne bak NOVA Rapport 3/08, går sterkt ut mot dette i en annen artikkel i Fontene (Viggen, 2010 b) og sier at det er uheldig hvis regjeringen bruker levekårsforskning til å legge ned institusjonsplasser i barnevernet. I artikkelen vises det til Westrins bruk av denne forskningen for nettopp å argumentere for kutt i institusjonsbruk. På spørsmål om hvordan han som forsker opplever å se sitt arbeid bli brukt på denne måten svarer han at de har sett faren for slikt misbruk, at det er uheldig og at politikerne heller burde brukt forskningen til å bygge ut både fosterhjems- og institusjonsplasser, samt ettervernet.

Fos faggruppe for ansatte i barnevernet gikk ut i artikkelen ”Staten raserer institusjonene” i Fontene (Viggen, 2010 c) og hevdet at de som jobber i Bufetat, det kommunale barnevernet og i institusjonene i liten grad opplever å bli hørt og respektert, og kritiserer også Bufdir for å kutte i institusjonsbruken selv om det ikke finnes nok fosterhjems plasser. Avdelingsdirektør Elgesem i Bufdir forsvaret imidlertid reduksjon i institusjonsplasser i en annen artikkel i

Fontene (Viggen, 2010 d) der han viser til at det ikke er Bufdir som bestemmer dette, men at de handler på oppdrag fra Stortinget. Han viser til at Bufetat er pålagt å redusere bruken av institusjoner og hevder også at denne reduksjonen er godt forskningsmessig og faglig uderbygd. På spørsmål om Bufdir er gode til å lytte til feltet svarer direktøren videre at: ”Jeg synes vi lytter til mange stemmer. Brukerorganisasjoner, fagorganiserte og ikke minst kommunene. Men alle vil ikke kunne finne sine perspektiver igjen i det vi gjør, siden vi styrer i en retning, basert på politiske og kunnskapsbaserte føringer”(Viggen 2010 d).

Fos faggruppe la frem (Viggen, 2010 c) ”Vettregler for Bufetat” som Elgesem (Viggen, 2010 d) sier han er stort sett enig i, men han trekker fram viktigheten av å lytte til forskning og kunnskapsdannelse og hevder at skepsisen til evidensbaserte metoder ofte har en sammenheng med lite kjennskap til hva det dreier seg om. Marthinsen (2004) går nærmere inn på forståelsen av evidensbasert forskning og hevder at evidens ofte oversettes, feilaktig, som bevis, og viser til at den egentlige betydningen heller handler om ”det en bygger argumentet på” og peker også på evidensbasert forskning som en kritikk mot praksisbasert kunnskap og kvalitativ forskning. Han sier videre at når ideer som dette får politisk støtte er det viktig at vitenskapen kritisk kan møte politikken og stiller spørsmål ved om man ikke burde skille politiske og ideologiske argumentene om evidensbasert forskning og praksis fra de vitenskapelige. Marthinsen sier også at: ”Det kan hende evidensbasert forskning responderer på noen av kunnskapsbehovene i feltet sosialt arbeid, men en bør ikke forledes til å tro at sosialt arbeid som sådan kan lene seg på vitenskapen og unngå diskusjoner om moral, ideologi og politikk.”(2004, s.1)

Som tidligere nevnt beskriver Bufdir (Viggen, 2010 d) at de styrer i en retning etter politiske og kunnskapsbaserte føringer. Når de i tillegg sier at de lytter (men ikke tar i betraktning andre perspektiver) kan man spørre seg om ikke Bufdir på denne måten overforenkler virkeligheten og de utfordringer man står overfor. I følge Marthinsen (2004) tjener evidensbasert forskning som tidligere beskrevet to politiske formål, samt at politikerne benytter seg av den ”slagkraftige retorikken” evidensbasert forskning representerer. Hvordan den evidensbaserte forskningen og evidensbaserte metoder faktisk fungerer, har man heller ikke noe belegg for å si noe om når det gjelder institusjonsbehandling, da praksisen på dette området som tidligere nevnt ennå ikke er evaluert. I stedet styrer man i en retning der tiltroen til evidensbasert kunnskap virker relativt naiv. Når Bufdir velger å styre i en retning, er ikke dette negativt i seg selv, men jeg vil anse det som lite hensiktsmessig når man ikke inkluderer

andre perspektiver og betraktninger i forståelsen og kunnskapen som skal danne grunnlaget for videre barnevernfaglig praksis.

Det rådende perspektivet som styrer utviklingen av barnevernsinstitusjonen i dag, virker å være en stor tiltro til evidensbaserte metoder og et syn på fosterhjem som et foretrukket plasseringsalternativ (Viggen 2010 a). Denne forståelsen danner i stor utstrekning grunnlag for dagens praksis. Ved å se tilbake på Charons (2004) beskrivelse av perspektiver, representerer de ulike måter å forstå virkeligheten på og de symboliserer ulike normative elementer i forhold til hvordan ting bør være. Tidligere nevnte studier på barnevernsinstitusjon som er igangsatt i 2009 og 2010, har et tydelig brukerperspektiv, og er av mer deskriptiv art og hvor intensjonen med disse studiene skal være å bedre tilbudet til barn og unge i barnevernet. Om disse studienes perspektiver vil bli brukt videre i vurderingsgrunnlaget når det gjelder tiltaksalternativ i barnevernet gjenstår å se.

Tidligere i oppgaven er Andreassens (2003, 2005) syn på institusjonsbehandling av ungdom presentert. I kapittel 4, har jeg valgt å trekke frem alternative perspektiver i synet på institusjon.

4. TEORETISKE PERSPEKTIVER OM SYNET PÅ INSTITUSJON

I dette kapittelet har jeg som nevnt valgt å trekke frem alternative perspektiver på Andreassens (2003, 2005) syn på institusjonsbehandling av ungdom. Det eksisterer ulike teoretiske perspektiver på forståelse av arbeid med barn og unge i barnevernsinstitusjon og i kapittel 4.1. vil jeg se nærmere på en miljøterapeutisk forståelse, med utgangspunkt i Erik Larsen (2004). Videre vil jeg i 4.2. ta for meg ”effektivitetsproblematikk” og andre synspunkter på ”effektiv behandling”. Tilslutt i kapittelet vil jeg se nærmere på et perspektiv som omfatter institusjonelle forhold i omgivelsene og deres påvirkning på forhold innad i organisasjonen.

4.1. Miljøterapi med barn og unge – organisasjonen som terapeut.

Larsen (2004) fremstiller i boken ”Miljøterapi med barn og unge – organisasjonen som terapeut” en annen forståelse enn Andreassen (2003, 2005) når det gjelder ungdom i institusjon, hvor han blant annet tar opp en del begrepsmessige refleksjoner. Hans utgangspunkt for forståelse bygger på miljøterapi, som han selv sier er en form for organisering og ikke en egen metode. Videre viser han til at ikke alle institusjonstiltak bygger på miljøterapi, samt at miljøterapi kan inneholde mange ulike metoder. Han beskriver miljøterapi som å organisere for å muliggjøre forandring og utvikling, og videre dets hovedoppgave som å skape muligheter for at barn og unge i sin situasjon kan arbeide med sin forandring og utvikling. Videre ser han på begrepet miljøterapi som en mulighet til refleksjon over det han kaller en falsk motsetning som han mener har eksistert i Norge mellom psykisk helsevern for barn og unge og barnevernet. Larsen tar opp begrepene behandling og omsorg som han ser på som begreper i en historisk kontekst. Han beskriver begrepene som kontekstuelle og at det tradisjonelt sett har vært en forståelse av at psykisk helsevern for barn og unge skulle gi behandling og barnevernet omsorg. Larsen argumenterer videre for denne motsetning han ikke mener eksisterer ved å hevde at: ”Selv om lov om barneverntjenester og lov om psykisk helsevern er ulike, er de problemer og vanskeligheter som barn og unge sliter med, stort sett de samme når de kommer til institusjonen, uansett hvilket lovverk de er plassert i forhold til. (2004, s.18)

Videre ser han på hvordan barn og unge som kommer på institusjon blir karakterisert, som ”barn og unge med atferdsavvik”. Dette beskriver han som et lite funksjonelt begrep som

fokuserer på ytre atferd og foretrekker begreper som ” barn og unge med relasjonsforstyrrelser” eller ”barn og unge med samspillsforstyrrelser”. Han beskriver barn og unge som ikke atferdsvanskelige, men som personer som har det vanskelig med seg selv og sine omgivelser. En slik forståelse mener Larsen (2004) åpner for mulighet til at man ikke skal sosialiseres, men at man skal sosialisere seg selv. I kapittelet om hva som kan kjennetegne barn og unge som vil profittere på et opphold i en miljøterapeutisk institusjon, beskriver han at det i dag enkelt sagt finnes to hovedkonstruksjoner av barn og barndom, som representerer to ulike forståelser av barnet. Den ene ser på barnet som ”asosialt” og at det må sosialiseres utenfra av de voksne. Den andre forståelsen viser til barnet som sosialt og relasjonssøkende og Larsen sier om denne forståelsen at: ”Med trygge rammer og støttende og ivaretagende relasjoner innholdsmessig sett, kan barnet sosialisere seg selv innenifra”(2004, s.30). Larsen hevder også at den siste konstruksjonen stadig blir mer vanlig i forståelse av barn og unge flest, mens den første konstruksjonen mener han kan virke som mest gjeldende ved forståelse av ”dårlig integrerte” barn og ungdommer. Han viser også til begrepet ”atferdsvanskelige” barn og unge som han mener leder til en forståelse av at disse barna og ungdommene må re(sosialiseres) og påpeker samtidig: ”Hvordan man forstår sosialisering, reflekterer samtidig hvordan man forstår barna”(2004, s.19). Han viser slikt sett til en tradisjonell forståelse av at barn må sosialiseres, samtidig som han skisserer en alternativ måte å se barnet på som han selv legger til grunn for sin forståelse: at barnet kan sosialisere seg selv med tydelige rammer og grenser og positiv bekreftelse fra voksne. Storø (2005) tar også opp barnevernsinstitusjonen som tema i artikkelen ”Gullkorn i sanden”, i et alternativt perspektiv på det han beskriver som en tenkemåte som tradisjonelt har vært problemfokuseret og patologiserende. Han peker på ressurser og kompetanse samt konstruksjon kontra reparasjon som viktige elementer i et endringsarbeid i institusjon.

Når det gjelder bruk av institusjon som tiltak, finnes ulike synspunkter. Andreassen (2003,2005) representerer en forståelse, mens både Larsen (2004) og Storø (2005) trekker inn andre perspektiver i en slik debatt. Storø tar fatt i begrepet institusjon og sier at når man tenker på en institusjon assosierer man gjerne med en bygning, mens han argumenterer for en forståelse av en institusjon som omhandler den faglige aktivitet og de menneskene som befinner seg i dem. I forbindelse med sitt fokus på ressurser og utvikling av alternative måter å forstå seg selv på sier han: ”Institusjon er kanskje en særlig godt egnet arena for reformulering”(2005, s.238) Han sier videre at man i en institusjon i stor grad har mulighet til å arrangere situasjoner som muliggjør nye erfaringer.

Larsen er også en av dem som ønsker og nyanserer debatten om bruk av institusjoner som barnevernstiltak og sier at debatten ofte kan bli unyansert og hevder videre at: ”I et differensiert tilbud til utsatte og sårbare barn og unge vil gode nok institusjoner representere ett tilbud blant flere”(2004, s.11). Slik det ser ut i praksis, og tatt i betraktning forhold som tidligere er beskrevet i kapittel 3, kan det se ut som om dagens barnevern ikke er i ferd med å differensiere tilbudet, men heller ”smalne” tiltakstilbudet (og man kan spørre seg om dette også gjelder målgruppe). Intensjonen bak forskning på evidensbaserte metoder er vel i utgangspunktet å skulle yte bedre, og mer effektiv, hjelp. Dersom man trekker inn andre synspunkter og perspektiver som nyanserer denne forståelsen, vil man kunne stille spørsmål både ved om hjelpen blir bedre og om det ikke blir færre som faktisk mottar hjelp.

4.2. Ulik forståelse av forskning på institusjon – effektivitetsproblematikk.

Som tidligere beskrevet eksisterer ulike synspunkter på forskning og forskningens anvendelse. I dette avsnittet vil jeg rette et kritisk blikk mot forståelsen av ”effektive metoder”. Når det gjelder forskning på institusjoner har Andreassen (2003) sitt utgangspunkt i dårlig kjennskap til effekter av institusjonsbehandling. Han konkluderer også med at forskningen har gjort det mulig å beskrive den mest effektive behandlingsmetoden for ungdommer med antisosial atferd (2005). Jeg har i dette avsnittet valgt å trekke inn andre synspunkter og perspektiver på effektivitet

Det finnes ulike betraktninger når det gjelder forskning på barnevernsinstitusjoner. Larsen (2004) beskriver forskning på miljøterapi og fremhever kompleksiteten på området. Jeg har tidligere, i kapittel 3.1.4. om evidensbaserte metoder, vist til Marthinsens (2004) synspunkter på evidensbasert kunnskap som han blant annet mener tilsidesetter kunnskap om komplekse fenomener. Larsen fremhever miljøterapi som en kompleks arbeidsform, i tillegg til at han viser til at forskning ofte handler om forenklinger. Allikevel mener han at forskningen må forsøke å fange noe av denne kompleksiteten og sier at:” En mulighet til å integrere forskning og miljøterapeutisk arbeid ligger i at forskningen setter fokus på temaområder og problemstillinger som det må arbeides med i den miljøterapeutiske hverdagen for at hovedoppgaven skal kunne løses godt nok”.(2004, s.162) Larsen hevder videre at: ”Forskning på det enkle kan oftere gi en tydeligere evidens enn å forske på det mer komplekse”. (s.164). Andreassens (2003, 2005) perspektiv på ungdom i institusjon fokuserer på ytre atferd og atferdsforandring som resultatmål. Dette er objektive størrelser som lett kan la seg måle. Viser den forskningen Andreassen (2003) representerer til tydelige evidens fordi den fokuserer på

lett målbare forhold og slikt sett overser en del av den kompleksiteten som beskrives i andre perspektiver? Andreassen (2005) argumenterer for viktigheten av å komme frem til kunnskap om hva som skiller effektive fra mindre effektive behandlingstiltak for ungdommer i institusjon og mener at forskningen har gjort dette mulig. Som tidligere nevnt vises det til i NOVA Rapport 3/08 (Clausen & Kristofersen, 2008) vanskeligheter å måle effekten av tiltak, blant annet fordi de som mottar tiltakene gjerne er ulike i utgangspunktet. Slik jeg ser det problematiserer ikke Andreassen (2003) effektivitetsbegrepet, men bruker det som kvalitetskriterium når det gjelder institusjonsbehandling av ungdom.

Det eksisterer ulike synspunkter på effektivitet og Jacobsen & Thorsvik (2002) trekker frem i boken "Hvordan organisasjoner fungerer – innføring i organisasjon og ledelse", ulike sider ved organisasjoners effektivitet samt sentrale problemer knyttet til å fastslå effektivitet. Forfatterne beskriver en tradisjonell definisjon av effektivitet som grad av måloppnåelse i forhold til ressursbruk. De viser blant annet til at det er lett å falle i en felle som de kaller overmåling og sier: Det aller meste som en organisasjon driver med, er uklart og vanskelig å måle fullstendig "objektivt". I de fleste tilfeller vil noen indikatorer være lette å måle, mens andre er vanskelige eller umulige å måle. (2002, s.60) Videre sier de også at det kan være fristende for en organisasjon nettopp å måle de indikatorene som lett lar seg måle, selv om disse ideelt sett kanskje ikke er viktigst. De mener også at det ofte er enklest å evaluere arbeid som kan uttrykkes i kvantitative termer og sier også at det ofte kan være mer kvalitative aspekter som er viktigst. Andre problemer som trekkes frem av Jacobsen & Thorsvik er at i de fleste tilfeller er det vanskelig å fastslå hvilken andel av et resultat som skyldes forhold i eller utenfor organisasjonen. De viser også til utfordringer i forhold til hva slags tidshorisont man skal bruke ved å fastslå effektivitet.

Det eksisterer også flere mulige årsaksforklaringer når det gjelder å forstå hvorfor det generelt går dårligere med de som har bodd i institusjon sammenliknet med andre. Når det gjelder forståelse av årsaken til de "generelt lave gjennomsnittresultater" i institusjonsbehandling forklarer Andreassen (2003) dette med at det ikke drives etter prinsipper for effektiv behandling. I NOVA rapport 3/08 (Clausen & Kristofersen, 2008), konkluderes det med helt andre årsaksforhold til hvorfor det generelt går dårligere med barnevernsbarn (dårligst med de som har bodd i institusjon, ofte størst problembelastning) enn andre barn. Der beskrives det under oppsummeringen at: "En av de viktigste årsakene til at det går dårligere med barneverns klienter er at de har et svært dårlig utgangspunkt, med dårlige levekår og ofte utsatt

for omsorgssvikt og mishandling. Sammenlikner man klientenes foreldre med foreldrene i sammenlikningsutvalget på noen sentrale levekårsindikatorer, viser det seg at forskjellene er store”(s.81) I tillegg viser rapporten til at man ikke kan trekke sikre slutninger om årsaker i en slik undersøkelse som baserer seg på registerdata. Blant annet påpekes det at man ikke kan vite noe om hvordan resultatene hadde vært uten tiltak fra barnevernet og at man heller ikke kan si noe om effekten av ulike typer tiltak (fosterhjem, institusjon) da det antas at de som får forskjellige tiltak i utgangspunktet er forskjellige. I tillegg pekes det på helt andre utviklingsområder enn metode i de anbefalinger som blir gitt i rapporten, blant annet utdanningstilbud, sysselsetting, helse og utviklingstiltak på både organisasjons- og systemnivå. Som nevnt tidligere i kapittelet diskuterer Jacobsen og Thorsvik (2002) problemer med å fastslå en organisasjons effektivitet og sier i denne sammenheng at i de fleste tilfeller er det umulig å si noe om hvor stor del av resultatene som skyldes forhold i eller utenfor en organisasjon. Det neste perspektivet jeg har valgt å trekke frem er et perspektiv som fokuserer på betydningen av forhold utenfor organisasjonen.

4.3. Et generelt perspektiv på organisasjoner i post - industrielle samfunn.

Knutsen (1989) viser til Meyer, Rowan & Scott og beskriver deres arbeid som grunnlaget for det han omtaler som ”et generelt perspektiv på organisasjoner i post – industrielle samfunn”. Perspektivet eller modellen vektlegger at formelle organisasjonsstrukturer er forbundet med kontekster som er sterkt institusjonaliserte, nærmere bestemt at det er institusjonelle forhold i omgivelsene som er bestemmende for organisasjonsstrukturen og atferden. Knutsen beskriver at institusjonelle omgivelser bredt definert kan sies å inkludere regler, trossystem og nettverk som har basis i en bredere samfunnsmessig kontekst. Han viser videre til en organisasjons tekniske kontra institusjonelle omgivelser og om det sistnevnte sier han at disse inkluderer: ”Politiske programmer og offisielt definert politikk, offentlig opinion, holdninger i strategisk viktige grupper, lovgivning og rettsavgjørelser, og kunnskap legitimert gjennom utdanningssystem er eksempler på slike institusjonelle forhold.” (s.56.)

Videre viser han til at disse omgivelsene produserer rasjonelle myter. Knutsen (1989) beskriver disse mytene som rasjonelle på grunn av spesifisering av mål, virkemidler eller strukturer, samt type aktører. Hvorfor disse kan betraktes som myter, begrunner han med følgende: ” De er myter fordi deres legitimitet er knyttet til at de strukturer og aktører som organisasjonen består av, er i samsvar med hva en stor del av befolkningen og spesielt individer og grupper som har avgjørelsesmyndighet, betrakter som riktige” (s.56). Er dette

forhold i omgivelsene som vil kunne ha påvirkning på utviklingen av barnevernsinstitusjonen i dag? I dette kapittel har det vært belyst alternative teoretiske perspektiver til Andreassens (2003, 2005) syn på institusjon. I det neste vil jeg skissere et teoretisk ståsted for å kunne belyse forskningsspørsmålet vedrørende endringer i synet på barn.

5. TEORI OM ENDRINGER I SYNET PÅ BARN – TRE PERSPEKTIVER

I granskingsrapporten fra Trondheim kommune (Omsorg og overgrep, 2007) sies det at 1980 – tallet på mange måter kan representere et skifte i forhold til å ta barn på alvor. Ved å vise til endringer, som blant annet flere statlige forordninger for å sikre barns autonome status og rettigheter i praksis, stiller de spørsmål ved om 1980 representerer en endring i synet på barn. Utvalget nevner videre forhold som at Norge i 1981 fikk verdens første barneombud, samt barneloven som også kom i 1981. De trekker også frem FNs konvensjonen om barns rettigheter (1989) som ble ratifisert av Norge i 1991 og viser til at lov om barneverntjenester av 1992, gjenspeiler mange av prinsippene og bestemmelsene i konvensjonen. I denne sammenheng fremheves ”barnets beste”, et prinsipp som også skal gjelde for barn plassert utenfor hjemmet, og hvor barnets behov og perspektiv skal tas på alvor.

I følge Larsen (2004) vil synet på sosialisering samtidig reflektere hvordan man forstår barnet. Slikt sett vil ulike perspektiver på sosialisering kunne representere forskjeller i synet på barn. For å legge et teoretisk grunnlag for forståelsen av det empiriske materialet når det gjelder endringer i synet på barn, har jeg valgt tre ulike perspektiver.

Endringer i synet på barn og barndom har hatt en stor utvikling siden 1700-tallet da man begynte å se barn som en kategori atskilt fra voksne (Egelund, 1997) og mange innfallsvinkler er tatt i bruk for å betrakte disse endringene. Jeg har i denne sammenhengen tatt utgangspunkt i tre teoretiske perspektiv og vil fremstille utvalgte deler av disse for å se nærmere på hvordan de forstår *endringer* i synet på barn og barndom.

5.1. Historisk tilbakeblikk.

Dersom man ser på begrepene barn og barndom er dette forhold som ikke alltid har eksistert. Aries var den første som satte fokus på barndommen og så denne som sosialt konstruert. Egelund (1997) henviser til Aries og beskriver en historisk utvikling der barn ble en synlig kategori atskilt fra voksne. Videre beskriver hun oppstarten til sosialt arbeid med barn med utgangspunkt i filantropiens reformering av det fattige barn og sier videre at ”Familien ses som en central aktør i skabelsen af barndommens avvigelser på begge disse områder. Den fattige familie fremmer ikke barnets levekår” (1997, s.41) ”Områdene” det her refereres til er både materiell nød og moralsk oppløsning. Reformeringen hadde både en hygienisk og

moralsk hensikt. Videre i historien har kunnskap som representerer varierende forståelser av barn og barndom og tilhørende sosialiseringer, variert. Egelund (1997) viser også til en utvikling i forståelsen av avvik som hun beskriver som tradisjonelt forankret i medisin og psykologi og om organiseringen av dette arbeidet i form av store profesjonelle byråkrati som skal yte omsorg, kontrollere og helbrede. Videre beskriver hun dette århundrets maktpraksis, ved å henwise til Foucault, knyttet til arbeidets profesjonalisering og de profesjonelle tolkningers forrang.

Jeg har som sagt valgt tre ulike perspektiver for å forstå endringer i synet på barn og barndom. Perspektivene jeg har valgt å fremstille er hentet fra James, Jenks & Prout (1999): "Den teoretiske barndom" med fokus på endringene i forestillinger om barndommen fra det presosiologiske til det sosiologiske barn. Videre vil jeg se på James & James (2001) sin teori, "Childhood: Toward a Theory of Continuity and Change" og tilslutt i kapittelet vil jeg ta utgangspunkt i Sandbæk (2002) som ser på ressurs- og aktørperspektivet i tilknytning til utvikling av barndomssosiologien og i relasjon til utviklingstrekk i velferdsforskningen.

5.2. "Den teoretiske barndom".

I boken "Den teoretiske barndom" presenterer James et. al. (1999) forestillinger om barndommen som endring fra et tidligere syn, "det presosiologiske barn" til "det sosiologiske barn". Som tidligere nevnt har en forståelse av barn med problemer og barn generelt bygget på medisinske og psykologiske forklaringer, mens man de senere år har fått et økende fokus på sosiologiske forklaringsmodeller. Når det gjelder endringer i synet på barn, henviser Tronvoll (2001) i artikkelen "Metodologiske problemer knyttet til vurdering av barns behov", til James, Jenks & Prout sin forestilling om barnet som før-sosiologisk og sosiologisk. Hun beskriver fellestrekk ved begge forståelsene, hvorav de før-sosiologiske forståelsene har det til felles at de ser barnet som objekt for oppdragelse, opplæring og oppfostring. De sosiologiske tilnærmingene beskriver Tronvoll med vektlegging på den sosiale siden ved barns utvikling og ser sosialisering av barn i samspill med de sosiale omgivelsene.

Foruten å beskrive endringene har James et. al. (1999) et mål om å utvikle teori for å skape en analytisk ramme, og de avslutter bokens siste kapittel med å se forskning i relasjon til politikk og sier i forhold til sin presentasjon at "...hvorpå barndomsforskningen gjennom omhyggelig teoridannelse kan gripe mer effektivt og intelligent ind i de politiske velfærdsdebatter, der så lenge har vært bestemmende for forskningens retning." (s.304). James et. al. (1999) beskriver

den presosiologiske forestillingen om barn som en del av den konvensjonelle viten. Forfatterne mener de presosiologiske forestillinger blir presentert som "sannheter" mens de sosiologiske forestillinger ønsker å dekonstruere disse. Jeg skal nå se nærmere på endringen og de ulike forestillingene de representerer.

5.2.1. Det presosiologiske barn.

Forestillinger om barnet innenfor denne sammenhengen varierer med å se på barnet som ondt, uskyldig, immanent, naturlig og ubevisst, allikevel har de det felles at de forstår barnet uten kontekst. Med utgangspunkt i synet på barnet som "**ondt**" vil tilhørende egnete metoder inneholde ulike momenter av straff og disiplin. Forfatterne henviser til Foucault og målet å gjøre mennesker til "medgjørlige kropp". De ser også perspektivet i sammenlikning med oppdragelse av husdyr som bør "knekkes" eller "temmes". **Det uskyldige** barnet blir i motsetning til dette beskrevet som "rene av hjerte". Barnets egenart og barnet som person blir fremhevet. Med bakgrunn i Rousseau vektlegger forfatterne blant annet oppmuntring, assistanse og støtte i oppdragelsen og ser dette i tilknytning til ulike tilpassete former for oppdragelse. **Det immanente** barn blir beskrevet som i utgangspunktet "ingenting" eller latente fornuftsvesener som utvikler seg bra hvis de kommer i gode nok omgivelser. Forståelse av **det naturlig** utviklede barn finner man blant annet igjen i Piaget sin teori, der barnet sees som et naturlig og ikke et sosialt fenomen. Utviklingen sees som en modningsprosess og all menneskelig utvikling tilskrives et resultat av modning. James et. al ser også på Piagets bidrag til klassifisering og kategorisering av barnet som innpoding av "en dyptliggende positivisme og rigid empirisme i vor tids forståelse af barnet". (1999, s.31) Videre poengterer de hvordan dette fører til urettferdige sammenlikninger og rangeringer uti fra "det normale". Det siste perspektivet innenfor de presosiologiske forestillinger er det **ubeviste** barnet. Denne forståelsen tar utgangspunkt i Freuds tanke om at problemer skyldes opplevelser i barndommen, som man "bærer" med seg hele livet og som påvirker og ligger bak menneskelig handling, der både intensjonalitet og handleevne ignoreres.

5.2.2. Det sosiologiske barn.

Ved å se på overgangen fra presosiologiske til sosiologiske forestillinger om barnet tas andre forhold i betraktning. Forfatterne refererer også til "overgangsteorier", der vektlegging av sosialisering og synet på at samfunnet skaper individet som fremtredende. Begrunnelsen for å kalle disse for "overgangsteorier" ligger i forståelsen av at de "trekker" med seg de gamle presosiologiske forestillingene samtidig som de legger til grunn nyere tanker. Overgangen til

de sosiologiske forståelsene betegnes videre som et epistemologisk brudd og blir også beskrevet som det nye barndomsparadigmet, noe som innebærer helt andre måter å forstå barn og barndom på. Disse nye perspektivene fører inn både kontekst- og aktørbegrepet, og en forståelse av at barnet både blir skapt av omgivelsene og er med på å skape dem. Barnet blir ikke lengre sett på som passivt, men aktivt skapende. James et. al (1999) beskriver fire sosiologiske forestillinger om barnet: Det sosialt konstruerte barn, barnet som stamme, barnet som minoritetsgruppe og det sosialt strukturerte barn.

Dersom man ser på de presosiologiske og de sosiologiske forestillinger om barnet har det klart vært en utvikling og endring i synet på barn og barndom. Fra å se barnet som passivt og uten kontekst til å se barnet som aktivt og skapende. Alanen (2000) kritiserer imidlertid alle de sosiologiske modellene for å være kategoriske i sin tenkning om barn og henviser til alternative relasjonelle tilnærminger. Man ser at de ulike forståelsene vil kunne påvirke både oppfattelsen av et fenomen (synet på barn og barndom) og hvordan man velger å løse de ulike utfordringer de måtte representere (ulike virkemidler, metodikk). Man kan også se at barn og foreldre som aktører har fått et økt fokus de senere år innenfor barnevernet, noe jeg vil se nærmere på i avsnitt 5.4. Men før dette et blikk på et perspektiv som ønsker å betrakte hva som ligger bak eller påvirker både kontinuitet og forandring i synet på barn og barndom.

5.3. En teori om kontinuitet og forandring.

Jeg skal nå se nærmere på hvordan forstå endringer i synet på barn og barndom i lys av dette perspektivet. James & James (2001) tar i artikkelen "Childhood: Toward a Theory of Continuity and Change" høyde for å forstå både kontinuitet og endring i synet på barndommen ved og utforske utviklingen av den juridiske og sosialpolitiske rolle over tid sett, uti fra et interdisiplinært perspektiv. De tar utgangspunkt i tre premisser: barndommen som sosialt konstruert, at barn er verdt å studere i kraft av seg selv og at de er kompetente sosiale aktører. Videre argumenterer de for nødvendigheten av å forstå barndommen både i en lokal og global kontekst. Forfatterne tar videre utgangspunkt i de fire sosiologiske modellene det ble referert til under 5.2.2. og diskuterer en samlet forståelse av disse modellene som representerer både et syn på at barn skapes av kulturen men at de også er med på å skape den, og de ser en utfordring i å finne sammenheng mellom et aktør- og strukturperspektiv. Sett i forhold til en "structure and agency"-debatt, argumenterer de for nødvendigheten av både og.

Når forfatterne videre i avsnittet "Children, childhood and social order" ser på ulik vektlegging av kontroll og regulering av barn og barndom, ser de dette i et samspill mellom barns atferd og voksnes oppfattelse av denne. Eksemplene på voksnes ulike oppfattelse av barnet henter de fra de presosiologiske forestillingene av barnet som ondt, uskyldig, immanent, naturlig og ubevisst (5.2.1). Videre ser de en endring i form av økt kontroll og regulering i det engelske samfunn, noe man også kan se tendensene til i vårt land. Økt fokus på oppdragelse, veiledning av foreldre på ulike arenaer samt stor interesse for metodeutvikling når det gjelder atferdsvanskelige barn er noen eksempler.

Det forfatterne videre stiller spørsmålstegn ved er hvorfor og hvordan slike endringer oppstår. De konkluderer med at: "Change and continuity in thinking are thus both possible: the question of which will occur is determined by prevailing social, political and cultural conditions" (2001, s.33) og sier videre at "...regulation and control of childrens action and agency will vary along with adult perceptions of the priority to be given to reinforcing the social order and/or to producing new, uniform but culturally specific social constructions of childhood."(s.33)

Oppfatningen av et økende behov for å regulere barns atferd er som nevnt synlig på mange arenaer i dag og den offentlige politikken gjenspeiler også dette. Den neste forfatteren jeg skal presentere setter imidlertid fokus på den utviklingen som har vært innenfor velferdsforskningen og presenterer to perspektiver i relasjon til dette: aktør- og ressursperspektivet.

5.4. Utviklingstrekk i velferdsforskningen.

Sandbæk (2002) ser i sin avhandling "Barn og foreldre som sosiale aktører i møte med hjelpetjenester" endringer i synet på barn og barndom i relasjon til utviklingstrekk i velferdsforskningen og spesielt i forhold til forståelse av barn med problemer. Hun ser utviklingen fra et tidligere syn, med fokus på problemer og individuelle forklaringer forankret i medisinske og psykologiske forståelser, til nyere perspektiver på barn og barndom representert ved aktør- og ressursperspektivet. Jeg skal nå se nærmere på hvordan Sandbæk (2002) forstår endringene fra en tradisjonell til nyere velferdsforskning. Hun sier at man for 15-20 år siden begynte å se endringer i forståelsen av barn med problemer innenfor forskningen og skisserer en utvikling fra å fokusere på årsaker til problemene til mer oppmerksomhet mot løsninger, og fra en ensidig kartlegging av risiko til også å gjelde

mestring, kompetanse og ressurser. Videre ser hun også endringer i synet på barn og barndom som et resultat av den nye barndomssosiologien, der barn blir fremstilt som aktive aktører i eget liv. Sandbæk beskriver også en politisk utvikling i form av både globale rettigheter og nasjonalt lovverk. I forhold til forståelsen av barn med problemer vil utviklingen mot et aktør- og ressursperspektiv kunne åpne for å se barn som mer deltakende aktører. Sandbæk henviser til forståelser av barn med problemer som lenge har vært rådende og henviser til forskning om psykopatologi, læringsvansker og kriminalitet. Hun betrakter denne kunnskapen som ufullstendig fordi den ikke ser på mer velfungerende sider. I sin beskrivelse av utviklingstrekk i velferdsforskningen sier Sandbæk videre at det tradisjonelle fokuset på problemer og det som ikke fungerer har hatt et objektivt syn på de utforskede og at de selv i svært liten grad har fått komme til orde. Videre viser hun til at barn med problemer enten bli betegnet som offer eller ved en opphopning av negative kjennetegn.

Et annet moment Sandbæk (2002) trekker inn i forhold til en tradisjonell velferdsforskning er fokusering på stigmaet. Hun sier at: ” Dersom man har noe som kan oppfattes som et stigma i en gitt sammenheng, er det først og fremst sider knyttet til dette stigmaet som blir gjenstand for oppmerksomhet, også i forskning.(s.17) Ved beskrivelse av den nyere velferdsforskningen viser Sandbæk til en utvikling fra å se klientene som passive mottakere av velferd til handlende aktører i eget liv. Videre bruker hun ulike innfallsvinkler for å forstå aktørperspektivet og henviser til en økende oppmerksomhet på brukernes perspektiv de senere år. Ved å beskrive barn som aktører tar hun utgangspunkt i sosiologiske perspektiver på barn og barndom. Hun beskriver den tidligere barndomsforskningen som psykologiens domene hvor barn var objekter som ble undersøkt, testet og målt, mens de sosiologiske perspektivene representerer et alternativt paradigme der barnet ikke sees som noe naturgitt, universelt fenomen, men sosialt konstruert. Sandbæk vektlegger imidlertid ulike perspektivers både styrker og svakheter og framhever at det ikke trenger å være noen motsetning mellom biologiske og kulturelle forståelser av barn, men heller nødvendigheten av både og. Sandbæk trekker også fram utfordringer ved aktørperspektivet og det å gi barn ”en stemme” i forskningen, og særlig dilemmaer i forhold til det å fortolke og representere barn. Dette er også et aktuelt tema i praksis og Sandbæk framhever både maktaspektet og etiske og politiske forhold. Slik jeg ser det vil det at barnet eller foreldrene tildeles en aktørposisjon ikke være ensbetydende med at deres perspektiver får noen fremtredende rolle. Rammene for denne samhandlingen er både definert av profesjonelle aktører og andre kulturelle, sosiale og politiske forhold.

Sandbæk (2002) henviser til ulike innfallsvinkler for å studere ressurser og ser blant annet på prospektive longitudinelle studier av forhold som disponerer for problemutvikling, men også på mestringsstrategier og beskyttende forhold. Videre ser hun på patologispråket og hvordan det både former den personen som snakker og den det snakkes om. Hun nevner også at forskning i forhold til risiko har tatt enn endring fra et tidligere fokus på faktorer til prosesser.

Barn og familier med problemer vil kunne få økt mulighet til hjelp via et slikt perspektiv, da et fokus på ressurser og mestring vil kunne åpne nye muligheter for et endringspotensial. Men et ressursperspektiv eller heller ikke fri for dilemmaer og Sandbæk nevner muligheten for å individualisere mestring og undervurdere samfunnsmessige betingelser. Hun trekker også fram et ensidig fokus på ressurser som erstatter en problemfokusering, og argumenterer for både og. Et annet moment ved ressursperspektivet man kan tenke seg sett i relasjon til problemer er at dersom et fokus på mestring skal ha varige virkninger, bør det også bekreftes. Dette vil kunne være en utfordring der noen er stigmatisert eller kategorisert og kanskje i svært liten grad blir positivt bekreftet fra omgivelsene. Her vil nok arbeid med en utvidet økologi i ungdommens liv være av stor betydning.

I kapittel 4 og 5 har jeg presentert ulike teoretiske perspektiver som sier noe om temaene ”institusjon” og ”synet på barn”. Før jeg vil presentere datamaterialet og øvrige analyse, skal jeg i kapittel 6, vise til valgt fremgangsmåte i de ulike delene av forskningsprosessen.

6. METODE

I metodekapittelet vil jeg redegjøre for valgt metodisk fremgangsmåte for å kunne belyse studiens problemstilling og forskningsspørsmål. Før jeg beskriver valg av metode for datainnsamling, gjennomføring samt analysearbeid, vil jeg kort vise til vitenskapelig og eget utgangspunkt.

6.1. Vitenskapsteoretisk forståelse.

For å belyse studiens problemstilling og forskningsspørsmål som omhandler endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen, med spesielt fokus på metodikk og synet på barn, valgte jeg å ta utgangspunkt i en hermeneutisk forståelse. Skal man forsøke å få innsikt i endringer som beskrevet ovenfor, finnes det en del utfordringer knyttet til dette. Gilje og Grimen (1993) drøfter problemer tilknyttet fortolkning og forståelse av meningsfulle fenomener i boken ”Samfunnsvitenskapens forutsetninger” i forhold til hermeneutikk. Hermeneutikk beskriver de som utlegningskunst eller forklaringskunst. Da hensikten med denne studien er å kunne forstå og fortolke ansattes oppfattelse av endringer i barnevernsinstitusjonen, kan det være hensiktsmessig å skissere noen vitenskapsteoretiske prinsipper rundt et slikt utgangspunkt. Thagaard (2003) trekker frem ulike retninger når hun ser på det vitenskapsteoretiske grunnlaget for kvalitativ metode og sier om hermeneutikk: ”En hermeneutisk tilnærming legger vekt på at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at fenomener kan tolkes på flere nivå. Hermeneutikk bygger på prinsippet om at mening bare kan forstås i lys av den sammenheng det vi studerer er en del av. Vi forstår delene i lys av helheten.”(s.37). Dette er tanker som kan sees i sammenheng med forhold som tidligere er beskrevet i tilknytning til Charons (2004) forståelse av perspektiver. Han velger å benytte begrepet perspektiv som en erstatning for ”sannhet”, der han blant annet mener at vi forstår verden gjennom ”filtre” eller perspektiver som stadig er i endring.

I denne studien skal man intervjuere personer om deres tanker og erfaringer med endringer i en organisasjon, med den hensikt å fortolke dette inn i en ramme. Der vil blant annet egne erfaringer, teoretiske perspektiver og analysemetode bidra inn i en slik fortolkningsprosess. Gilje og Grimen (1993) viser også til dette når de ser på forståelse og kontekst og sier: ”En annen viktig innsikt i hermeneutikken er at meningsfulle fenomener er forståelig bare i den sammenheng eller kontekst de forekommer i.”(s.152). Slikt sett vil en tilsvarende studie, foretatt i en annen sammenheng kunne vist til en helt annen forståelse. Videre peker de også

på viktigheten av at forskeren setter fenomenet inn i en sammenheng og i denne studien er det forsøkt etablert en slik sammenheng ved hjelp av en teoretisk referanseramme bestående av ulike perspektiver. Malterud setter (2003) kvalitative metoder inn i en hermeneutisk erkjennelsestradisjon og hun sier videre at det handler om tolkning av meninger i menneskelige uttrykk.

Ut ifra det som er beskrevet kan man oppsummere en hermeneutisk prosess som en fortolkende prosess og i en slik sammenheng vil egen forforståelse spille en sentral rolle. Forskerens subjektive forståelse vil på mange måter påvirke både prosessen og resultatene i en studie. Repstad (2007) henviser til Kvale som beskriver fortolkningsprosessen som en hermeneutisk spiral, der en kontinuerlig fortolkning av teksten gjennom helhet og del, vil gi mulighet for en stadig større utdypning av materialet.

6.2. Forforståelse.

Thagaard (2003) er en av mange som poengterer at all forståelse bygger på en forforståelse. Gilje og Grimen (1993) trekker også frem dette og sier: "En grunntanke i hermeneutikken er at vi alltid forstår noe på grunnlag av visse forutsetninger. Vi møter aldri verden forutsetningsløs" (s. 148). Videre mener de også at en forforståelse er et nødvendig grunnlag for forståelse. De samme tankene kommer frem i Charons (2004) refleksjoner rundt perspektiver, når han viser til at vi mennesker er begrenset av våre perspektiver, men at de samtidig er viktige i den forstand at de muliggjør en forståelse av verden. Malterud (2003) fremhever i boken "Kvalitative metoder i medisinsk forskning" viktigheten for forskeren å redegjøre for egen forforståelse. Hun beskriver forforståelse som den ryggsekk forskeren bringer med seg inn i prosjektet og som bestående av erfaringer, hypoteser, faglige perspektiv og den teoretiske referanseramme. Gilje og Grimen (1993) sier at det er mange komponenter som kan inngå i en forforståelse og nevner tre av dem: språk og begreper, trosoppfatninger og individuelle personlige erfaringer.

Når man skal forsøke å redegjøre for egen forforståelse er det en kompleks sak. Uansett hvor reflektert man forsøker å være, vil det aldri være mulig å kunne vise til alt som påvirker det man forsøker å studere. Allikevel vil det være hensiktsmessig å kunne vise til noe av det man mener er med på å påvirke den kunnskapen man søker, ikke minst for leseren. For å starte med erfaringer. I dette ligger både de konkrete erfaringene man har i forhold til det faglige arbeidet som er relatert til denne studien, i tillegg til egne, personlige erfaringer. Angående

min arbeidserfaring, har den i mange år vært tilknyttet ulike roller på barnevernsinstitusjon, i tillegg til institusjonserfaring med rusmiddelavhengige. Jeg begynte å arbeide på barnevernsinstitusjon mot slutten av 1980-tallet og var ferdig utdannet barnevernspedagog i 1993. I den tiden jeg arbeidet på institusjon fikk jeg ulike erfaringer både med selve institusjonsarbeidet og med systemene rundt. Fra et utgangspunktet sterkt fokus på daglig omsorg, til stadig mer fokus på faglig spesialisering og omorganiseringer, og et etter hvert sterkere fokus på metoder innebefattet en utvidet økologi, i tillegg til økt krav om dokumentering av institusjonsarbeidet. En utvikling som har vært både spennende og interessant å være en del av. Innledningsvis i oppgaven kom jeg med noen betraktninger vedrørende mine tanker som bakgrunn for denne studien, og disse vil også være inkludert som en del av min forforståelse.

Når det gjelder den teoretiske referanserammen for dette prosjektet, har jeg valgt å se på flere ulike perspektiver. Allikevel vil dette gi en begrenset forståelse, samtidig som flere ”blikk” muliggjør en refleksjon rundt fenomenet ved å forsøke å se det fra ulike ståsted. Annen teori ville kunne belyst temaet på en annen måte og slikt sett gitt en annen forståelse av endringer. Egen forforståelse vil også påvirke andre deler av prosessen, fra valgt av team, problemstilling, teori, metode, valg av informanter, selve intervjusituasjonen samt analysearbeidet.

6.3. Datainnsamling – metode og gjennomføring.

I dette kapittelet vil jeg beskrive og vurdere valg av fremgangsmåte for datainnsamling. Jeg vil først si noe generelt om utgangspunktet for valg av en kvalitativ studie, før jeg nærmere beskriver valgt fremgangsmåte. Videre vil jeg også si noe om utvalg og gjennomføring av datainnsamling og metodiske refleksjoner tilknyttet dette. I tillegg vil jeg trekke frem noen særskilte utfordringer knyttet til retrospektive intervju.

6.3.1. Valg av en kvalitativ studie.

Dersom man ser på oppgavens problemstilling, hvordan forståelsen av barnevernsinstitusjonen har endret seg fra 1980-2006, og på det vitenskapsteoretiske grunnlaget for denne studien, beskrevet under 5.1., vil valget av en kvalitativ studie gi gode muligheter for å kunne belyse en slik endring. Malterud sier: ” Kvalitative metoder er forskningsstrategier som egner seg for beskrivelse og analyse av karaktertrekk og egenskaper eller kvaliteter ved de fenomener som skal studeres”(2003, s.31). Videre peker hun også på at

kvalitative metoder kan bidra til å presentere mangfold og nyanser og at virkeligheten alltid kan beskrives uti fra ulike perspektiver. Problemstillingen i en studie bør være styrende for valg av metode og i denne masteroppgaven vil valget av en kvalitativ metode kunne være med på å utdype de endringene som har funnet sted, gjennom de erfaringene informantene har omkring dette fenomenet.

6.3.2. Valg av metode for datainnsamling – kvalitativt intervju.

Som fremgangsmåte for innsamling av datamateriale, valgte jeg en kvalitativ tilnæringsmåte med intervju som metode. Thagaard (2003) sier at forskeren må ta stilling til hvordan samle inn data og vurdere hvilke metoder som er relevante og fremhever videre at:

”Intervjuundersøkelser er en særlig velegnet metode for å få informasjon om hvordan informanten opplever seg selv og sine omgivelser”(s.58). Hun viser til det kvalitative forskningsintervjuet som en metode som gir særlig godt grunnlag for innsikt i erfaringer, tanker og følelser. Kvale (2001) sammenlikner forskningsintervjuet med en hverdagslig samtale og karakteriserer det som en faglig konversasjon. Han viser til flere ulike former for faglige samtaler og sier at: ”Sammenlignet med hverdagslige samtaler, kjennetegnes forskningsintervjuet av en metodisk bevissthet rundt spørreformen, fokusering på dynamikken i interaksjonen mellom intervjueren og den intervjuede, og en kritisk innstilling til det som blir sagt.” (s.31). Vedrørende forståelse av forskningsintervjuet viser han til ulike tilnæringer, blant annet til en hermeneutisk forståelse der meningstolkningen er det sentrale.

Når det gjelder hva dataene kan si noe om, trekker Thagaard (2003) frem to ytterligheter, en positivistisk og en konstruktivistisk forståelse. Den første som en nøytral formidling av informantens erfaringer, den andre som kontekstbundet og som utformes mellom forsker og informant i intervjusituasjonen. Ut fra mitt ståsted anser jeg at de perspektiver og forforståelse forskeren bringer med seg inn i intervjuet i stor grad vil påvirke intervjudataene. En annen forsker med et annet utgangspunkt og forståelse ville kunne sitte igjen med helt andre data og jeg ser det som en umulig tanke at man ikke bringer med seg noe inn i intervjusituasjonen som påvirker denne. Det vil derfor være viktig som tidligere nevnt å tilstrebe en god refleksjon rundt egen forforståelse slik at andre har mulighet for å kunne forstå noe av grunnlaget dataene er utviklet under. Thagaard sier at et intervju kan utformes på ulike måter uti fra hvor strukturert det er og at den ene ytterligheten preges av lite struktur og fremstår som en samtale der kun hovedtemaer er forhåndsbestemt. Fordelene ved en slik tilnærming vil blant annet være at informanten selv kan ta opp temaer og at den som intervjuer kan tilpasse

spørsmålene til dette. Hun viser videre til en annen ytterlighet, et ganske strukturert intervjuopplegg med klare spørsmål i en gitt rekkefølge og at man midt i mellom disse finner det man kanskje betrakter som mest den brukte, en delvis strukturert tilnæringsmåte, der temaene intervjueren skal ta opp i hovedsak er fastlagt på forhånd. I denne studien falt valget på det Thagaard (2003) kaller den ene ytterligheten, et intervju med lite struktur. Dette valgte jeg nettopp fordi jeg hadde et ønske om at informantene kunne få introdusere egen tema, spesielt med tanke på at jeg selv hadde arbeidet i barnevernsinstitusjon og ikke ønsket å påvirke i altfor stor grad.

6.3.3. Utvalg.

Thagaard sier: ”Spørsmålet om *hvem* forskeren skal få informasjon fra, innebærer å definere det utvalget undersøkelsen baserer seg på. Kvalitative studier baserer seg på *strategiske utvalg*, det vil si at vi velger informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen.” (2003, s.53) Malterud sier om utvalgsprosedyrer og strategier: ” Spørsmålet er hva slags kunnskap vi ønsker å innehente, hvor våre kilder til kunnskap finnes, og hva slags overførbarhet det er relevant å tilstrebe i forhold til den aktuelle problemstillingen”(2003, s.61)

I forhold til valg av informanter som kunne belyse problemstillingen var det ønskelig å få kontakt med personer som hadde vært delaktig i utviklingen av barnevernsinstitusjonen og som hadde lang erfaring fra arbeid i institusjon, gjerne over flere tiår. Valget falt på personer som hadde vært og gjerne også fortsatt var, ansatt i barnevernsinstitusjon, over lang tid. For å kunne belyse endringer i barnevernsinstitusjonen med fokus på metodikk og synet på barn, tenker jeg at de som har jobbet nærmest brukergruppen og gjerne som ansatte i institusjon, har de mest konkrete erfaringene. I tillegg ønsket jeg informanter med sosialfaglig bakgrunn, blant annet for å kunne få innblikk i hva det ble fokusert på i utdanningen. I utgangspunktet falt valget av informanter på ansatte som var faglært og hadde arbeidet på barnevernsinstitusjon fra 1970-tallet og frem til i dag. Det viste seg noe vanskelig å få tak i informanter i denne kategorien. De fleste jeg var i kontakt med for å kartlegge aktuelle informanter, hadde enten kjennskap til personer som jobbet på 70-tallet og som enten hadde sluttet i barnevernet eller var ufaglært. Slikt sett endret jeg kriteriene til å omfatte de som hadde arbeidet lengst mulig på barnevernsinstitusjon og som fortsatt jobbet i eller i nær tilknytning til denne/i systemene rundt, med sosialfaglig utdanning. De informantene jeg ønsket ble kategorisert som: personer med sosialfaglig utdanning som har arbeidet i eller i nær tilknytning til barnevernsinstitusjon de siste 30 år.

Som metode for utvelgelse av informanter brukte jeg *snøballmetoden*, en metode som beskrives av Thagaard (2003). Samtlige informanter hadde på intervju tidspunktet ulike roller/posisjoner i tilknytning til barnevernsinstitusjonen, i tillegg til at alle arbeidet i institusjon fra rundt 80-tallet. Selv om jeg i utgangspunktet ønsket informanter som fortsatt jobbet i institusjon, tenker jeg at en spredning i forhold til roller i dag, kan gi utgangspunkt for betraktninger fra flere perspektiver og slikt sett bidra til å nyansere datamaterialet. Det ble tidligere vist til Malterud (2003) som viser til at kvalitative metoder muliggjør en beskrivelse av virkeligheten ut fra ulike perspektiv. Jeg tenker at en slik mulighet vil være styrket gjennom et utvalg representert ved informanter i ulike roller, med ”blikk” fra ulike ståsted og perspektiver.

Thagaard (2003) sier at størrelsen på utvalget vurderes etter et ”metningspunkt” og at ”Når studier av flere enheter ikke synes å gi ytterligere forståelse av de fenomenene som studeres, kan utvalget betraktes som tilstrekkelig stort.”(2003, s.56). Det ble intervjuet tre informanter våren 2006. Samtlige var kvinner med sosialfaglig bakgrunn som begynte å arbeide på institusjon rundt 1980. Den ene informant arbeidet fortsatt på barnevernsinstitusjon, de to andre i systemer nært tilknyttet barnevernsinstitusjon, alle med god kunnskap om og erfaring på feltet. Det kunne vært interessant og foretatt flere intervju, både i samme kategori, men også andre, for eksempel ufaglærte. Dette for å kunne få flere perspektiver, erfaringer og tanker rundt endringene. Allikevel opplevde jeg å ha fått tilstrekkelig informasjon fra informantene til å kunne belyse problemstilling og forskningsspørsmål, selv om en utvidelse av utvalget selvfølgelig kunne gitt både andre og mer varierte data.

6.3.4. Særskilte utfordringer ved retrospektive intervjuer.

I boken ”Mellom nærhet og distanse” av Repstad (2007), reflekterer han over metodiske problemer knyttet til retrospektive intervjuer, hvor han viser til mulige feilkilder i forhold til det å skulle huske forhold tilbake i tid. Repstad viser til at et intervju representerer de følelser og tanker informant har i en gitt kontekst og sier videre: ”Ved siden av at folk glemmer hendelser, og ikke minst følelser og meninger fra tidligere tider, er det et hovedproblem ved retrospektive intervjuer at folk lett gjenkaller fortida gjennom et filter av begreper og tenkemåter de har tilegnet seg senere” (2007, s.95). Ved å se på Charons (2004) forståelse av begrepet perspektiv, mener han som tidligere beskrevet, at vi alle gjennomgår grunnleggende forandringer når det gjelder perspektiver flere ganger i livet, men også at våre perspektiver kan endre seg fra situasjon til situasjon (og i samme situasjon). I tillegg beskriver han roller

og grupper som påvirkningsfaktorer når det gjelder endring av perspektiv, at våre perspektiver er et produkt av den sosiale virkelighet som finnes rundt oss.

I en studie som denne vil, i tillegg til de forandringer av perspektiver som dreier seg om informantens verden, han også bli påvirket av mine perspektiver og de ord, begreper og ”filtre” min forståelse representerer. Den forståelsen av endringer som informantene beskriver vil slikt sett i stor grad være en betraktning av hvordan de opplever endringene ut ifra dagens ståsted, i en gitt kontekst.

Et annet forhold ved retrospektive intervjuer som Repstad kommenterer er at: ”Det ofte vil være en tendens til at minner fra fortida omformes slik at de samsvarer med nåværende oppfatninger.”(2007, s.96) Han sier også videre at det motsatte kan skje, der man har tatt et bevisst brudd med egen fortid, hvor man da kan overdrive kontrastene mellom fortid og nåtid.

De forholdene som her er nevnt som mulige utfordringer i retrospektive intervju, vil kunne være med på å prege noe av datamaterialet. Allikevel tenker jeg at i denne sammenhengen, som omhandler mer generelle endringer i hvordan man jobbet, så vil informantene klare å gjenkalle en del betraktninger rundt hva det var fokus på, men som beskrevet ovenfor er det stor sannsynlighet for at forståelsen av disse samsvarer med de perspektiver informantene har i dag. Jeg har forsøkt å skissere noen av de utfordringene man kan stå ovenfor i et retrospektivt intervju og som vil kunne representere et problem når det gjelder å gjenkjenne tanker, følelser eller hendelser på et gitt tidspunkt. Det vil derfor være svært viktig å være bevisst disse forholdene.

6.3.5. Intervjuguide.

Som tidligere beskrevet valgte jeg et ustrukturert intervju, med noen få forhåndsbestemte tema. Intervjuguiden som ble utformet på bakgrunn av dette, viser til et likt utgangspunkt for intervjuet, mens videre spørsmål utover åpningsspørsmålet stort sett skal videreføre de tema informanten bringer på bane. (Vedlegg 1: Intervjuguide)

I tillegg til intervjuguiden hadde jeg et ”hjelpenotat” med forslag til ulike typer intervju spørsmål med bakgrunn i Kvale (2001). Dette hadde jeg i tilfelle behov, hvis for eksempel intervjuet stoppet opp eller jeg gikk ”tom” for ideer. Det ble imidlertid ikke bruk for hjelpespørsmålene, da samtalene ”gikk av seg selv” uten noe problem.

6.3.6. Gjennomføring av intervjuene – intervjusituasjonen.

De tre intervjuene ble gjennomført våren 2006. To av intervjuene fant sted på informantenes arbeidsplass, det siste på NTNU, Dragvoll. Det ble brukt båndopptaker på samtlige intervju. Intervjuene hadde en varighet på til sammen ca. 5 timer. To av intervjuene ble gjennomført uten pause, et hadde to avbrudd, men det virket ikke som om dette hadde noe betydning for videre gjennomføring av intervjuet. Samtlige intervjuer startet med informasjon om prosjektet og intervjusituasjonen. Informantene fikk lese et skriv ”Informasjon om deltakelse i en vitenskapelig undersøkelse” (vedlegg 2) til gjennomlesing og dersom de hadde noen spørsmål fikk de anledning til å komme med disse.

Videre startet selve intervjuene med takk for deltakelse og spørsmål om utdanning og arbeidserfaring. Deretter fikk informanten fritt begynne å fortelle ut i fra spørsmålet om hvordan de oppfattet eventuelle endringer i hva man har betraktet som god institusjonsbehandling den tiden de hadde arbeidet i eller i nær tilknytning til barnevernsinstitusjon. (vedlegg 1, intervjuguide) Samtlige informanter hadde mange betraktninger rundt temaet endringer og det var god flyt i samtalene og mange interessante innspill, også en del forhold jeg ikke hadde reflektert rundt på forhånd.

6.4. *Analyse – fortetting og kategorisering.*

I dette kapitlet vil jeg beskrive fremgangsmåte for analyse av datamaterialet.

Jeg gjennomførte alle tre intervjuene før de ble transkribert. Jeg hørte først igjennom samtlige intervju, på jakt etter temaer, som jeg noterte (”fugleperspektiv”). Deretter transkriberte jeg samtlige intervju. Ved transkribering ble datamaterialet anonymisert, det vil si at jeg hverken brukte navn på personer, steder eller andre forhold som kunne identifiseres. Det ble også foretatt endringer på språket (anonymiserte dialekt), slik at det ikke skulle være lett å kjenne igjen informantene i sitatene. Når alle intervjuene var transkribert forsøkte jeg å trekke ut sentrale temaer og systematiserte disse under hver enkelt informant. Jeg foretok ingen systematisering på tvers av materialet i første omgang.

For videre bearbeidelse av datamaterialet fant jeg det hensiktsmessig å foreta en såkalt ”meningsfortetting” av de sentrale temaene, slik det blir beskrevet av Kvale (2001): ”Meningsfortetting medfører en forkortelse av intervjupersonens uttalelser til kortere formuleringer. Lange setninger komprimeres til kortere setninger, hvor den umiddelbare

meningen i det som er sagt gjengis med få ord. Meningsfortetting medfører dermed en reduksjon av lengre intervjuetekster til kortere og mer konsise formuleringer (s.125).

Etter denne formen for tekstredusering satt jeg igjen med et mer komprimert materiale som var lettere å bearbeide.

Jeg samlet de sentrale temaene i et stort tankekart med den hensikt å skulle foreta en videre kategorisering av datamaterialet. Etter ulike forsøk på å finne gode empiribaserte kategorier, uten særlig hell, bestemte jeg meg for å se om det lot seg gjøre å kategorisere materialet ved hjelp av en teoretisk modell, som omhandler organisasjoner, Leavitts Diamant (Scott, 2003). Siden materialet omhandlet endringer i en organisasjon tenkte jeg det kunne være hensiktsmessig å forsøke denne. Nærmere beskrevet (se også kapittel 7) er Leavitts Diamant en systemmodell som består av fem elementer, der hensikten med modellen er å vise til at en gjensidig påvirkning mellom samtlige av elementene, bidrar til de samlede resultater av hva som foregår i en organisasjon. De fem elementene i modellen bestående av deltakere, mål, teknologi/virkemidler, sosial struktur og omgivelser, ble i dette tilfellet de kategoriene som ble brukt for videre systematisering av datamaterialet.

Når det gjelder utvikling av kategorier sier Kvale (2001): "Kategoriene kan utvikles på forhånd, eller de kan oppstå under analyseringen. De kan tas fra en teori eller et fagspråk, eller de kan tas fra intervjupersonens eget ordforråd."(s.125). I dette tilfellet fant jeg det som sagt mest hensiktsmessig å ta utgangspunkt i teoribaserte kategorier, siden forsøkene på å hente disse frem fra datamaterialet opplevdes som ganske "rotete". En annen begrunnelse for å systematisere datamaterialet ut i fra Leavitts Diamant, som en systemmodell, var at det kunne gi meg en mulighet til å se ulike sammenhenger og noe av kompleksitet på det området jeg ønsket å belyse. Ved videre kategorisering av intervjuene, ble dette gjort på tvers av informanter, en form for temabasert systematisering ut ifra teoribaserte kategorier.

Datamaterialet ble videre systematisert ut ifra de fem utvalgte kategorier:

teknologi/virkemidler, mål, deltakere, sosial struktur og omgivelser.

Vedrørende de fem kategoriene, valgte jeg en ulike vektlegging av de forskjellige elementene. Dette omhandlet både innhold i tema/forskningsspørsmål samt at jeg ikke hadde like mye empirisk materiale omhandlende de ulike elementene.

6.5. Vurdering av kvaliteten på kvalitative data.

Jeg har tidligere beskrevet særskilte utfordringer tilknyttet retrospektive intervju, og det ene forholdet som blir trukket frem av Repstad (2007), er at folk gjerne ser på fortida gjennom et ”filter” av begreper og tenkemåter de har tilegnet seg senere. Slikt sett er det ikke sikkert at informantene ville vurdert eller beskrevet det de opplevde for mange år siden med de samme begrepene og ut fra de samme perspektivene som de har i dag. I denne studien har det bevisst vært et fokus på beskrivelse av hva man tenkte eller hva som ble ansett som viktig før, og ikke nødvendigvis hva som var bra eller dårlig med institusjonene før/nå. Uansett vil en forståelse være preget av de perspektiver man har tilgjengelig i intervjusituasjonen. Hvordan man forstår og hvilke betraktninger man har om fortiden, vil også være påvirket av de perspektiver og begreper som forskeren bringer med seg inn i intervjusituasjonen (forskerens forforståelse). I tillegg vil forståelsen utvikle seg gjennom dialogen mellom forsker og informant, i intervjusituasjonen.

En kategorisering av datamaterialet slikt det har vært foretatt i denne studien medfører blant annet at dataene tase ut av sin opprinnelige sammenheng. Et problem ved å fremstille datamaterialet ved hjelp av kategorier (der samtlige informanters meninger blir blandet) er at de løsrives fra den sammenhengen som de var en del av og Thagaard (2003) beskriver dette som hovdeproblemet ved det hun kaller temasentrerte tilnærminger. Dersom man ser på presentasjon av empirien i denne studien vil de valgte kategorier og temaer nettopp kunne representere et slikt problem. Som en mulig løsning på et dette foreslår Thagaard en kombinasjon av det hun kaller temasentrerte og personsentrerte tilnærminger. I analysearbeidet i denne studien foretok jeg i første omgang det man kan kalle en mer personsentrert tilnærming når det gjaldt sentrale temaer/emner, det vil si at jeg i første omgang systematiserte datamaterialet i temaer i forhold til den enkelte informant. I etterkant av dette foretok jeg en teoribasert kategorisering av materialet, hvor jeg da systematiserte datamaterialet i kategorier, med sentrale temaer som underpunkt. I løpet av analysearbeidet gikk jeg gjentatte ganger tilbake fra kategorier til systematiseringen som ble foretatt under den enkelte informant, slik at jeg ser problematikken som beskrevet i forhold til dette noe ivarettatt i denne studien, selv om selve presentasjonen av datamaterialet er foretatt etter en kategoribasert systematisering. Allikevel vil en slik måte å kategorisere datamaterialet på, blant annet kunne medføre at informantene ikke gjenkjenner alle sammenhenger som fremkommer i materialet. Tolkingsprosessen slik den har vært i en studie som denne er

forskeren sin konstruksjon og hadde man valgt en annen form for kategorisering eller bearbeidelse av datamaterialet, eller hatt en annen forsker, ville sammenheng og resultater sannsynligvis blitt noe helt annet. Valg av type kategorier vil påvirke både systematiseringen av datamaterialet samt resultatene. I denne studien ble det valgt et teoretisk utgangspunkt for systematiseringen av datamaterialet. Andre teoribaserte eller empiribaserte kategorier vil kunne fått frem helt andre nyanser ved det empiriske materialet.

6.6 Etiske betraktninger

Når det gjelder informantene i denne studien, ble det ved oppstart av intervjusituasjonen utlevert et skriv, ”informasjon vedrørende deltakelse i en vitenskapelig undersøkelse”, hvor det ble informert om studiens tema og intervjumetode. I tillegg ble det vist til at deltakelse i studien er basert på frivillighet og at informantene når som helst kunne trekke seg fra deltakelse i studien. Det ble også informert om anonymisering av datamaterialet og sikring av konfidensialitet.

Prosjektet er meldt til NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste) vedrørende melding om behandling av personopplysninger. I første omgang var ikke prosjektet meldt til NSD, men ved senere oppmerksomhet rundt endrede forhold ved oppbevaring av personopplysninger på CD, ble prosjektet meldt.

(Vedlegg 3)

I neste kapittel vil jeg presentere funn fra informantene og vil videre i kapittel 8 og 9 belyse dette ut fra de to forskningsspørsmålene omhandlende endringer i metodikk og synet på barn. Tilsatt i kapittel 10 vil jeg foreta en samlet drøfting.

7. HVILKE ENDRINGER HAR FUNNET STED I BARNEVERNINSTITUSJONEN FRA 1980-2006?

I denne studien har jeg valgt et organisasjonsteoretisk utgangspunkt for å systematisere datamaterialet. Bakgrunnene for dette er, som tidligere nevnt, blant annet et ønske om å kunne fokusere på utviklingen av flere elementer i en organisasjon og på denne måten kunne vise til noe av kompleksiteten på området ”barnevernsinstitusjonen i endring”.

Flaa, Hofoss, Holmer-Hoven, Medhus & Rønning (1995) beskriver i boken ”Innføring i organisasjonsteori” organisasjonsteorien som det teoretiske fundament for studiet av organisasjoner. Jeg har valgt en konkret modell, ”Leavitts diamant”, som utgangspunkt for struktur på det empiriske materialet. Flaa et. al(1995) beskriver modeller, perspektiver, metaforer og referanserammer som likestilte begreper i organisasjonsteorien, men bruker i sin fremstilling begrepet ”modell”. De peker på tre sentrale forhold ved begrepet: Det ene er at en modell innebærer en idealisert fremstilling av et fenomen. I tillegg beskriver de den som en forenkling av virkeligheten som trekker frem enkelte forhold, men samtidig utelater en rekke andre forhold. Videre oppsummeres det at modeller slikt sett ikke vil være enten riktige eller gale, men mer eller mindre hensiktsmessige. Slik vil det også være i denne studien.

Siden jeg har valgt å introdusere begrepet perspektiv (kap.2) i denne masteroppgaven, kan det være hensiktsmessig å tydeliggjøre nærmere det valgte perspektiv (eller modell) som grunnlag for forståelse av det empiriske materialet. For å strukturere datamaterialet, har jeg valgt å ta utgangspunkt i de teoribaserte kategoriene som ble anvendt i systematiseringen av datamaterialet, de ulike elementene i Leavitts diamant. Underpunkter til kategoriene er temaer eller områder som framkom i analysen av datamaterialet. I kapittel 7 vil jeg ta for meg datamaterialet og presentere empirien ut fra valgt teoretisk referanseramme (Leavitts Diamant). Det vil være ulik vektlegging på de fem elementene, noe som handler både om tema relatert til forskningsspørsmålene samt innholdet i datamaterialet. Organisasjonenes virkemidler har en fremtredende plass i presentasjon av empirien. Oppgavens problemstilling har vært å kunne identifisere eventuelle endringer som har funnet sted i forståelse eller tenkning rundt barnevernsinstitusjonen fra 1980 - 2006, og mer spesifikt når det gjelder metodikk/virkemidler og synet på barn. Datamaterialet har i denne studien vært avgrenset til å omhandle ansattes oppfatninger av disse endringene.

Som beskrevet innledningsvis ble følgende forskningsspørsmål valgt for nærmere avgrensning og belysning av temaet:

- Hvilke endringer har funnet sted i barnevernsinstitusjonenes metodikk fra 1980-2006? (kap.8)
- Hvilke endringer har funnet sted i synet på barn i barnevernsinstitusjon fra 1980-2006? (kap.9)

Etter presentasjon av det empiriske materialet i dette kapittelet, har jeg valgt å belyse de to forskningsspørsmålene i kapittel 8 og 9. Tilslutt i kapittel 10 vil jeg foreta en samlet diskusjon i forhold til oppgavens overordnede problemstilling, endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen fra 1980- 2006.

For å systematisere funnene har jeg altså valgt de fem kategoriene i Leavitts Diamant: teknologi/virkemidler, mål, deltakere, sosial struktur og omgivelser.

Leavitts Diamant – en systemmodell.

Flaa et. al (1995) beskriver Leavitts Diamant som en analytisk modell med utgangspunkt for å forstå både de sentrale elementene i organisasjoner (de fem kategoriene i modellen) og som forståelse av endringsprosesser i organisasjoner. Videre viser de til at det som skjer i en organisasjon er resultatet av samspillet mellom de ulike elementene og beskriver at Leavitts hensikt med modellen var å påvise en gjensidig avhengighet mellom elementene, der endringer i en variabel kan medføre endringer i en eller flere andre variabler.

Scott (2003), fremstiller i sin bok "Organizations. Rational, Natural and Open Systems", de ulike elementene han mener enhver organisasjon består av. De ulike variabelgruppene presenteres i figuren, "Leavitts Diamond". Rundt organisasjonene vises en stiple linje som symboliserer ulik grad av åpenhet mellom organisasjonen og dens omgivelser.

OMGIVELSER

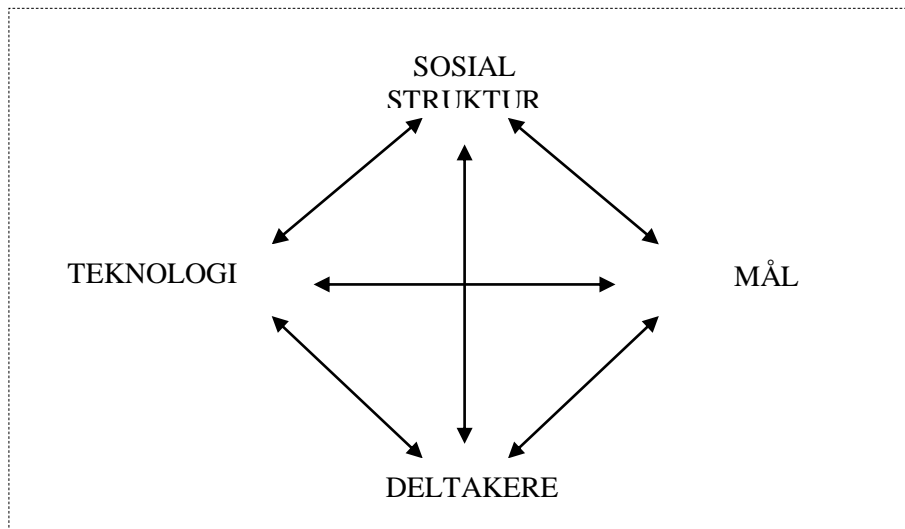

Fig. 1. Leavitts Diamant

Videre i kapittel 7 vil jeg fremstille det empiriske materialet innefor hvert enkelt av elementene i Leavitts Diamant. Som tidligere nevnt vil de fem elementene ha svært ulike vektlegging i fremstillingen. Dette handler i hovedsak om forskningsspørsmålenes tematikk, men også om innholdet i datamaterialet. Ved presentasjon av de ulike kategoriene (elementene) vil jeg i tillegg til en kort introduksjon og en fremstilling av selve det empiriske materialet, foreta en oppsummering. Avslutningsvis i kapittel 7, vil jeg oppsummere alle elementene samlet ut ifra en forståelse som systemmodell.

7.1. Teknologi/virkemidler.

Scott(2003) viser til teknologi som det arbeidets som utføres i en organisasjon for å gjøre "input" til "output". Han referer til forhold som utstyr, maskiner og instrumenter, men inkluderer også ferdigheter og kunnskap som teknologi eller virkemidler for å gjennomføre en organisasjons arbeid. Han siterer Hulin og Roznowski, som sier: "Technology refers to the physical combined with the intellectual or knowledge processes by which materials in some form are transformed into outputs" (2003, s.231-232)

Andre begrep som også kan anvendes i en slik sammenheng er virkemidler eller metode. I boken "Nye metoder i et moderne barnevern" av Schjelderup et. al. (2005) henvises til Siporin, som definerer metodebegrepet i sosialt arbeid: "...hvordan man hjelper, hvordan man

utøver en hensiktsmessig, planlagt, instrumentell aktivitet, hvor oppgaver gjennomføres og målene nås” (s.39).I denne oppgaven vil jeg variere bruken av ulike begreper når det gjelder barnevernsinstitusjonens teknologi, der både virkemidler, metodikk og fremgangsmåte vil bli anvendt om samme fenomen.

Har det vært endringer i hva man har hatt i fokus og sett på som viktig for å kunne gjennomføre arbeidet i barnevernsinstitusjonen og eventuelt hvilke endringer beskrives i datamaterialet når det gjelder barnevernsinstitusjonens virkemidler i perioden 1980-2006?

7.1.1. ”Det skulle være mest mulig likt et vanlig hjem”.

Beskrivelsene av hva som ble vektlagt på institusjonen ”før i tiden”, ligger nært opp til ”et vanlig hjem”. En av informantene skisserer hva man la vekt på i arbeid med barna tidligere og beskriver at det skulle være mest mulig likt et vanlig hjem, med blant annet fokus på mat, klær, aktiviteter og skole. Videre sier hun også at det skulle legges opp så naturlig som mulig og at det skulle være åpent hus for venner. Bestillingen var oppvekst i institusjon, og det var ikke diskusjon om fosterhjem etter at barna var blitt 9-10 år.

Informanten forteller at ”familie/hjem - tanken” gjennomsyret hele institusjonen og at man blant annet var opptatt av tradisjoner og felles ferieturer der alle skulle være med.

En annen av informantene beskriver også institusjonen som en erstatning for hjemmet, at den erstattet noe som ikke fungerte.

En annen poengterer at de hadde en naturlig forklaring på hvorfor barna var plassert på institusjon og at de problematiserte lite. Videre sier hun at barnas atferd ble sett på som naturlige reaksjoner på en vanskelig oppvekst: *”Vi diskuterte ikke så mye..hvorfor gjorde hun det osv...vi hadde fokus på oppvekstmiljøet og diskuterte hva som var et godt oppvekstmiljø. Vi hadde fokus på utviklingsmuligheter og det å gi ungene en ny sjanse. Vi hadde normalforventninger.”*

I tillegg viser informanten til at de så det som svært viktig med skole, utdanning og kurs.

Helse, renslighet og kosthold er også forhold som trekkes frem som viktig i tidligere tider:

”Det var fokusert veldig mye på helse også, og kosthold ..og variert kosthold..og renslighet..vi hadde jo folk som kom og kontrollert. Det som var litt snedig var at vi hadde folk som kom fra helsevesenet og kontrollerte at vaskinga var bra, men vi hadde ikke noe kontroll som man har per i dag hvor vi har tilsynsutvalg som kom for å høre hvordan barna hadde det.”

De områdene som nevnes her er også forhold som anses som viktig i ”et vanlig hjem”.

Etter hvert viser informantene til en overgang fra fokus på omsorg mer mot det som kan beskrives som behandling.

En av informantene viser til at omsorgsbegrepet rommer mye og sier: *”Omsorg, da må man ta utgangspunkt i kompetanse om barn, barnekunnskap. Alle unger har behov for omsorg, fysisk, psykisk og emosjonell”*.

7.1.2. Endring i metodikk - fra omsorg til behandling.

Samtlige informanter beskriver en endring fra ”omsorg” til ”behandling” som virkemiddel for å gjennomføre arbeidsoppgavene, der blant annet utredning etter hvert fikk en sentral plass.

På spørsmål om de tidligere drev med behandling, svarer en av informantene:

”Det trigger min hukommelse når du sier institusjonsbehandling. Det har vært mye motstand mot behandling. Vi bearbeidet mye, men drev ikke med behandling. I dag har vi en mye klarere forståelse av dette, vi forsømmer de som trenger et omsorgstilbud. Tankegangen er fort inn og fort ut. Barnevernet tematiserer ikke oppvekst, kun behandling.”

En annen av informantene sier noe av det samme og at de diskuterte begrepene omsorg og behandling mye, men at de ikke kom til noe klart svar. Videre sier informanten at før i tiden skulle man ikke drive med behandling, men omsorg, selv om en del av barna gikk til samtaler hos psykolog. De som arbeidet på institusjon blir beskrevet som miljøterapeuter.

En annen informant stiller også spørsmål ved hvor omsorgsbegrepet er i dag, blant annet i nye metoder som ”MultifunC”.

7.1.3. ”Alle skulle utredes”.

Etter hvert fremheves et nytt virkemiddel i arbeidet med de som bodde på

barnevernsinstitusjoner: Utredning. En av informantene beskriver utviklingen slik:

I fra 80-tallet da, som jeg har fulgt med, så var jo den institusjonen jeg jobbet på et av de tradisjonelle ungdomshjemmene, men så på..ja jeg husker ikke helt årstallet..kom plutselig utredning. Alle ungdommer burde utredes! Det skulle settes i system og da kom de her krise – og utredningsinstitusjonene. Og den første som kom her, der ble det pøst inn ressurser og det ble ansatt egen psykolog og der var det høyt kvalifiserte folk..og den institusjonen jeg jobbet på hadde plass til åtte ungdommer og den nye hadde fem tror jeg ..og litt humoristisk da..men til og med matbudsjettet deres var høyere enn hos oss.

Informanten viser til at institusjonen fra politisk hold ble omtalt som ”fyrtårnet”, som innebar at dette var ”det store” som det skulle satses på. Hun beskriver også utredningen som en nødvendighet med den hensikt å skulle finne riktig tiltak. Om hvordan dette fungerte i praksis forteller informanten: *”..og det var meningen vi skulle ta imot ungdommer derfra hvis det ble*

utredet at de trengte et langtidstilbud. Vi fikk i alle fall en derfra, men det fungerte ikke helt, det skar seg..institusjonen ramla til slutt sammen.”

Informanten hevder videre at fokuset på utredning med bakgrunn i ønske om å finne riktig tilbud til riktig ungdom, fortsatt er aktuelt i dag.

En annen av informantene sier at de tidligere ikke var så opptatt av diagnoser, men at på et tidspunkt kom dette sterkt i fokus:

Det så vi og endringer på, det var en periode og når det kom det husker jeg ikke, men jeg vet at det var en endring på det at man begynte å se på diagnoser. Når vi fikk søknader om unger så stod det eventuelt diagnoser..veldig mye så man at de hadde vært til utredning..har de adhd?..og da hvis de ikke hadde noe diagnose....men du så at hele samfunnet var på en måte på jakt etter diagnoser, for da var det kanskje lettere å gå inn og vite hva man skulle gjøre..for hvis de hadde en diffus diagnose, bare oppførte seg på en måte..diffust...så nei men da må vi få han utreda!!..vi må få en diagnose..jeg vet at det var en periode der hvor det var veldig viktig.

Videre beskriver informanten at dette var viktig for flere parter, ikke bare for de jobbet på institusjonen, men også for foreldrene. Dette relaterer hun til at tidligere årsaksforklaringer til plassering ofte ble lagt på foreldrenes manglende omsorgsevne eller andre forhold i hjemmet, at det var foreldrene som ofte hadde ”skyld” i plassering. Informanten viser også til at dette kunne være årsaken i enkelte tilfeller, men at det noen ganger kunne være mer sammensatt. Hun sier også at dette medførte en ny tekning i forhold til foreldrene: ”Så begynte man å se på det og ta foreldrene mer på alvor..men det kom jo ganske langt etter da..at man begynte å se på foreldrene som ressurs.. et nytt epokeskifte.”

7.1.4. Fra det normale via problemer til ressurser.

I datamaterialet beskrives den nye problemfokuseringen på to områder. Den omfattet ikke bare problemdefineringsprosesser (utredning), men også fokuset i det konkrete arbeidet i institusjonen. En av informantene beskriver at man etter hvert fikk et fokus fra det ”normale” til et problemorientert fokus når det gjaldt tiltak: ”Vi letter etter problemer...vi jobbet med tiltak i forhold til problemet..for eksempel skole, stå opp..så ikke så mye på ressurser..vi skulle kartlegge og sette inn tiltak i forhold til problemet.”

Ved spørsmål om resultatene ble bedre av å jobbe på denne måten, svarte informanten at det løste seg kanskje akkurat der og da, men at det ikke gikk så mye bedre av å fokusere på problemer.

Informanten beskriver også etter hvert en endring, der hun viser at man gikk tilbake til å tenke ”helhet” og ikke så mye fokus på problemer, men løsninger: *”Vi fikk en trend tilbake til 80-tallet med litt andre vinklinger, med fokus på mestring og det positive. Men i dag må alt spesifiseres mye mer enn før..det blir mer kunstig. Før var det mer en naturlig del av rosen å gi tilbakemelding”*. I tilknytningen til denne nye ”trenden”, som informanten beskriver som ”tilbake i tid”, viser hun også at de gikk tilbake til tidligere tiders teoretisk forankring og nevner spesielt boka ”Fra avvik til ansvar”. Informanten kommenterer også at man ved stadig nye ”trender” mister mye av det naturlige samspillet i samhandlingen med barna.

7.1.5. Familien fikk økt fokus – familien som ressurs.

Familie og nettverk kan beskrives både som virkemiddel og som en del av institusjonens omgivelser. Hvorfor jeg har valgt å kategorisere familien (i denne studien har jeg valgt å fokusere på familie og ikke øvrige nettverk) under virkemidler er fordi jeg anser dette som en etter hvert svært viktig faktor i arbeidet med barna. Så selv om de i utgangspunktet ikke er en del av organisasjonen, men dens omgivelser, blir de tatt inn som et viktig element i institusjonens arbeid.

Selv om det er hovedfokus på familien i denne studien betyr det ikke at det øvrige nettverket ikke er viktig i beskrivelse av utviklingen av barnevernsinstitusjonen, dette handler kun om valgt fokus i denne sammenheng.

Hvordan beskriver informantene endringene i tenkning rundt barna og deres familie?

Samtlige informanter viser til en endring der familien fikk økt fokus. I dette avsnittet skal jeg vise til hvordan informantene beskriver denne endringen. Hva de vektla tidligere og overgangen til et stadig økende fokus på familiearbeid.

En av informantene sier at en del av barna kom fra forhold som gjorde det lite realistisk at de skulle flytte tilbake til foreldrene. Allikevel påpeker hun at de anså det som viktig at de skulle ha kontakt med foreldrene sine og at institusjonene etter hvert etablerte såkalte ”hjemreisehelger”, der de skulle være hos foreldrene, foresatte, slekt eller andre. Videre viser hun til at i en periode kom halvparten av ungdommene fra fosterhjem og sier:

Og det var jo fosterhjem som var gått i oppløsning...eller at ungdommen hadde blitt misbrukt i fosterhjemmet..eller at fosterforeldrene hadde problemer..eller at ungdommen ble så vanskelig at fosterforeldrene ikke maktet å ha dem lengre når de kom i tenårene. .og det var jo litt utfordrende for da kunne vi ikke sende dem tilbake til

fosterhjemmet, så det hendte seg at de hadde såkalte weekendhjem da, at vi oppretta besøkshjem..dette var fra ca. 1982.

Begrunnelsen for å opprette ”hjemmehelger” beskrives både med faglige og økonomiske årsaker. Det vises til at økonomisk/turnusmessig så sparte man penger, noe det ikke ble lagt skjul på. I tillegg til dette fremheves en faglig begrunnelse som viktig, at barna skulle opprettholde kontakt med familien og at dette hadde betydning både mens de bodde på institusjonene, samt etter institusjonsoppholdet. Når det gjelder det sistnevnte poengteres det at kontakten med familien i løpet av institusjonsoppholdet var viktig fordi det var dem de hadde når de flyttet ut.

Det vises blant annet i datamaterialet til at det ikke ble jobbet systematisk med foreldrene på grunn av manglende kapasitet, men man uttrykker på en måte en begynnende overgang på det med økt samarbeid, hvor det blant annet beskrives at de kunne ha samtaler både før og etter ”hjemreise-helger”, med foreldrene eller ungdommene. Det presiseres at selv om man ikke jobbet med dette systematisk, hadde man mye kontakt med foreldre og at det var åpent slik at foreldre, søsken og andre kom på besøk.

En av informantene sier at de hadde ønske om å jobbe mer systematisk med familier: *”Vi var ganske tidlig på studiebesøk på en institusjon som jobbet opp mot familier i en overgangsfase. Vi tenkte oss noe liknende, men det fikk vi ikke så mye gehør for. Men kommunen kjøpte en leilighet som vi kalte treningsleiligheten.”*

Informanten viser også til endringer, der politiske føringer la grunnlag for reduksjon i bruk av institusjonsplasseringer, og i tråd med dette et økt fokus på foreldrene.

Det ble mer fokus på foreldre og nettverk. Foreldrequalifiseringsprogrammer, familierådslag og... ja andre måter å trekke familien inn..MST..det kom jo alle disse da. Institusjon var politisk/faglig litt ut, og vi gikk vel litt rundt og trodde..er institusjonen på vei ut for godt..tror jeg ..men det snudde. Ser at man trenger noen, kan ikke bare ha MST, flip-over, fosterhjem.. fosterforeldre makter heller ikke å ta seg av alle.

En annen av informantene trekker frem vektlegging av et tidligere samfunnspolitisk fokus både i utdanning og i samfunnet generelt, men sier samtidig at jo nærmere man kom institusjonen, og det faktiske arbeidet, så mistet disse tankene mye av ”glansen”. Man så på institusjonen mer som ”en isolert enhet i verden”, der målet var å erstatte noe som ikke fungerte, noe som også beskrives som tanker veldig forskjellige fra i dag. Når det gjelder hvordan man så på foreldrene i denne sammenhengen sier informanten at:

Institusjonen var en erstatning, istedenfor, og vi var ikke så opptatt av den sammenhengen de kom fra, vår oppgave var å bygge en fremtid, men jeg har og en veldig klar formening om, når jeg begynte å jobbe i barnevernet i institusjon, at det var en sånn respekt for foreldrene på en måte, der foreldrene skulle ivaretas og omtales med respekt. Ja det var det, men jeg oppfatter og tenker om det i dag at det var veldig dobbelt, fordi vi erstattet på en måte og hadde ikke en forståelse av hvor viktig det opprinnelige nettverket var for ungene og ungdommene, på samme måte som i dag....og jeg tenker at vi fortsatt er dobbel på det i den forstand at fortsatt så er det slik at barneverntjenesten følger ikke opp arbeidet i tilstrekkelig grad med bistand inn mot familien der ungene blir flyttet ut ifra...sånn at bistand til å endre situasjonen i hjemmet, i familien, det er et nedprioritert område i dag, og det må faktisk bero på at det er mulig å nedprioritere det.

Årsakene til dette trekkes frem som flere muligheter, blant annet økonomiske. I tillegg beskrives manglende kunnskap, kunnskap man ikke er trofast mot (blant annet fattigdomsproblematikk) og det at denne gruppen heller ikke er noe slags ”pressgruppe”. Samtlige forhold vektlegges som mulige medvirkende faktorer til at lite gjøres for å endre situasjonen til familien når barnet er plassert på institusjon/utenfor hjemmet.

Mange av de endringene som skisseres beskrives av informantene som prosesser eller ”glidende overganger” og at flere endringer gjerne opptrer samtidig. En av informantene sier at man gradvis tenker annerledes, også når det gjelder forståelse av familie og nettverk:

Tiltakskjedetenkningen, det at det ene tiltaket avløser det andre, det skjedde også samtidig med at tenkninga flyttet seg med at familie og nettverkstekning kom mer inn og fikk en mye større plass..og det fulgte også inn i institusjonene, men det å endre institusjonsstrukturer tar tid...også metodikken, for det handler også om at vi både er de samme folka som jobber der..og det er en vanskelig affære..du forandrer ikke forståelse så raskt, det gjør du gjerne på grunnlag av erfaringer, der du har prøvd ut noe du har lykkes med.... I gamle dager kunne vi prøve ut ting og det var mye positivt med det, men det kunne også være risikabelt.

På hva som oppfattes som viktige endringer i hvordan man tenker familie- og nettverksarbeid på rundt 80-tallet og i dag viser en av informantene til to forhold. Det ene forholdet er at i dag så prøver man ut nettverket på en annen måte en tidligere før man eventuelt plasserer barna utenfor hjemmet. Det vises også til at endringer i lovverket legger klare vilkår i forhold til dette. Det andre som fremheves er at mens de er plassert så er det en langt større forståelse og aksept for samvær, kontakten brytes ikke. Opprettholdelse av kontakt setter informanten blant annet i sammenheng med anerkjent forskning som bekrefter at det opprinnelige nettverket er sentralt når det gjelder barnets behov.

Selv om det skisseres en endring i forståelse av viktigheten av familie og nettverk fremheves det forhold som har ”forbedringspotensial”:

Der det er igjen et langt stykke ennå, det er jo under institusjonsoppholdet, det med samarbeid med foreldrene, der foreldrene mer er med på å utforme tiltakene sammen med det offentlige barnevernsapparatet... vi har ikke så klart for oss hvordan vi ser på dem, som barnevern, i forhold til om vi tenker at de er ressurspersoner.

Informanten viser til metoder som PMTO, MST og andre tiltak som er rettet mot familiene og hvor hun hevder at foreldreressursen er positivt definert i utgangspunktet: *”De er definert som ressurspersoner til barna. Det er annerledes enn før og det tydeliggjør en annen tekning..og det har hevet statusen for barnevernsfamiliene veldig”.*

Videre viser informanten til at dette er forhold som også følger inn i institusjonene, men samtidig at det er stor avstand mellom foreldrene og barna når de er i institusjon, selv om det her også er store variasjoner.

En annen av informantene viser også til en utvikling der familien har vært i fokus, men skisserer i langt større grad et positivt samarbeid og definerer foreldrene som ”ressurspersoner”. I forhold til hvordan kontakten var tidligere sier informanten: *De hadde kontakt..når de ble bedt, eventuelt når de for eksempel hadde konfirmasjon, alt ble holdt på institusjonen og når det var konfirmasjon inviterte man hele familien. Ellers var det styreren som hadde kontakt og snakket med foreldrene, det ble ikke lagt så mye fokus på kontakt..men nye oppvekstvilkår...det var veldig mye snakk om godt oppvekstmiljø og utviklingsmuligheter, at de på en måte fikk en ny sjanse.*

Informanten beskriver også en endring i tenkning der institusjon ikke lengre var bra nok for små barn og at disse i hovedsak burde plasseres i fosterhjem, selv om det i tillegg vises til at mange av barna som ble plassert i institusjon, kom fra brutte fosterhjem. Endringene beskrives som noe som har kommet gradvis, som tidligere nevnt beskriver en av informantene at det en tid var veldig viktig med diagnoser, både for fagfolk og foreldre, og at man i denne sammenhengen begynte å se på foreldrene mer som en ressurs i arbeidet med barna.

Det har kommet gradvis...man så ikke på dem som noen samarbeidspartnere som man gjør i dag. Nå ser man på dem som samarbeidspartnere, informanter, man ser på dem, i alle fall i de siste åra, ser man på dem som noen ressurser og man kaller det ”eksperter på egne barn”, vi på en måte må innhente noe informasjon fra. Før gjorde man ikke det, da tenkte man kanskje mer at vi forklarte hvordan man skulle være som foreldre, hva som var lurt å gjøre overfor sine barn, nå er det på en måte mer sånn på lik linje. Det kan man jo diskutere på godt og vondt... for det er jo trenden akkurat i dag.

Denne informanten definerer mye klarere foreldre som en ressurs enn en annen. Samtidig ble det nevnt at det er store variasjoner når det gjelder hvordan dette fungerer. Informanten viser også til nye former for samarbeid, blant annet ansvarsgruppemøter (a-møter) og sier:

Og det at foreldrene er mer med, de var ikke med på skolemøter og sånn..og ikke var det a-møter..etter hvert kom det mer inn med a-møter, meningen var at foreldrene måtte begynne å se på barnet på en annen måte, fokusere noe positivt rundt barnet, med tanke på at det var det nettverket de hadde senere også, da begynte denne tanken å komme...men den synes jeg kom litt tidlig.. man prøvde, men det var ikke alle foreldre som var interessert heller da. .. ja jeg synes det var litt tidlig tankegang..på 80-83.. når vi snakker om det så detter det litt på plass..da var det at tanken var at foreldrene dine er som de er og det er de du har etterpå også, du har ikke oss...og hvordan kunne man på en måte beholde kontakten under institusjonsoppholdet... men familiearbeid og a-møter, det var ikke fullt så hyppig som nå.

Enkelte viser også til en del kurs og videreutdanninger på området. En av informantene som har tatt en slik videreutdanning sier at det ikke var så veldig mye nytt, men kaller det ”oppfriskning” og sier: *Mye av det nye tankegodset er ikke nytt, men gammelt som er omskrevet.* En annen av informantene sier at det er positivt med fokuseringen på nettverk som man har i dag, men at dette ikke er nytt.

7.1.6. ”Jeg er opptatt av relasjon jeg!”

Samtlige informanter fremhever relasjon som en nødvendig faktor i arbeid med barn i institusjon.

En sier: *”Jeg er opptatt av relasjon jeg! Hvordan møte, få kontakt. Kanskje er jeg gammeldags? Nei, jeg tror ikke det. Relasjon brukes i alt, både storpolitikk og fredsmekling.”*

Ved spørsmål om hva som virker/hva fungerer, svarer en annen av informantene at på institusjon er det grunnleggende relasjon og at man ikke kan få til noe uten dette og sier:

”Så kan det være ulike måter å tilnærme seg på, men man kan ikke gjøre noe endringsarbeid så lenge man ikke har noen relasjon.”

I 7.1.4. ble det også beskrevet av en av informantene at stadig nye skiftende trender, kan gå ut over den ”naturlige” samhandling og relasjon. Det vises også til at det var mer relasjonstenkning før, da institusjonene i langt større grad erstattet familien, men at fokuset forsvant med tiltakskjedetenkningen.

7.1.7. Nye evaluerbare metoder.

Et annet viktig område som vektlegges når det gjelder virkemidler er nye metoder.

En av informantene nevner ”evaluerbare metoder” og henviser til MultifunC og viser blant annet til at kartlegging, opphold og oppfølging skal foregå innenfor 6-8 mnd. Informanten setter MultifunC som metode direkte i relasjon til Tore Andreassen sin kritikk mot manglende

kunnskap om effekt av institusjonsbehandling. Dette er en kritikk hun sier for så vidt er berettiget, da det ikke er foretatt mange evalueringsstudier av institusjonsopphold.

Informanten viser til at det som er nytt med de metodene som iverksettes i dag, er at de er evaluerbare, med blant annet kartlegging, skjema og ulike måleverktøy som redskaper.

Større fokus på kognitiv terapi og atferdsteorier vises til som en direkte følge av Tore Andreassen. Det vises også til at atferdsteoriene fremstilles på en annen måte i dag enn tidligere, at det brukes andre ord.

En annen av informantene sier at generelt sett når det gjelder barnevernsinstitusjoner har kommet mye mer krav til dokumentasjon av resultater og sier i denne sammenheng at: *”Man kan bli for opphengt i å gjøre det rette - for fokusert.. man må bare være tilstede noen ganger. Det har kommet mye mer krav til dokumentasjon..hvorfor gjorde du det..og resultater. ..og det å være tilstede er ikke målbart.”*

Informanten beskriver også at det er bra å skulle evaluere og at krav og kontroll er bra, men at det kan gå bekostning av andre ting dersom man blir så opptatt av resultater.

Når det gjelder endringer og nye metoder sier en av informantene at ikke alt er nytt, mye er gjenkjennelig og fremhever at det positive med endringer er at man stopper opp og tenker, blir ikke automatisk og får nye innfallsvinkler. På spørsmål om hva som er bra med de nye metodene svarer en annen av informantene at de på mange måter er bedre arbeidsredskaper fordi de er mer systematiske. Videre sier hun at ikke all dokumentering feil, men at det bør ikke gå på bekostning av praksis. Når det gjelder metoder presiserer en av informantene at det kan være mange måter å jobbe på som kan fungere, men at man må jobbe systematisk og målrettet og at man ikke må bli ”metodespiser”, at det ikke bare er metoden som er viktig.

7.1.8. Virkemidlene har endret seg – fra ”familiemodell” til behandlingsinstitusjon.

Hva sier datamaterialet om endringer i barnevernsinstitusjonens virkemidler i perioden 1980-2006? Dersom man ser på ”hovedtrekkene”, er det endringer fra ”tradisjonell” omsorg, til det som beskrives mer som en forståelse av at man driver behandling som skisseres.

Videre beskrives tidligere arbeidsmåter der omsorg var det grunnleggende, med begreper som nytt oppvekstmiljø, hjem og erstatning for familien. Informantene viser til at de ikke drev med behandling, men bruker blant annet begrepet miljøterapi ved beskrivelse av det arbeidet som ble utført.

En annen endring i virkemidler som beskrives er utredning og diagnostisering. Datamaterialet viser til at man en eller annen gang på 80-tallet fikk fokus på utredning og et økende omfang av bruk av diagnoser. Dette er forhold som blant annet kan settes i sammenheng med at de som bodde på institusjonene ble beskrevet som stadig vanskeligere/med økt problematikk og hvor hensikten med utredningen var å skulle finne riktige tiltak. Det blir også skissert en ny trend fra fokus på problemer til fokus på ressurser og mestring, en mer "helhetlig" tankegang som omfattet både den enkeltes ressurser samt en utvidet økologi. I forbindelse med dette ser man en annen viktig endring i bruk av virkemidler som kommer fram i datamaterialet, er et stadig økende fokus på familiearbeid. Det vises til en endring der de som bodde på barnevernsinstitusjon hadde mer eller mindre sporadisk kontakt med familien, til en overgang med mer regelmessig kontakt i form av "hjemmehelger" til det man i dag omtaler som familie- og nettverksarbeid med foreldre som "informanter" og "samarbeidspartnere". Denne endringen, der familie og nettverk i langt større grad enn tidligere tas på alvor, virker som å ha to hovedformål: for det første at kontakten med familien er en viktig faktor i seg selv for barna og de unge (relasjon, kontinuitet mv) og for det andre at bruk av familie og nettverk som *virkemiddel* i det miljøterapeutiske arbeidet øker muligheten for positiv forandring og utvikling for barna og de unge. Empirien viser også til at det har vært økt fokus i omgivelsene på dette området, med blant annet videreutdanninger og nye metoder der dette er i fokus. Hva sier datamaterialet om endringer i synet på familien? Materialet beskriver forhold der foreldrene fra å være mer eller mindre avskrevet som omsorgspersoner, etter hvert har fått en rolle som "samarbeidspartnere" eller "eksperter på egne barn". De to viktigste hovedtrekkene når gjelder endringer vedrørende familie, er at det prøves mer ut før plassering (med bakgrunn i lovverket) og at det er større aksept for samvær under institusjonsoppholdet. Videre i datamaterialet fremheves relasjon som en grunnleggende faktor i barnevernsinstitusjonen, uavhengig av type virkemidler og som en forutsetning som bør ligge til grunn for alt endringsarbeid.

Det siste som trekkes frem vedrørende nye virkemidler, er evaluerbare metoder, i tillegg til økt krav om dokumentasjon av resultater. Det vises både til positive og negative sider ved disse trendene som at krav og kontroll er bra, men at fokuset på resultater ikke må gå på bekostning av andre forhold.

Ved beskrivelse av nye "trender" vises det til at mye av dette ikke er nytt, men nyere "versjoner" av det gamle.

7.2. Mål.

Vedrørende organisasjoners mål, kan disse ifølge Scott (2003) være av mange ulike dimensjoner og han viser til ulike analytiske retninger i organisasjonsteorien når han beskriver varierende bruk av mål. Blant annet beskriver han rasjonelle analytikeres fokus på den kognitive hensikten med mål og institusjonelle analytikere som vektlegger den symbolske meningen. Videre beskriver han mål som fungerer som rettferdiggjøring av tidligere handlinger, samt målenes funksjon som evalueringskriterium for deltakerens atferd eller for hele organisasjonen.

Jacobsen & Thorsvik (2002) beskriver i boken "Hvordan organisasjoner fungerer" en generell betydning av mål som en beskrivelse av en ønsket fremtidig tilstand.

Datamaterialet viser til noen tendenser når det gjelder endringer i mål for arbeidet i barnevernsinstitusjonene. De målsettingene som omtales er stort sett knyttet opp mot arbeid med barna og de unge, hva man fokuserte på som viktige målsettinger.

7.2.1. "Målet var at de skulle bli gode samfunnsborgere og klare seg selv".

Dersom man ser på hva som ble vektlagt som viktig i barnevernsinstitusjonen rundt 1980, viser datamaterialet til en tendens, som er sammenfallende mellom de ulike informantene, samtlige viser til et klart fokus på mål som lå langt frem i tid.

Ved spørsmål om hva som var målet, hva som var viktig med arbeidet i barnevernsinstitusjonen "før i tiden", nevner informantene fokuset på fremtiden og det og i størst mulig grad "å være i stand til å klare seg selv". Dette inkluderte også stor betydning av ettervern og bruk av treningsleiligheter.

En av informantene sier: *"Fokuset i forhold til dem som ble tatt inn på institusjonen der jeg jobbet var jo at vi tenkte at det skulle tilrettelegges for dem, slik at det var mulig å klare seg stort sett på egenhånd. Klare seg selv...hva var det vi kalte det? Jo, at de skulle bli ganglige samfunnsborgere."*

Det er tidligere beskrevet at mange av de som bodde på institusjonen kom fra forhold der det var lite sannsynlig at de skulle flytte tilbake til, men institusjonene hadde ofte treningsleiligheter som beboerne kunne flytte til når de var "modne" nok. Der fikk de prøve seg og hadde i tillegg mulighet til å komme tilbake til institusjonen hvis det "skar seg".

En annen av informantene påpeker også noe av det samme: *”Vi tenkte at de skulle bli vanlige, gode samfunnsborgere..skulle arbeide for livets opphold, på en måte hjelpe dem ut i et samfunnsliv der de skulle fungere..vi hadde en klar tanke om det.”*

Denne informanten peker også på at de som flyttet ut hadde mulighet å komme tilbake:

Og institusjonene var mer åpne, var mer familielik på det viset at det var helt vanlig at ungdommer som hadde bodd på institusjon, hadde rom å komme tilbake til, hadde en tilhørighet...og det var på en måte en del av institusjonslivet, de som hadde bodd der før..så det var jo en selvfølgelig del av hverdagen...Dem var på en måte del av den storfamilien som institusjonen var, det var en mye større trofasthet..oppveksttanke. Og når dem først flytta dit, var vi ikke så opptatt av at de skulle raskt ut..de var der over lengre tid..og vi hadde ofte søsken..jeg tenker at forståelsen av at vi var mer en familieerstatning var der.

En av informantene sier at den tidligere tanken om at man jobbet etter en målsetting om at man i størst mulig grad skulle greie seg selv, for så vidt er den samme i dag, men at man i dag er mer opptatt av forutsetningene til den enkelte hver for seg. Informantene viser til en endring mot et mer individuelt rettet arbeid med det enkelte barn/ungdom.

7.2.2. Individuelle planer og målsettinger.

Ved spørsmål om formålet eller målsettingen med arbeid i barnevernsinstitusjon har endret seg, svarer en av informantene at de tidligere ikke hadde så mye planer og målsettinger knyttet opp mot det enkelte barn, men mer tilbudet som helhet og at man tidligere jobbet mer på tvers. Informanten beskriver videre at man i dag har mer planer knyttet til det enkelte barn. Samtidig vises det til økte krav om skriftliggjøring og dokumentasjon av målsettinger og tiltak, noe det ikke var så mye av tidligere.

En av informantene sier: *”I dag har vi planer knyttet til det enkelte barn for navngitte perioder. Før var det ikke så mye skriftliggjøring og dokumentasjon som i dag, ikke samme krav.”*

I tillegg beskrives en tankegang der barna skal ”fort inn” og ”fort ut”, noe som var veldig ulikt tidligere mål, der institusjonen var oppvekstarena for lengre perioder og målsettingene hadde mye lengre tidsperspektiv. Målet i dag beskrives som individuell behandling på kortest mulig tid. I tillegg til at man gjennom individuelle målsettinger må spesifisere mye mer enn før, fordi man skal vise til resultater.

7.2.3. Endringer i målsettinger med arbeidet – fra fokus på oppvekstvilkår og fremtid til individuelle tiltak og mål.

Hvordan har målene i arbeidet med barna i barnevernsinstitusjonen endret seg i tidsperioden 1980-2006?

Datamaterialet viser til endringer fra mer overordnede, store målsettinger (for hele institusjonens arbeid) mot ønskede tilstander langt frem i tid, til en overgang der målsettinger i langt større grad er nedfelt i individuelle planer for den enkelte ungdom. Selv om institusjonene i dag også har overordnede planer og mål for sin virksomhet, virker det som at disse målene mer gjorde seg gjeldende i det daglige arbeidet tidligere. I dag er de individuelle planer og målsettinger i langt større grad førende både for planlegging, gjennomføring og evaluering av arbeidet med de som bor i institusjon.

Det at man tidligere hadde et fokus på oppvekst i institusjon, mens man i dag i langt større grad har kortere og mer avgrensede tiltaksperioder, vil på mange måter kunne påvirke hvordan man jobber. Både målene og resultatene kan være mye mer ”langsiktige” dersom man har institusjonen som ”oppvekstarena” og ikke ”tiltaksarena” for en kortere tidsperiode.

I følge Leavitts Diamant, som er en systemmodell bygd på en forståelse der ulike elementer påvirker hverandre gjensidig, vil endringer i et element kunne føre til endringer i et eller flere andre. Dersom man ser på Hagen (2001) sin beskrivelse av hva som har vært i fokus i barnevernet til ulike tider, og på perioden 1975-1985, viser hun til endringer i institusjonens omgivelser, der hun beskriver styrking av barn og unges oppvekstmiljø og fokus på forebygging som tematiserte satsningsområder. Datamaterialet beskriver at det overordnede målet for organisasjonen på 1980-tallet var at de som bodde der skulle bli gode samfunnsborgere og klare seg selv. Fokus på oppvekstmiljøet og tilrettelegging av dette slik at de på best mulig måte skulle klare seg på egenhånd, er mål som tydelig gjenspeiler det fokuset man hadde i barnevernet på barns oppvekstmiljø. Dette var en målsetting som preget institusjonene på 80-tallet og som på mange måter påvirket hele organisasjonen (flere elementer). Etter hvert skisserer informantene en overgang mot mer individuelt rettet arbeid, med individuelle planer og målsettinger for den enkelte beboer i langt større utstrekning enn tidligere. Dette kan ha vært en konsekvens av blant annet endringer som beskrives i forhold til beboergruppa, med en stadig økende grad av problematikk.

7.3. Deltakere.

Når det gjelder deltakere, sier Scott (2003) at de først og fremst er sosiale aktører og videre at:

”From the perspective of the organization, it simultaneously relates to many types of participants, all of whom have a different interest and make different demands on and contributions to the organization.”(s.21)

Dersom man tar utgangspunkt i Scott viser han til mange ulike analytikere innenfor organisasjonsteorien, som vil ha forskjellige synspunkter på hvem som kan regnes som deltakere i en organisasjon. Det vil slikt sett ofte være et definisjons- eller avgrensningsspørsmål hvem som skal kunne betraktes som deltakere i en gitt organisasjon. I denne studien har jeg valgt å avgrense organisasjonens deltakere til å omfatte barna og de ansatte i barnevernsinstitusjonen. Andre aktører vil bli betraktet som en del av organisasjonenes omgivelser eller virkemidler (familie).

Det jeg vil se nærmere på i denne sammenheng er hva som beskrives i datamaterialet når det gjelder endringer i forhold til forståelse av barna og de ansatte. Har det vært endringer i forståelse av hvem som bodde på barnevernsinstitusjon og hvem som arbeidet der?

7.3.1. Hvem var barna?

Hvilke beskrivelser har informanten av barna som bodde på barnevernsinstitusjon før i tiden og har eventuelt disse beskrivelsene endret seg?

Datamaterialet viser til generelle endringer i forståelse når det gjelder hvem som bodde på barnevernsinstitusjonen i løpet av tidsperioden 1980-2006.

De barna som ble plassert på institusjon rundt 80-tallet, blir omtalt som ”normale barn med dårlige oppvekstvilkår”. Det var mange omsorgsovertakelser og barna bodde der gjerne over lengre tid, ofte hele oppveksten. Barna ble på mange måter oppfattet som foreldreløse: *”De ble på mange måter sett på som foreldreløse, de skulle vokse opp i institusjonen, få nye muligheter”*.

I tillegg beskrives det i datamaterialet at det ofte var mange søsken som vokste opp i barnevernsinstitusjonene og som gjerne bodde der hele oppveksten samt at de ofte ble tatt med tvang. De viser til at det var stor spredning i alder, både små barn og ungdommer bodde på institusjonen samtidig og et at det var vanlig at de store barna hjalp til med å passe de små:

”Det var barn fra 0-18, ofte var det søskengrupper, men alle var på en måte søsken..og de store tok seg av de små”. Her beskrives både spredning i alder og det at barna ble betraktet som ”søsken”. I tillegg vises det til at det var vanlig å dele rom, spesielt for småbarna.

En av informantene beskriver at barna ble ”vanskeligere og vanskeligere” og at det var uvant å tenke andre behov enn ”vanlig familie” og stiller spørsmål ved om de kanskje problematiserte for lite før. Det vises også til at unger som trengte det kunne få psykologhjelp.

En annen sier det slik: *”Jeg tenker at vi ser i større og større grad en sånn tung, sammensatt problematikk for de ungene som blir plassert. De ungene som var i institusjon når jeg jobbet der, det er unger som i dag ikke ville blitt plassert mange av dem, som aldri i verden hadde blitt plassert. I dag så betyr det at det er ganske tung, sammensatt problematikk knyttet til de ungene som blir plassert.”* Videre beskriver informanten noen mulige forklaringer på denne endringen som at ulike problemer har blitt mer ”synlig”, som psykiatri, familieproblematikk, funksjonshemninger, lettere psykisk utviklingshemninger, ulike syndrom med mer. I tillegg vises det til at man i dag har større kunnskap om å identifisere ulike problem, samt økt bruk av forbyggende tiltak i hjemmet.

7.3.2. De ansatte.

Fra 80-tallet beskrives de ansattes som personer som ivaretok den daglige omsorgen for barna som bodde på institusjonen, med fokus på nye oppvekstmuligheter og fremtiden. Institusjonen beskrives som et vanlig hjem og de som jobbet der var ”vanlige folk”.

Det vises at de etter hvert kom krav om antall ansatte, samt fagutdanning. Tidligere hadde det ikke vært noe slikt krav og de fleste som jobbet der hadde ikke noe faglig bakgrunn. Først kom det krav om at styrer skulle ha fagutdanning, etter hvert antall ansatte som måtte ha utdanning. Før i tiden hendte det også at styrer (og noen av de ansatte) bodde på institusjonene, samtidig som det var en helt annen form for turnus. I datamaterialet trekkes det også frem at institusjonene styrte mer selv før i tiden, mens en av informantene viste til at lederen for institusjonen styrte det meste.

En annen rolle som fremheves som viktig er husmorrollen. I datamaterialet vises det til at det tidligere også var vanlig med ”husmor” på institusjonene: *”I dag tenker vi kurativt, før var det gjerne husmor.. ikke så vanlig i dag. Fagutdanning er viktig, men forskning i forhold til*

rollene husmor/vaktmester, viser at disse er minst like viktig for ungene enn annet faglig arbeid”.

Informanten beskriver en utvikling fra at det var vanlig å ha husmor på institusjonen, som hadde ansvar for innkjøp, mat/klær, renhold med mer til at denne rollen etter hvert har forsvunnet fra institusjonene. I dag er det miljøterapeuter som forvalter disse oppgavene, ofte fordelt ut ifra faste dager og tidspunkt på turnusen.

7.3.3. Endringer blant beboere og ansatte.

Når det gjelder institusjonens deltakere beskriver informantene endringer både i beboergruppa og blant ansatte. Beboerne beskrives etter hvert som ”vanskeligere og vanskeligere”

I datamaterialet beskrives barna og de unge rundt 80-tallet som ”normale barn med dårlige oppvekstvilkår” noe som også gjenspeiler Hagens (2001) beskrivelse av hva som var i fokus i denne tidsperioden. Det at barna kom fra dårlige forhold og skulle få et nytt oppvekstmiljø, viser til en forståelse der man fant årsak til plassering på barnevernsinstitusjon i barnas oppvekstmiljø og at det ikke var noe ”galt” med barna. Institusjonen skulle erstatte dårlige oppvekstforhold og gi barna ”nye muligheter”. En av informantene stiller spørsmål ved om de problematiserte for lite, noe som kan sees i sammenheng med det tydelige fokuset man hadde på oppvekstvilkår og forebygging. Hvordan det enkelte barn hadde det og fokus på individuelle behov, var noe som kom senere. Informantene beskriver som nevnt etter hvert en endring i beboergruppa med blant annet ”tung, sammensatt problematikk”. Dette er endringer som Hagen (2001) allerede påpeker i perioden 1945-54, hvor hun viser til en endring i barnegruppene med flere korttidsopphold og større problembelastning, noe som etter hvert krevde endringer av institusjonen.

Datamaterialet viser til noen generelle endringer når det gjelder organisasjonens deltakere, både blant barna og de ansatte. ”Hovedfunnene” når det gjelder barna viser til en overgang fra tidligere ”normale” barn med omsorgsbehov til barn med større problemer med behandlingsbehov. Når det gjelder endringer blant de ansatte, kan man på mange måter si at de har gått fra å være ”omsorgspersoner” til ”spesialister” eller ”profesjonelle”.

7.4. Sosial struktur.

Hva menes med den sosiale strukturen i en organisasjon? Scott (2003) sier om sosial struktur: "Social structure refers to the patterned or regularized aspects of the relationships existing among participants in an organization" (s.18).

Flaa et. al (1995) beskriver dette elementet som: "Med struktur forstås her de mer stabile elementer i organisasjonen. Elementene i en struktur vil være arbeidsdeling, hierarkisk mønstre, kommunikasjonssystem og lignende."(s.209). Når de videre beskriver endringsmetoder innenfor organisasjonsutvikling nevner de endringer i beslutningsrutiner, kommunikasjonslinjer og kontrollsystemer som strukturelle endringsmetoder.

Sosial struktur handler slikt sett om hvordan organisasjonen er organisert (både formell og uformell struktur) blant annet ansvars- og arbeidsforhold i en organisasjon.

I forhold til oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål som omhandler endringer i metodikk og synet på barn har jeg valgt å vektlegge virkemidler og mål for disse, samt deltakeren (barna). Av den grunn har jeg valgt kun kort å si noe om sosial struktur og ikke fordi dette er et "uviktig" element.

Datamaterialet viser til at endringer som kommer fra omgivelsene, samt endrede forhold i andre elementer innad i organisasjonen, påvirker den sosiale strukturen.

Det vises blant annet til at det kom nye forskrifter, i tillegg til at man opplevde ny problematikk og andre behov hos de som bodde der. Videre kom det også krav om egne rom og færre plasser. Det skisseres også en endring i turnus og flere ansatte. I datamaterialet beskrives ulike forhold som førte til at institusjonen måtte endre både struktur og innhold. Det at beboergruppa endret seg, medførte økt behov for kompetanse, i tillegg til krav om antall ansatte. Det skisseres videre en endring i arbeidsoppgaver og roller. En typisk rolle som nevnes når det gjelder endring er husmorrollen beskrevet i kapittel 7.3.2., samt at denne etter hvert ikke ble ansett som så viktig fordi man i dag tenker mer kurativt.

Arbeidsfordelingen i barnevernsinstitusjonen før i tiden, var mer slik at "alle gjorde alt", mens det etter hvert ble en fordeling av arbeidsoppgaver ut fra ulike roller.

I datamaterialet beskrives også nye oppgaver som skulle løses og at det kom nye krav til fagutdanning. Det vises videre til at både institusjonsstrukturen og tenkningen endret seg. Dersom man ser på systemene for kommunikasjon er disse i stor grad endret. Fra en tidligere naturlig samhandling i "familiemodellen" (se historie 1, innledningsvis) til mer formelle kommunikasjonsformer i form av møter og rapporteringssystemer (historie 2).

7.5. Omgivelser.

En organisasjons omgivelser vil kunne klassifiseres på mange ulike måter, de kan for eksempel bestå av økonomiske, politiske og kulturelle forhold (Scott, 2003).

Jacobsen & Thorsvik (2002) betrakter i boken "Hvordan organisasjoner fungerer" en organisasjons omgivelser som bestående av forhold på tre ulike nivå, en organisasjons domene, nasjonale - og internasjonale forhold.

Jacobsen og Thorsvik (2002) ser også på en organisasjons tekniske kontra institusjonelle omgivelser, der tekniske omhandler forhold som har betydning for tilgang til ressurser og resultater. Når det gjelder institusjonelle omgivelser, som omhandler kulturelle forhold, hevder de at disse har fått en økende betydning for de fleste organisasjoner de senere år. De sier at: "Begrepet institusjonelle omgivelser viser til grunnleggende antakelser, verdier og normer i omgivelsene som preger hvordan man mener at ulike typer av virksomheter bør etableres og organiseres, styres og koordineres, og ledes"(s.196).

Videre viser de til at organisasjoner som ikke passer til slike forventninger, kan få et legitimitetsproblem (se også kapittel 4.3.).

En organisasjons omgivelser kan bestå av mange mulige ulike aktører og det finnes forskjellige måter å kategorisere disse på. I datamaterialet vises det til flere endringer i barnevernsinstitusjonens omgivelser og jeg vil trekke frem de viktigste områdene som omtales.

Ved spørsmål om hva som kan være med på å påvirke endringer/utviklingen av barnevernsinstitusjon fremhever informantene frem flere forhold i omgivelsene, som utdanning, økonomi, politikk og forskning. Når det gjelder endringer uttaler en av informantene at endringer er historisk, politisk, lokale- og personavhengige.

7.5.1. Endringer i utdanningen – en del av den generelle samfunnsutviklingen.

Et av områdene som blir beskrevet når det gjelder endringer i barnevernsinstitusjonens omgivelser, er endringer i utdanning, som blant annet sees i tilknytning til en generell samfunnsutvikling. En av informantene sier at utdanningen påvirker hvordan vi tenker, i tillegg til at man er styrt av den utdanning og erfaring man har selv, samtidig som man påvirkes av det som man stadig får utenfra.

En annen av informantene beskriver et sterkt samfunnspolitisk engasjement og hvordan dette preget utdanningen på slutten av 70-tallet: *”Det var veldig store forskjeller i utdanningene og et voldsomt politisk engasjement på den tiden, høyt tempo. Det preget også hele feltet, på et sosialpolitisk nivå. Det var et blomstrende politisk liv og skolen var engasjert i samfunnslivet. Det var et heftig miljø!”*

Informantene beskriver også en endring i forhold til hvem som ble studenter. En sier det slik: *”Du så etter hvert en endring i hvem som ble studenter. Tannløse skapninger, flate studenter som ikke var imot noe som helst”.*

På spørsmål om hva de var opptatt av svarer informanten at de var forsiktige, snille, stille og veltilpasset og sier også at før var det politiske diskusjoner og øldriking på fritiden, mens det i dag er trening.

En annen av informantene sier også noe om endringer i hvem som ble sosialarbeidere: *”Sosialarbeiderutdanninga... før var det stort sett folk fra venstresida. Før var det en politisk drivkraft for å ta utdanninga. Skulle endre samfunnsforhold! I dag er det mer å hjelpe andre, liker barn etc. Samfunnet har endret seg, blitt mer individuelt. Før var grupper drivkraften til endring.”*

I tillegg til et tidligere sterkt fokus på samfunnspolitiske tema og endringer i hvem som ble studenter beskrives endringer når det gjelder det innholdsmessige/teoretiske i utdanningen. Sosialarbeiderutdanningen beskrives tidligere som mer sammensatt. Det vises til mer fokus på samfunnsarbeid, noe mer samfunnskritisk teori og det beskrives at man var i en brytningstid med blant annet både konservative og marxistiske forfattere.

På spørsmål om hvordan teori påvirker det man tenker, sier en av informantene at det påvirker, at man tenker annerledes Samtidig fremheves det at ikke alt en tenker er nytt, at det ”grunnleggende” er der og betyr mye for hvordan man tenker.

Det nevnes også blant annet et tidligere større fokus på forebyggende arbeid, fritidsklubber, oppsøkende virksomhet, samfunnspolitikk og velferdsstaten.

Ved spørsmål om hva som er tema for undervisning i dag vises det til en del ”grunnleggende ting” som er i grunnutdanningen og som må være der, samt at en utdanning som barnevernspedagogutdanningen representerer en grunntenkning. Når det gjelder videre

utdanning sies det også at i dag går mange direkte over til master, mens det før i tiden var vanlig å ta hovedfag etter mange år med erfaring.

7.5.2. Politiske og økonomiske forhold som påvirkningsfaktorer.

Andre faktorer i omgivelsene som informantene trekker frem som relevante når det gjelder å forstå hva som påvirker barnevernsinstitusjonen er politiske og økonomiske forhold.

Informanter nevner nye forskrifter som et viktig element når det gjelder en del endringer.

Forskriftene omtales som ”lilla - heftet”, og en av informantene beskriver at det inneholdt ulike krav (blant annet til fagutdanning, antall ansatte med mer) og at det skulle øke kvaliteten i arbeidet på institusjonene. Hun poengterer at ”lilla – heftet” kunne de på ”rams” og slik det beskrives virker det som at disse nye føringene i stor grad påvirket arbeidet i barnevernsinstitusjonen.

I tillegg omtales større organisatoriske endringer som at barnevernet ble skilt ut som eget område, der barnevernet tidligere var en del av sosialkontoret, til at man fikk krav om at en person skulle ha ansvaret for barnevernet i kommunen, i tillegg til at fylkeskommunene etter hvert overtok det kommunale ansvaret for institusjonene.

Andre forhold som trekkes frem er lokale, politiske forskjeller mellom ulike fylkeskommuner og informanten relaterer dette blant annet til drivkrefter i fylkeskommunen i form av personer i maktposisjoner.

Det vises også til eksempler på personer som har direkte politisk innflytelse når det gjelder barnevernsinstitusjonen og hvor det sies at det er ille med forherligelse av det nye til enhver tid, at man trenger mangfold

På spørsmål om hva som styrer at man satser på det nye svarer en av informantene at det er politiske føring, men også personer som kommer inn til riktig tid og riktig sted, og at det er de som blir hørt.

Det vises også til at den økonomien barnevernet har til rådighet påvirker valg av tiltak og hva man satser på ifølge en av informantene. Hun påpeker at økonomi er førende for det man tenker: *”Penger blir førende for det man tenker, hvis ikke hadde barnevernet sett annerledes ut.”*

7.5.3. Synspunkter på forskning.

Informantene trekker frem ulike synspunkter på forskning i tilknytning til forståelse av barnevernsinstitusjonen.

En av informantene beskriver at det har vært lite forskning på barnevernsinstitusjoner: *”Det har vært lite evalueringsstudier, ikke mye på 80-tallet, om hvordan det har gått i ettertid”*.

Videre vises det som tidligere nevnt i 7.1.7 at Tore Andreassens forskning er en direkte kritikk mot dette, hvorpå informanten viser til at denne kritikken for så vidt er berettiget.

En annen av informantene sier at det finnes en del forskning, men som av ulike årsaker ikke blir brukt: *”Det finnes en del kunnskap og forskning vi ikke er trofaste mot, for eksempel fattigdomsproblematikk. Vi problematiserer ikke fattigdom.”* Ved spørsmål om hva som styrer forskningen svarer informanten videre: *”De som sitter med makt og bestemmelse.”*

Informanten viser også til en undersøkelse av barnevernsbarns erfaringer i institusjon som hun mener er ”tidd i hjel” og sier: *”Det er en undersøkelse som har fått minimal oppmerksomhet. Barnevernet har mye å hente ut av den undersøkelsen, men den har blitt latterliggjort...”* Ved spørsmål om hvorfor hun tror den har fått såpass lite oppmerksomhet svarer hun at det nok både er beklemmende kunnskap og konkurranse om tid som spiller inn, samtidig at man har hatt ”tusen gode grunner” for ikke å ha tatt den frem.

En annen av informantene kommer med tanker om på hvilken måte man bør forske videre på institusjon, hvordan man kan utvikle kunnskapen og sier blant annet: *”Når man forsker..med hvilke øyne ser du? Inngrodd i det man ser. Hvordan tolker jeg data? Man bør spørre dem det gjelder: hva har vært hjelpsomt? Ikke overtolk. Ta et svar for et svar....hvem vet?...de som det gjelder vet uti fra sitt ståsted.”*

I tillegg viser informanten til at selv om det finnes få evalueringsstudier om hvordan det går med beboere på institusjon, har man også en del kunnskap på området og at dette er kunnskap som ikke brukes i institusjon eller barnevernsarbeid. Informanten beskriver videre at årsakene til at denne kunnskapen ikke brukes kan være mange, blant annet politiske føringer, personlig egnethet, ledelse med mer.

Kort oppsummert kan man si at det vises til generelt lite forskning på området, samtidig som det også trekkes frem at det finnes en del forskning, men som av ulike årsaker ikke anvendes.

7.5.4. Endringer i institusjonens omgivelser.

I datamaterialet beskrives det en del områder i institusjonenes omgivelser som har vært i endring i perioden fra 1980-2006, blant annet sosialarbeiderutdanningen. I tillegg vises det til både politiske og økonomiske forhold som påvirkningsfaktorer når det gjelder utviklingen av barnevernet, samt forskningens betydning.

Informantene viser til endringer når det gjelder utdanningen på dette området, både når det gjelder det innholdsmessige/teoretiske og hvem som ble studenter. Utviklingen når det gjelder utdanning, avspeiler på mange måter den generelle samfunnsutviklingen, fra et sterkt samfunnspolitisk engasjement på slutten av 70-tallet til et stadig mer individualistisk samfunn.

Datamaterialet viser til politiske og økonomiske forhold som påvirkningsfaktorer både når det gjelder valg, innhold og utforming av barnevernstiltak.

Når det gjelder forskning kommer det frem ulike synspunkter i datamaterialet, der det vises til lite forskning på barnevernsinstitusjoner mens andre trekker frem eksisterende forskning som av ulike årsaker ikke benyttes. Synspunktene på hva som styrer forskningen og anvendelsen av den er relativt entydige, politiske føringer og de som ”sitter med makt og bestemmelse”.

7.6. Oppsummering – som systemmodell

Dersom man tar utgangspunkt i Leavitts Diamant og hans forståelse av en organisasjon, bestående av fem ulike elementer, viser det empiriske materialet til ulike endringer både innenfor hvert enkelt element samt endringer mellom disse.

Innledningsvis i kapittelet ble det henvist til Flaa et. al (1995) som viser til Leavitts Diamant og de ulike elementene som en systemmodell, der man ser på det som foregår i en organisasjon er et resultat av samspill mellom de ulike elementene. Hensikten med modellen ble beskrevet ut fra ideen om den gjensidige avhengigheten mellom elementene og det at endring i en variabel, kan medføre endring i en eller flere andre. Sier datamaterialet noe om dette?

For å starte med det sistnevnte: omgivelser. Datamaterialet reflekterer ulike synspunkter på forhold i barnevernsinstitusjonens omgivelser som kan være med på å påvirke ulike forhold innad i organisasjonen. Det blir nevnt områder som forskning, politikk og økonomi. Dette er elementer i omgivelsene som kan påvirke både forståelse/tekning, metode/virkemidler og mål, samt sosial struktur. I materialet er det blant annet vist til nye forskrifter som fikk konkret betydning for utvikling av forhold innad i institusjonen. I tillegg vises det til at endringer i et

element førte til behov for endringer i et annet. Dette skisseres blant annet med at man ved en oppfatning av et stadig økende problemomfang hos barna og de unge, opplevde behov for nye virkemidler (og mål). I tillegg vises det også til at nye forskrifter og krav og nye oppgaver som skulle løses, førte til endringer i institusjonsstruktur og tenkning. Datamaterialet viser slikt sett til flere sammenhenger der endring i et element, førere til endring (eller opplevd behov for endring) i et eller flere andre.

Det kan være vanskelig å peke på hva som kommer først når det gjelder endringer innad i institusjonen, men hvis man ser på forståelser som fremkommer i datamaterialet, kan det virke som omgivelsene i langt større grad påvirker barnevernsinstitusjonene enn omvendt.

I de to neste kapitlene skal jeg forsøke å belyse de to forskningsspørsmålene i lys av datamaterialet og valgt teoretisk referanseramme. Tilslutt, i kapittel 10, vil jeg nærmere på oppgavens overordnede problemstilling, endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen fra 1980 – 2006, i lys av de to foregående kapitler (8 og 9). Strukturen og inndelingene i de to kapitlene er konstruert med bakgrunn i datamaterialet.

I kapittel 7 har det vært fokusert på ulike elementer i en organisasjon, sett ut fra en systemmodell (Leavitts Diamant). Det har tidligere vært vist til hensikten med modellen, som har vært å skulle vise til den gjensidige påvirkningen som til enhver tid opptrer mellom de ulike elementer. Ut fra en slik tankegang vil samtlige elementer bidra til påvirkning av det som er tema i neste kapittel, endringer i barnevernsinstitusjonens virkemidler/metodikk.

8. ENDRINGER I BARNEVERN SINSTITUSJONENS METODIKK FRA 1980 – 2006

Hovedtrekkene som skisseres i datamaterialet når det gjelder endringer i barnevernsinstitusjonenes virkemidler i tidsperioden 1980-2006, viser til en utvikling som har gått fra det man kan kalle en ”famieliemodell” eller ”hjem” med fokus på den daglige omsorgen og fremtiden til barna, til det man etter hvert mer kan beskrive som en ”behandlingsinstitusjon”. Gjennom denne utvikling eller endringen fra omsorg til behandling skisseres ulikt fokus til ulike tider.

I kapittel 7.1. ble det vist til en nær sammenheng mellom metode og mål, noe som også andre har kommentert. Kvaran (1996) viser til Larsen og Selnes som sier: ”Metode betyr framgangsmåte og er nært knyttet til handling. Men enhver handling er ikke en metode. For at handlingen skal bli metode må man ha et mål for den, og handlingen må være gjennomtenkt, slik at man vet hvorfor man bruker metoden.” (s.95) Virkemidler og målsettinger som fremkommer i datamaterialet har gått ”hånd i hånd”.

8.1. Fra omsorg til behandling – fra hjem til institusjon.

Slik det fremkommer i empirien var ”famieliemodellen” det grunnleggende i barnevernsinstitusjonen rundt 1980. Hagen (2001) referer til barnehjemmene før i tiden og betrakter disse som godt fungerende på grunn av styrerens engasjement og omsorg, som ofte bodde på hjemmene. Etter den tids standard, ble de nok betraktet som ”gode barnevernsinstitusjoner”. Dersom man ser på historie 1, innledningsvis i masteroppgaven, vises det til en ”helt vanlig dag” der de ansatte fungerte som ”mor” og at alle ble sett på som en ”storfamilie”. Hagen viser som nevnt i kapittel 3.1.3. til at både private og en del kommunale institusjoner hadde bygget opp famieliknende tiltak som skulle ligne mest mulig på et ”vanlig hjem”. I datamaterialet vises det til at disse tankene fortsatt var til stede på starten av 80-tallet, der det konkret henvises til (historie 1) at de var som en storfamilie. Det beskrives også et stort fokus på oppvekstvilkår på institusjonene før i tiden, noe Hagen (2001) også skisserer i sin beskrivelse av barnevernets historie. Fokuset i tiden påvirket målsettingen man jobbet etter i barnevernsinstitusjonen. Det vises til en framgangsmåte der man skulle tilrettelegge for gode oppvekstmuligheter og videre at man ikke diskuterte så mye årsaker, men hva som var gode oppvekstvilkår. Målet var at de skulle bli ”gode samfunnsborgere” og det var de daglige tingene som stod i fokus og målene lå langt fram i

tid. Det som muliggjorde en slik fremgangsmåte var nok fordi institusjonen fungerte som oppvekstarena. Det blir beskrevet i empirien at barna bodde der over lengre tid, gjerne hele oppveksten. Det vises også til et tydelig fokus på ettervern, med blant annet treningsleiligheter og at man kunne komme tilbake til institusjonen, rommet stod og ventet. Det vektlegges at institusjonen var der for dem som flyttet ut og at de var en naturlig del av institusjonen, de tilhørte fortsatt ”storfamilien”.

Etter hvert opplevdes det større problembelastning hos ungene. Hagen (2001) viser også til dette, hvor hun beskriver at barna fikk større problemer og at man fikk flere korttidsopphold, noe som igjen krevde endring av institusjonene. Større problemer førte til behov for nye virkemidler, noe jeg kommer nærmere inn på i kapittel 8.2. Det at man fikk flere korttidsopphold kommenteres også i datamaterialet, der man beskriver denne tekningen som ”fort inn og fort ut” og det vises til at man før i tiden ikke var så opptatt av at de skulle fort ut. I NOVA – Notat 5/10 (Mathisen, 2010) som er omtalt i 3.2.3 vises det til økt press for å korte ned oppholdstiden, som en av de største utfordringene blant de ansatte ved institusjonene.

Datamaterialet skisserer videre en tenkning hvor behandlingsbegrepet får økt aksept, men det reflekteres også ulike synspunkter på dette området. Det vises blant annet til at omsorg og behandling var begreper som ble diskutert mye, men at man ikke kom til noe klart svar. I tillegg beskriver enkelte klart at man ikke drev med behandling, men var miljøterapeuter. Hvilken forskjell ligger i disse begrepene? Larsen (2004) viser til at begrepet miljøterapeutisk arbeid gir en mulighet til å reflektere over det han kaller en ”den falske motsetning som har eksistert i Norge mellom psykisk helsevern for barn og unge og barnevernet” (s.16), der han viser til at tradisjonelt har man forstått at barnevernsinstitusjonene skulle gi omsorg og psykisk helsevern behandling. Han beskriver videre begrepene som kontekstuelle og som beskrivende på et gitt historisk tidspunkt. Larsen (2004) viser også til at omgivelsene har forandret seg, og at man slikt sett trenger en ny forståelse av begreper. Han velger ikke å benytte begrepet behandling, da han viser til at behandlingsbegrepet innenfor miljøterapi handler om å organisere miljøet på en slik måte at det skaper mulighet for barna og de unge til å arbeide med sin forandring og utvikling. Videre peker han på at behandlingsbegrepet kan vise til en forståelse at det er miljøterapeuten som skal gjøre jobben, mens det er barna og de unge selv som skal arbeide med sin egen forandring og utvikling. Larsen (2004) diskuterer også barnevernets omsorgsbegrep som han blant annet beskriver som et politisk begrep, der barn og unge som ikke har fått en god nok omsorg, skal få dette i barnevernet. Han beskriver

også at ”de barn og unge som i dag kommer til barnevernets institusjoner, trenger langt mer enn tradisjonell omsorg”(s.17). Dette er forhold som trekkes frem i datamaterialet, at de som flyttet til institusjonene etter hvert fikk økt problematikk og slikt sett fikk andre behov enn det de tradisjonelle barne- og ungdomshjemmene kunne tilby.

Dersom man ser på Andreassens (2003) rapport vedrørende behandling av ungdom i institusjon, virker det ikke som han problematiserer begrepene omsorg og behandling, men heller betrakter disse som atskilte størrelser, når han definerer ”rene omsorgsbehov” og ”behandlingsbehov” i forbindelse med synspunkter på institusjonsplassering av ungdom. I datamaterialet etterspørres også omsorgsbegrepet i MultifunC.

Storø et. al (2010) reflekterer rundt endring av begreper som familie, omsorg og behandling og sier at disse har en annen betydning i dag enn de hadde tidligere. De viser til en utvikling av omsorgsbegrepet fra moderniteten og frem til dagens senmoderne samfunn, hvor de trekker en linje fra industrisamfunnets omsorgsbegrep, som hadde fokus på den fysiske omsorgen, med etter hvert en økende oppmerksomhet på den psykiske omsorgen, til et senmoderen omsorgsbegrep som inkluderer barnets rett til tilknytning. Forfatterne sier videre: ”I vår tids perspektiv kan omsorg og omsorgsbegrepet komme til å handle om hvilke indre strukturer og indre arbeidsmodeller barn og unge får mulighet til å utvikle for å mestre seg selv om sine omgivelser” (s.9). Ved å se på forhold som beskrives i datamaterialet, kan man se at på tidlig 80-tallet, var det fortsatt sterkt fokus på det Storø et. al (2010) beskriver som omsorgsbegrepet i moderniteten, der det beskrives et klart fokus på mat, klær, aktiviteter og skole. I tillegg vises det til nye tanker som var på vei inn, ved at de barna som hadde behov kunne få psykologhjelp.

I datamaterialet beskrives en glidende overgang fra ”hjem” til ”institusjon”, en forståelse av at ”storfamilien” ikke var nok, barna trengte ikke bare omsorg, men noe mer. Larsen (2004) beskriver en slik endring der barnevernsinstitusjonene gikk fra å være ”hjem” til ”senter”. Videre sier han at dette navnebyttet reflekterer en tankegang om at de som flyttet på institusjon hadde behov for noe mer enn et ”vanlig hjem”, med tilhørende økt kompetanse og profesjonalitet. Han beskriver slikt sett en endring i forståelse av den miljøterapeutiske hovedoppgaven, men viser til at økt kompetanse ikke nødvendigvis følger med et navnebytte. Larsen viser her til viktige begreper som samarbeidsforståelse og økt samarbeidskompetanse.

I denne sammenheng viser han også til nødvendigheten av ”økt satsing på forskning og utviklingsarbeid i forhold til de oppgavene sentrene forventes å løse”(s.161).

Tidligere erstattet de ansatte familierelasjoner og institusjonen ble oppvekstarena, en plass som ble ”i stedet for”. Hvordan arbeidet med barna og de unges familie har endret seg i tidsperioden 1980-2006, vil jeg komme tilbake til noe senere.

Det vises til en endring fra fokus på oppvekst mot hva? Som nevnt beskrives en økende problembelastning hos barna, noe som førte til at institusjonene måtte endre seg. Det kom nye krav i form av forskrifter, krav til antall ansatte, fagutdanning med mer, noe som også medførte behov for nye virkemidler i arbeidet med barna.

8.2. Utredning – økt problematikk, behov for systematikk?

Datamaterialet viser til stadig større problematikk hos de som bodde på institusjonene, noe som også blir fremstilt i Hagens (2001) beskrivelse av barnevernets historie. I tillegg fremstilles det i empirien en periode med økt fokus på tiltak overfor problemer. Det vises videre til en økende interesse for bruk av utredning og diagnoser. En av informantene viser til at plutselig ”skulle alle utredes” og en annen beskriver at hvis ikke noen hadde en diagnose, og oppførte seg ”diffust”, så måtte de utredes. Dette vektlegges som en periode før det igjen kom inn andre ideer, som hadde fokus på mestring og ressurser (se 8.3). En av informantene beskriver også stor satsing på utredningsinstitusjoner, som fikk mye ressurser og stor status i omgivelsene.

Det økende fokuset på utredning og bruk av diagnoser, er forhold som blant annet kan settes i sammenheng med at de som bodde på institusjonene ble beskrevet som stadig vanskeligere og hvor hensikten med utredningen var å skulle komme frem til riktige tiltak. Denne endringen som beskrives, med en stadig større grad av problematikk hos barna og de unge på barnevernsinstitusjonen, kan ha medført et ønske om nye virkemidler og økt kontroll på denne utviklingen. James & James (2001) (se kap.5.3.) beskriver i artikkelen, *Childhood: Toward a Theory of Continuity and Change*, at regulering og kontroll av barn vil variere med voksnes oppfattelse av behov for å gjeninnføre sosial orden. Det at det plutselig oppstår en endring i virkemidler kan ha en mulig sammenheng med oppfattelsen av et økende problem og behov for å møte dette på en ny måte. James & James sier også: “Change and continuity in thinking are thus both possible: the question of which will occur is determined by prevailing social, political and cultural conditions” (2001, s.33)

Det virker som om utredning, kartlegging og diagnostisering ble brukt for å gi svar på hva som var ”feil” med barnet” og som løsningen på en generell opplevd økning av problematikk hos barn og unge. I empirien beskrives nettopp dette, at dersom noen oppførte seg diffust, lå løsningen i utredning. Her fikk barnevernet også bistand fra barne- og ungdomspsykiatrien.

Når det gjelder endringer i omgivelsene skisserer Hagen(2001) et begynnende samarbeid mellom barne- og ungdomspsykiatrien(BUP) og barnevernet ved utbyggingen av BUP allerede på 1960-tallet. Hun beskriver at man hadde store forventninger til BUP og den hjelp den skulle gi barnevernet, blant annet til undersøkelse, diagnostisering og planlegging av behandling, samt veiledning. Videre viser hun til at utviklingen gikk i en annen retning, men at BUP sin satsing på poliklinisk virksomhet førte til mye godt tverrfaglig samarbeid med barnevernet. Hagen beskriver videre oppretting av Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri (SSBU) i 1963 med bakgrunn i en lengre periode med ønske om å opprette en institusjon som kunne bistå barnevernet med diagnostisering i vanskelige tilfeller. I tillegg viser hun til at forventningene til barne- og ungdomspsykiatrien fra mange hold var store, noe enkelte advarte mot. Hagen (2001) refererer også til overlege Per Nyhus som på det norske barnevernsmøtet i 1963 presenterte SSBU s formål og oppgaver. Han advarte også mot at forventningene til psykiatrisk behandling av ungdom ble skrudd for høyt opp og Hagen siterer Nyhus: ”Det er en meget farlig illusjon å tro at man i dag rår over behandlingsmetoder som kan helbrede alle slags forstyrrelser og avvik hos barn og ungdom.”(s.169) og hun sier videre:” Samtidig understreket han at de fleste unge med tilpasningsvansker fortsatt burde og skulle takles gjennom opplæring og oppdragelse, og at dette ikke kunne erstattes av behandling.”(s.169)

Jeg har forsøkt å skissere en endring fra at man ikke var så opptatt av problemer, med fokus på framtid og oppvekstvilkår, mot tiltak med økende problemfokusering og som i stor utstrekning hadde tiltro til og anvendte utredning og diagnostisering som hjelpemidler. Det er ovenfor vist til advarsler enkelte hadde mot de store forventningene man hadde til barne- og ungdomspsykiatrien. Empirien beskriver også at det ikke ble noen bedre resultater av å fokusere på problemer. Hagen (2001) viser også til store forventninger til barne- og ungdomspsykiatrien om å skulle løse problemene, men sier samtidig at verken rettssystemet eller behandlingsapparatet innfridde forventningene.

8.3. Nye trender – mestring, ressurser, familie- og nettverk.

Som en mulig reaksjon på dårlige resultater med problemfokusering og tilhørende virkemidler, beskriver en av informantene en ny endring, hvor hun viser til mindre fokus på problemer og mer mot å tenke helhet og løsninger. Hun kaller det ”en trend tilbake til 80-tallet med litt andre vinklinger”, med fokus på mestring og det positive. Som beskrevet i kapittel 5.4. viser Sandbæk (2002) til utviklingstrekk i velferdsforskningen og beskriver en slik ”trend”, og da spesielt i forståelse av barn med problemer. Denne utviklingen beskriver hun fra et tidligere fokus på problemer, forankret i individuelle medisinske og psykologiske forklaringer til nyere perspektiver representert ved aktør- og ressursperspektivet. Fokuset beskriver Sandbæk som en endring fra årsaker mot løsninger, og fra kartlegging av risiko til mestring, kompetanse og ressurser. I datamaterialet beskrives også en endring i synet på foreldre som ressurspersoner. Med synet på foreldre som ressurspersoner (og samtidig et økt fokus på en utvidet økologi) har det utviklet seg stadig nye familie- og nettverksbaserte metoder både i og utenfor barnevernsinstitusjonen.

En annen viktig endring i bruk av virkemidler er et stadig økende fokus på familie –og nettverksarbeid. Datamaterialet viser til en endring der de som bodde på barnevernsinstitusjon hadde mer eller mindre sporadisk kontakt med familie, til en overgang med mer regelmessig kontakt i form av ”hjemmehelger”, til det man i dag omtaler som familiearbeid med foreldre som ”informanter” og ”samarbeidspartnere”. Denne endringen, der familien i langt større grad enn tidligere tas på alvor, virker som å ha to hovedmål: for det første at kontakten med familien er en viktig faktor i seg selv for barna og de unge (en av informantene viser til forskning på viktigheten av dette) og for det andre at bruk av familie og nettverk som *virkemiddel* i det miljøterapeutiske arbeidet øker muligheten for positiv forandring og utvikling for barna og de unge. I tillegg beskriver empirien en forståelse om at det var viktig med kontakt med tanke på tiden etter institusjonsoppholdet. Datamaterialet viser også til at det har vært økt fokus i omgivelsene på dette området, med blant annet videreutdanninger og nye metoder.

Hva sier informantene om endringer i synet på familien? På dette området reflekteres ulike synspunkter i datamaterialet. På en måte beskrives forhold der foreldrene fra å være mer eller mindre avskrevet som omsorgspersoner etter hvert har fått en rolle som ”samarbeidspartnere” eller ”eksperter på egne barn”. I tillegg reflekteres det over en dobbelthet i forhold til hvordan

man har sett på foreldrene og det å vise dem respekt og der det stilles spørsmålsteget ved om man ser på dem som samarbeidspartnere eller ikke. Larsen henviser til Thune-Larsen & Vrabel og beskriver at det å arbeide med familien som ressurs handler om to dimensjoner: ”Respekt for familien betyr ikke bare å se deres mulighet. Respekt for familien betyr også respekt for deres begrensninger” (2004, s.144). I forhold til å se på foreldrene som samarbeidspartnere vises det også i datamaterialet til at dette kan ha ulik praksis, selv om det ”faglig” sett etter hvert er ansett som en nødvendig faktor i barnevernsarbeidet. I datamaterialet vises det til ulike synspunkter når det gjelder respekt for foreldre og om man ser på dem som ressurspersoner. En av informantene definerer dem klart som ressurspersoner og sier at det er slik det skal være i dag, mens en annen er litt usikker på hvordan vi faktisk definerer dem.

Larsen (2004) skiller begrepene familiearbeid og familierapi, det første som en del av miljøterapien, det andre som en terapeutisk arbeidsform. Han sier blant annet: ”Familie- og foreldrearbeidet, som en del av miljøterapien, er en forutsetning for at barna og de unge kan arbeide på sin oppgave. Når de ser at foreldrene blir akseptert, respektert og ivaretatt, kan de slappe av i forhold til bekymringer for sine foreldre.”(s.145) I datamaterialet omtales mangelfull oppfølging av familien når barna er plassert i institusjon og det hevdes at her ligger det et stort forbedringspotensial når det gjelder familiearbeid. Larsen viser også til nødvendigheten av dette og sier at foreldrenes og familiens arbeid med sin oppgave bør gå parallelt med barna og de unges arbeid med sin og konkluderer med at: ”Foreldrene og familien må også arbeide med sin forandring og utvikling dersom det skal bli plass til barnets eller den unges økte selvstendighet og sosiale kompetanse”(s.146).

De to viktigste hovedtrekk i endringer i datamaterialet når det gjelder familie, er at det prøves mer ut før plassering (med bakgrunn i lovverket) og at det er større aksept for samvær under institusjonsoppholdet.

8.4. Relasjon som grunnlaget for endringsarbeid.

Som en forutsetning, uansett type virkemidler og fremgangsmåte, trekkes relasjon frem som et avgjørende element i institusjonsarbeidet.

I empirien beskrives relasjon som en viktig forutsetning for endringsarbeid. Det hevdes at uten relasjon kan man ikke få til noe positivt, men samtidig vises det til at fremgangsmåtene kan være forskjellige. Her fremheves relasjon som en nødvendighet. Dette er forhold som også trekkes frem i artikkelen ”Er institusjonen et onde, og familien alltid et gode?” av Storø

et. al (2010) Forfatterne drøfter begrepet relasjon i tilknytning til forståelsen av relasjon som et organiserende prinsipp. De viser blant annet til relasjonsbegrepet som kulturavhengig og sier at: ”Relasjon forstås og praktiseres annerledes i en kollektivistisk kultur enn en senmodere vestlig kultur.” (s.9) og viser videre til egen faglig forståelse av begrepet: ”Vårt faglige ståsted innebærer et tydelig premiss om at relasjon er hovdemotoren i utvikling og forandring” (s.10). Dette er en forståelse av relasjon som også tydelig reflekteres i det empiriske materialet. Det vises også til mer relasjonstenkning før i tiden.

I kapittel 4.1 henvises det til Larsen (2004) som beskriver de som kommer på institusjon som ”barn og unge med relasjonsforstyrrelser” eller ”barn og unge med samspillsforstyrrelser”, dette i kontrast til hvordan han mener de ofte beskrives, som ”barn og unge med atferdsavvik”. Larsen mener som tidligere nevnt at hvordan man forstår sosialisering, samtidig reflekterer hvordan man forstår barna. Jeg vil se nærmere på dette, i endringer i synet på barn i kapittel 9, men først vil jeg betrakte det siste som skisseres av endring i virkemidler i datamaterialet, nye evaluerbare metoder.

8.5. Nye virkemidler – evaluerbare metoder.

Det siste området som omtales i datamaterialet når det gjelder endringer i virkemidler er evaluerbare metoder, og det nevnes spesifikt MultifunC, som er den nyeste metoden som anvendes i institusjonsarbeid med barn og unge. Metoden er utarbeidet med bakgrunn i rapporten ”Behandling av ungdom i institusjon – hva sier forskningen?” av Andreassen (2003) og den oppstod på grunnlag av kritikk om manglende kunnskap om effekter av institusjonsbehandling. En av informantene mener at denne kritikken på en måte er riktig, siden det har vært foretatt lite evalueringsstudier av barnevernsinstitusjoner.

Det som beskrives som nytt av informantene når det gjelder nye metoder, er at de er evaluerbare. Det kan virke som Andreassen likestiller god evaluering med vurdering av effektivitet. Det finnes ulike forståelse av hvordan man kan forske på institusjoner og Larsen (2004) representerer et annet syn enn Andreassen på dette området. Bakgrunnen i deres ulike forståelser av forskning på institusjon, kan blant annet ligge i forskjellen mellom ulike forståelser av behandlingsbegrepet i miljøterapi og MultifunC. Grunnlaget for behandlingsbegrepet i MultifunC, beskrives med utgangspunkt i behandling av atferdsvansker (Andreassen, 2005), mens Larsen som beskrevet i avsnitt 8.1. betrakter behandlingsbegrepet i miljøterapi som organisering av miljøet for å skape mulighet for utvikling og forandring, slik at barna og de unge kan jobbe med sin egen utvikling. Disse to synspunktene kan slikt sett

reflektere de to hovedkonstruksjonene av barn og barndom som beskrevet i kapittel 4.1, der Larsen viser til to ulike perspektiver på sosialisering. En der barnet skal sosialiseres utenfra av de voksne og en annen form for sosialisering som representerer Larsens forståelse, at barnet sosialiserer seg selv innenfra. MultifunC kan, slik jeg tolker denne metoden, representere det førstnevnte synet på sosialisering. Det teoretiske grunnlaget for MultifunC (Andreassen, 2005) beskrives med grunnlag i forskning om effektive metoder og viser en forståelse av atferdsproblemer med utgangspunkt i trekk ved ungdommene, som siden utvikler seg avhengig av omgivelsenes påvirkning.

Det er tidligere i oppgaven vist til en økende tiltro til evidensbaserte metoder. MultifunC bygger på evidensbasert kunnskap, selve metoden er ennå ikke evaluert. Imidlertid kan den økende interessen for evidensbaserte behandlingsmetoder reflektere en ny tiltro til behandling som løsningen på problemer. Dette er forhold som tidligere er beskrevet i empirien, med en overgang til fokus på problemer og en stor tiltro i omgivelsene til at mer behandlingsrettede tiltak, i samarbeid med BUP skulle løse utfordringene (Hagen 2001). Den gang viste det seg at resultatene ikke ble som forventet. Hva som vil skje videre og om MultifunC som metode vil løse de oppgavene den er satt til å løse, vil vi kanskje få svar på når, som (Marthinsen, 2004) bruker uttrykket, om den evidensbaserte kunnskapen viser seg bærekraftig i praksis.

Empirien beskriver at det som er nytt med ”de nye metodene” er at de er evaluerbare, men det vises også til det at ikke alt man gjør i en institusjon kan evalueres, at ikke alt er målbart, Her trekkes det spesielt frem at det å være ”tilstede” ikke er målbart og i tillegg poengteres det at det at mange metoder kan fungere. Slik Larsen (2004) beskriver miljøterapi, er det en måte å organisere miljøet på som kan inneholde mange ulike metoder. Slike sett vil det å måle effekt av *en* metode i en miljøterapeutisk institusjon ha liten hensikt med tanke på hva som måtte ha effekt, da tiltaket vil kunne inneholde mange ulike metoder. Metodene vil kunne variere både fra institusjon til institusjon, samt etter behov, målgruppe etc. Ved å ta utgangspunkt i en systemmodell som beskrevet i kapittel 7 (Leavitts diamant), vil det også være mange andre elementer som kan påvirke hva som foregår i en organisasjon. Samtidig vil det ved å se på Jacobsen og Thorsviks (2002) synspunkter på problemer ved å fastslå effektivitet være svært vanskelig å si noe om hvilke effekter som skyldes forhold i eller utenfor organisasjonen. Evaluering av en miljøterapeutisk institusjon vil måtte ta hensyn til mange ulike elementer, samspillet dem imellom samt forskning på ulike nivå, og ikke bare metode.

Samtidig trekkes det også frem positive elementer ved ”nye metoder” i datamaterialet. Det sies blant annet at de er positive i den forstand at man stopper opp og tenker, blir ikke automatisk og man får nye innfallsvinkler. I tillegg fremheves det at de er gode arbeidsredskaper fordi de er så strukturerte.

8.6. Oppsummering av endringer i barnevernsinstitusjonens virkemidler fra 1980-2006.

Når det gjelder endringer i barnevernsinstitusjonen kan det virke som det i stor grad er omgivelsene som kommer med nye ”trender”, som bidrar til påvirkning av barnevernsinstitusjonen, inkludert virkemidler. I datamaterialet vises det til forhold i omgivelsene som kan være med på å påvirke en slik utvikling. ”Politiske føringer” og ”de med makt og bestemmelse” er forhold som trekkes frem i denne sammenhengen. Jeg har tidligere vist til Hagen (2001) som skisserer en historisk utvikling der forhold i omgivelsene bidrar til påvirkning av barnevernets utforming og innhold. I datamaterialet nevnes det både positive og negative sider når det gjelder utviklingen av nye virkemidler. En av informantene trekker frem et negativt aspekt ved nye ”trender”, hvor hun antyder at man ved stadig nye trender, kurs og liknende står i fare for å miste det ”naturlige” i samhandlingen med barna.

I kapittel 7 er det forsøkt og vist en sammenheng mellom omgivelsenes påvirkning og forhold innad i organisasjonen, mellom de ulike elementene, som for eksempel at man ved endringer i i beboergruppa fikk behov for både annen kompetanse og nye virkemidler. En annen måte å forstå endringer på er også skissert ved å vise til James & James (2001) sin forståelse av kontinuitet eller endring i synet på barn og barndom.

Ved å forsøke å skissere endringer i fremgangsmåte ved hjelp av datamaterialet, kan man si at det har vært endringer i både mål og virkemidler/metodikk fra 1980-2006. Disse kan betraktes som ulike perspektiver og slik Charon (2004) forstår perspektiver representerer disse forskjellige forståelser av virkeligheten, samt at de består av ulike ord.

Hvilke ord beskrives i de ulike perspektivene skissert i datamaterialet? De skisserer perspektiver der ord som omsorg/oppvekst, fremtid og ”vanlig hjem” blir avløst av mer behandlingsrettede begreper som utredning og diagnostisering. Videre skisseres nyere trender med mestring, ressurser og løsninger som sentrale elementer og tilslutt de nyeste trendene med ”evaluerbare metoder”.

Alle disse perspektivene reflekterer ulike fremgangsmåter i arbeidet med barn og unge i barnevernsinstitusjon. Dette er perspektiver jeg vil betrakte som ”trender”, de som er rådende i tiden. I dag er vel det rådende synet på fremgangsmåte, beskrevet som den mest effektive metode, MultifunC. Parallelt med de nye institusjonene eksiterer det flere barnevernsinstitusjoner med ulike perspektiver, hvorav mange bygger på en forståelse forankret i en mer ”tradisjonell” miljøterapeutisk tankegang, som beskrevet i Larsen (2004) sitt perspektiv.

I kapittel 8 har hovedfokus vært på barnevernsinstitusjonens virkemidler, med den hensikt å skulle belyse det ene forskningsspørsmålet som omhandlet endringer i barnevernsinstitusjonens metodikk fra 1980 – 2006. I neste kapittel vil jeg se nærmere på det andre forskningsspørsmålet som stiller spørsmål ved om det har vært endringer i synet på barn i samme tidsrom.

I likhet med hvordan jeg beskrev virkemidler som utsatt for påvirkning fra andre elementer i organisasjonen, vil det samme gjelde i forståelsen av endringer i synet på barn.

9. ENDRINGER I SYNET PÅ BARN I BARNEVERN SINSTITUSJON FRA 1980 – 2006

I kapittel 8 ble det skissert endringer i barnevernsinstitusjonens virkemidler eller metodikk i tidsperioden 1980 – 2006. Disse ble betraktet som perspektiver med ulike virkelighetsforståelser (Charon, 2004). Det ble også trukket frem en mulig forståelse av endring med bakgrunn i James & James (2001) sin teori om kontinuitet og endring i forståelse av barn og barndom. I tillegg ble det i kapittel 7, med utgangspunkt i Leavitts Diamant, skissert en gjensidig avhengighet mellom de ulike elementene i en organisasjon, der endring i et element kan føre til endringer i et eller flere andre. Det har blant annet blitt vist til endringer i virkemidler, men også i mål (sammenheng med virkemidler) og omgivelser. Hva med deltakerne, i denne sammenhengen barna og de unge?

I datamaterialet reflekteres en forståelse der man ved å betrakte barna som stadig ”vanskeligere”, opplevde et behov både for økt kompetanse, andre mål og nye virkemidler i arbeidet. Hvilke endringer som oppstår først er det vanskelig å si noe om. Ifølge Leavitts Diamant er det her ingen lineære årsak - virkningsforhold, men piler i ulike retninger (fig. 1) som skal skissere et gjensidig samspill mellom samtlige elementer i modellen. Larsen (2004) viser til som tidligere beskrevet en sammenheng mellom synet på barn og forståelse av sosialisering. Kan man finne en sammenheng mellom virkemidler og endringer i synet på barn i denne studien? Charon (2004) beskriver blant annet perspektiver som laget av ord. De ord og begreper man bruker i et perspektiv, vil ikke de kunne reflektere både synet på virkemidler og synet på barn? I tillegg er det også vist til Charon som hevder at alle går igjennom grunnleggende forandringer når det gjelder perspektiver flere ganger i livet, men at de også endrer seg fra situasjon til situasjon, samt innenfor samme situasjon. Slikt sett kan man forstå Charon at han ikke anser perspektiver som ”statiske” og at vi også endrer disse i forhold til ulike roller vi har og grupper vi er en del av. Når jeg forsøker å skissere perspektiver i denne studien er det slikt sett ikke et forsøk på å sette disse endringene i stadier eller båser, men heller å vise til at det har eksistert noen ”rådende” eller ”foretrukne” perspektiver til enhver tid.

”Barnevernsbarn betraktes ikke som andre barn”, dette er ord fra en av informantene. I kapittel 4.1. vises det til Larsen (2004) som beskriver det han kaller to hovedkonstruksjoner av barn og barndom, som representerer to ulike perspektiver på barnet. Han hevder at den ene konstruksjonene, som viser til barnet som ”sosialt” og relasjonssøkende, etter hvert har blitt

mer vanlig i forståelse av barn og unge generelt, mens han mener at den andre konstruksjonen, som ser barnet som ”asosialt”, som bør sosialiseres utenfra av voksne, virker som mest gjeldende i forståelse av det han betrakter som ”dårlig integrerte barn og unge”. Hvilke tendenser til endringer i synet på barn finnes i datamaterialet?

Synet på barn og barndom er stadig i endring, sett ut fra den generelle samfunnsutviklingen. I kapittel 5 har jeg ved hjelp av tre ulike perspektiver forsøkt å beskrive forskjellige teoretiske innfallsvinkler for å kunne betrakte det empiriske materialet, når det gjelder endringer i synet på barn i barnevernsinstitusjon i tidsperioden 1980-2006. Hvilket syn hadde man på barna før i tiden, eventuelt hvilke endringer opptrer underveis og hvordan betrakter man dem i dag? Det vil som tidligere nevnt alltid eksistere ulike forståelser i synet på barn til enhver tid, men i denne sammenhengen er det forsøkt å skissere ”hovedtrendene”. Mange av betraktningen videre i kapittelet kan ses i sammenheng med forhold belyst i kapittel 8.

9.1. Fra normale barn til barn med problemer.

Som beskrevet under tidligere avsnitt om deltakere (7.1) så man på barna som ble plassert på barnevernsinstitusjon rundt 80-tallet som ”normale”. Årsaken til at de ble plassert på institusjon lå i barnas omgivelser og oppvekstmiljø, ofte at foreldrene ikke var gode nok omsorgspersoner. Det var forhold utenfor barnet som var årsaken til vanskelighetene og løsningen på situasjonen var nye oppvekstvilkår og ”nye muligheter”. Hvis man ser på James et al. (1999) og deres forståelse vil synet på barn som ”normale”, men med dårlige oppvekstmiljø som årsak til problemene, kunne ligge innenfor en presosiologisk forståelse av barnet, der man kan betrakte synspunkter på barnet som ”immanent”, det vil si latente fornuftsvesener som utvikler seg hvis de kommer i gode nok omgivelser. James et. al. (1999) beskriver også ”overgangsteorier” som betrakter barnet som sosialt utviklet og det er således også perspektiver som kan relateres til dette synet på barn, som ”normalt”. Ved å se på Larsens (2004) to hovedkonstruksjoner av synet på barn, vil man kunne plassere synet på barnet som ”sosialt” innenfor denne forståelsen, da det fokuserer på utvikling av barnet innefor trygge rammer og relasjoner, i en sosial kontekst.

Synet på barna som bodde på barnevernsinstitusjon endres gjennom beskrivelser i datamaterialet til blant annet omtale av barna som ”vanskeligere og vanskeligere”, samt at de fikk en økende og mer sammensatt problematikk. I tillegg til at barna omtales med økt

problematikk, beskriver informantene en endring i forhold til at barna skulle utredes og en utstrakt bruk av diagnoser for å løse problemene. Hva slags syn på barnet reflekterer dette? En av informantene sier at en periode så endret synet på barn seg fra det ”normale” til at man ”lette etter problemer” og at man jobbet med tiltak i forhold til problemene. På spørsmål om det ble bra resultat av å jobbe med problemene, svarer informanten som beskrevet i kapittel 7.1.4. at det ofte løste seg der og da, men at det ikke ble noe bedre resultater av problemfokuseringen. Dersom man ser på de ulike forståelser av barn og barndom hos James et. al. (1999), kan en slik forståelse av barn, som fokuserer på individet, men med en oppmerksomhet på problematiske forhold, settes inn i en presosialogisk forståelse i synet på barnet. Barnet sees uten kontekst, og det er ”problemet” og barnet som objekt, det rettes fokus mot. Ved å betrakte denne forståelsen av barnet i forhold til Larsens to hovedkonstruksjoner vil synet på barnet som ”asosialt”, som skal sosialiseres utenfra av voksne, kunne ligge til grunn for et slikt perspektiv.

9.2. Fra barn med problemer til barn med ressurser.

Videre i datamaterialet beskrives en endring i synet på barnet fra et problemfokus til å tenke mer løsnings- og ressursorientert og det vises til at dette var tanker som var gjenkjennelige fra ”tidligere tider”: *Vi gikk tilbake til å tenke mer helhet, en trend tilbake til 80-tallet med litt andre vinklinger. Med fokus på mestring og det positive.*”

I kapittel 5.4 refereres det til Sandbæk (2002) som skisserer en utvikling innenfor velferdsforskningen som hun beskriver som en endring fra et tidligere fokus på problemer, forankret i individuelle medisinske og psykologiske forklaringsmodeller, til perspektiver på barn- og barndom ut fra tanken som bruker/aktør i tillegg til en økende ressursfokusering. Det er tidligere henvist til Storø (2005) som også viser til en slik forandring, noe han beskriver som ”en alternativ tenkemåte”, fra et problemfokus til fokus på ressurser og kompetanse, og konstruksjon kontra reparasjon. Beskrivelsene i datamaterialet fra et fokus på problemer, med virkemidler som utredning og diagnostisering, til et nytt fokus på mestring og ressurser, kan vise til noe av den samme utviklingen som skisseres av Sandbæk og Storø. Videre trekker Sandbæk også frem et fokus fra årsaker til problemene til mer mot løsninger av problemene. Dersom man ser tilbake på forhold beskrevet i datamaterialet fra rundt 1980, vises det til en tanke hvor man beskriver oppvekst og fremtid som fokus når det gjaldt barna, og lite spekulasjon på hva som måtte være årsakene til problemene. Det kan slikt sett se ut

som at man hadde en tidligere periode hvor man ikke var så oppatt av problemer og heller ikke årsakene til disse, en periode hvor oppvekst var i sentrum.

Synet på barn reflektert i et perspektiv på mestring og ressurser, sett i forhold til James et al.(1999), kan vise til en forståelse som ligger innenfor de presosiologiske forestillinger. Dersom man betrakter de ulike forståelsene innenfor ”det presosiologiske barn”, vil barnet som ”uskyldig” kunne ”matche” et slikt perspektiv, der jeg tidligere har vist til at barnet som person blir fremhevet, samt støtte og oppmuntring i oppdragelsen. I tillegg sier empirien også noe om et stadig økende syn på foreldrene som ressurs i arbeidet med barna. Det at man trekker inn forhold i omgivelsene inn i en forståelse av barna, kan reflektere en mulig endring mot det James et. al. (1999) beskriver som ”overgangsteorier”, det vil si at de retter fokus mot barnet i en sosial kontekst. Ved å se på Larsen (2004) sine to hovedkonstruksjoner av barn og barndom, vil barnet i aktør- og ressursperspektivet betraktes som ”sosiale”, mens det førstnevnte perspektivet, med fokus på problemer, reflekterer et syn på barnet som ”asosialt” og som ser barnet som objekt.

9.3. Fra barn med ressurser til barn med atferdsproblemer.

Fra fokus på løsninger og ressurser og barnet som aktør, hvordan beskrives synet på barnet i dag? I datamaterialet beskrives ”nye evaluerbare metoder” og det vises til metoden MultifunC, men begrepet ”atferdsproblemer” nevnes ikke spesifikt. Ved omtale av barna og de unge beskrives ikke disse som atferdsvanskelige av informantene, men med økende grad av problematikk. Samtlige av informantene er utdannet og har erfaring fra en tradisjon som spenner seg over flere 10-år, i tillegg til at de sannsynligvis har utviklet og endret sine perspektiver over lang tid. I kapittel 7 ble det vist til en av informantene som beskriver hvordan hun tenker denne utviklingen foregår, der hun sier at man ikke endrer forståelse så lett, men gjerne etter erfaringer med noe positivt. Jeg har vist til Charon (2004) sin forståelse av perspektiver som hevder at disse endres både over tid, og fra situasjon til situasjon. Det informantene viser til i denne sammenhengen er nok en mer ”grunnleggende” forståelse.

I motsetning til MultifunC og Andreassen (2003, 2005)) beskriver Larsen (2004) som nevnt ikke barn og unge som atferdsvanskelige, men som ”barn og unge med relasjonsforstyrrelser” eller ”barn og unge med samspillsforstyrrelser”. Larsen sitt perspektiv på barn og unge i institusjon, med utgangspunkt i en miljøterapeutisk forståelse, kan nok ligge nærmere opp til synspunkter som fremstilles i datamaterialet. Hvis man ser på de to perspektivene, miljøterapi

representert ved Larsen, og MultifunC ved Andreassen, hva slags syn på barnet kan man finne i disse to forståelsene? Dersom man ser på tidligere betraktninger om synet på barn representert ved Larsens to hovedkonstruksjoner, vil hans syn på barnet ligge innenfor det han kaller ”sosialt”, der barnet kan sosialisere seg selv med trygge rammer og gode relasjoner. Larsen beskriver også: ”Begrepet atferdsvanskelige leder ofte til en forestilling om at disse barna og ungdommene må (re)sosialiseres” (2004, s.19). Han viser til denne forståelsen som et syn på barnet som ”asosialt”, som bør sosialiseres utenfra av voksne. Ut fra et slikt ståsted vil synet på barn i MultifunC kunne bygge på forståelsen i det sistnevnte perspektiv.

I kapittel 5 ble det vist til Sandbæk (2002) som beskriver at barn med problemer enten blir beskrevet som offer eller ved en opphopning av negative kjennetegn. I den sistnevnte kategorien kan man se for seg at kategorien ”ungdom med atferdsproblemer” kan defineres inn. Forståelsen av ungdom med atferdsproblemer sett uti fra et tradisjonelt perspektiv innenfor velferdsforskningen ligger godt innenfor enkelte modeller av det presosiologiske barn.

Hagens (2001) beskrivelse av barnevernets historie, viser til en utvikling der fokus på ”de atferdsvanskelige” med jevne mellomrom har fått økt oppmerksomhet og hvor hun videre har skissert ulike løsninger og resultater på dette. I dag har vi igjen fått et nytt omfattende fokus på dette, med Andreassen og MultifunC. Hvorvidt dette fokuset er et forbigående fenomen, gjenstår å se.

9.4. Oppsummering av endringer i synet på barn.

Synet på barn i barnevernsinstitusjon har endret seg, eller man kan si variert, mellom 1980 og 2006. Hovedtrekkene som skisseres er et syn fra normale barn, til barn med problemer, til barn med ressurser og igjen barn med problemer, et syn som på en måte har gått i pendel mellom det å se barnet som objekt eller i samspill med omgivelsene. Larsen (2004) viser som tidligere beskrevet til en sammenheng mellom synet på barn og synet på sosialisering. Ut fra denne tankegangen er det og vist til en variasjon mellom å se barnet som ”sosialt” og ”asosialt”. De perspektivene som har et ”asosialt” syn på barn og sosialisering ligger godt innenfor de presosiologiske forestillingene om barn og barndom, mens de som ikke ser barnet som objekt heller mot det som blir å betrakte som overgangsteorier i ”den teoretiske barndom”. Det vil si at de henger fortsatt igjen i de presosiologiske perspektiver, som ifølge James et. al. (1999) har blitt en del av den konvensjonelle viten, men samtidig ser de også

barnet i en utvidet sosial kontekst. I empirien kan det se ut som synet på barn ”svinger” frem og tilbake, som en slags ”pendel”. Jeg har tidligere vist til James & James (2001) som ser på kontinuitet og endring i synet på barn og barndom blant annet som et resultat av samspillet mellom voksnes oppfattelse av barns atferd og behov for regulering og kontroll av denne. Slikt sett kan man tenke at en endring eller kontinuitet i synet på barn i barnevernsinstitusjon (og barnevernet) i stor grad vil avhenge av hva det blir satt politisk fokus på, i forhold til opplevd behov for kontroll og regulering av atferd. Larsen (2004) hevder som tidligere nevnt at endringer i synet på barn og barndom ser ut til å gå i to retninger, en konstruksjon som han mener stor sett gjør seg gjeldende ved forståelse av barn og unge generelt, barnet som ”sosialt”, og en ”asosial” forståelse som virker å gjelde mer i forståelsen av ”dårlig integrerte barn og unge”.

Det er tidligere vist til Sandbæk (2002) som skisserer en utvikling i velferdsforskningen fra et fokus på problemer forankret i individuelle årsaksforklaringer til en endring mot mestring, kompetanse og ressurser. Gjelder ikke denne endringen i like stor grad i praksis, i synet på barn og unge i barnevernsinstitusjon? I dette kapitlet er det med bakgrunn i datamaterialet skissert en utvikling fra barn med problemer til ressurser, og igjen til et fokus på problemer. I tillegg er det også vist til en tidlig periode før problemfokusering, der man hadde et syn på barn som normale og hvor problemer og årsaker til disse hadde minimalt fokus.

Et annet utviklingstrekk som fremkommer i det empiriske materialet, er en endring i fokus fra en kollektivistisk tankegang i den tidligere ”familiemodellen” til en mer individorientert forståelse av det enkelte barn. Individuelle planer og tiltak, sett i forhold til en mer behandlingsrettet tankegang, der forutsetningene til det enkelte barn, blir tatt mer på alvor. I granskingsrapporten fra Sør – Trøndelag fylkeskommune (Omsorg og overgrep, 2007), vises det til en endring i synet på barn fra rundt 1980, hvor det beskrives et skifte i forhold til det å ta barn på alvor og der dette blant annet ses i tilknytning til nye rettigheter og lovverk. Det har vært vist til Sandbæk (2002) som beskrev et tidligere fokus på problemer, forankret i individuelle årsaksforklaringer, til en overgang mot et ressursperspektiv. I tilknytning til dette viser hun også til at dette perspektivet også inneholder dilemmaer og sier nettopp at et ressursperspektiv står i fare for å individualisere mestring, og slikt sett undervurderer samfunnsmessige forhold. Sett i forhold til forståelsen som ligger til grunn for Leavitts Diamant, kan man også hevde at både et problem- eller ressursfokus også står i fare for å undervurdere andre forhold i organisasjonen (barnevernsinstitusjonen) som kan ha betydning

for barns utvikling. Det økende fokuset på familiearbeid og en utvidet økologi i institusjonsarbeidet, vil kunne ivareta et syn på barnet, forstått i en utvidet sosial kontekst. James et. al. (1999) betrakter imidlertid de presosiologiske forestillingene om barnet som en del av den ”konvensjonelle viten” og de hevder at disse er så inngrodde, også blant teoretikere, at de i stor grad er med på å forme vår oppfattelse av barn og barndom.

I empirien sies det at barnevernsbarn ikke behandles som andre barn. Har vi et annet syn på barnevernsbarna enn andre barn? Gjelder dette også andre barn som oppfattes å ha problemer ellers i samfunnet? Trekket det inn andre perspektiver i forståelsen av barn ved i det hele tatt å bruke begrepet ”problem”? Perspektiver som ser forklaringer i individuelle årsaksforhold (Sandbæk, 2002) og som holder seg innenfor de presosiologiske forestillingene om barnet (James et. al. 1999)? Eksisterer det slik som Larsen antyder ulike forståelser av barn og unge generelt i samfunnet og av ”dårlig integrerte” barn og ungdommer?

I kapittel 10 vil jeg forsøke å se de to forskningsspørsmålene i en samlet forståelse.

I form av endringer belyst i kapittel 8 og 9, vedrørende virkemidler og synet på barn, vil jeg se dette i relasjon til endringer av perspektiver i tidsperioden 1980 – 2006.

10. BARNEVERN SINSTITUSJONEN – PERSPEKTIVER I ENDRING

Temaet for denne studien har vært endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen fra 1980 – 2006, med fokus på endringer i metodikk og synet på barn. I modellen nedenfor er det beskrevet en endring i forståelse av barnevernsinstitusjonen som tiltak, endringer i synet på barn (både empirisk og teoretisk) samt endringer i bruk av virkemidler. Ved å vise til en innbyrdes sammenheng mellom samtlige av disse forholdene, vil de hver for seg kunne representere ulike perspektiver eller forståelser av barnevernsinstitusjonen.

Modell: Endring i forståelse av barnevernsinstitusjonen fra 1980-2006.

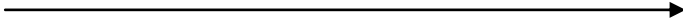
				
	1980			2010
SYN PÅ BARN: EMPIRISK	NORMALE BARN	BARN MED PROBLEMER	BARN MED RESSURSER	ATFERDS- PROBLEMER (NEVNES IKKE EMPIRISK)
SYN PÅ BARN: TEORETISKE BARNDOM, SOSIALT/ASOSIALT	PRESOSIOLOGISK "IMMANENT" "OVERGANGS TEORIER" "SOSIALT"	PRESOSIOLOGISK "ASOSIALT"	PRESOSIOLOGISK "USKYLDIGE" "OVERGANGSTEORIER" "SOSIALT"	PRESOSIOLOGISK "ASOSIALT"
SYN PÅ BARN TEORETISK FOKUS	SAMSPILL/ OMGIVELSER	BARNET SOM OBJEKT	SAMSPILL/ OMGIVELSER	BARNET SOM OBJEKT
VIRKEMIDLER	OPPVEKSTMILJØ, NYE MULIGHETER, VANLIG HJEM	UTREDNING, TILTAK IFHT. PROBLEMER	MESTRING/RESSURSER LØSNINGER FAM/NETTVERK	EVIDENSBASERTE METODER, ATFERDSENDRING
BARNEVERN SINST. SOM TILTAK, "RÅDENDE" PERSPEKTIV	"FAMILIEMODELL" VANLIG HJEM	MILJØTERAPI MED FOKUS PÅ PROBLEMER	MILJØTERAPI MED FOKUS PÅ RESSURSER	INSTITUSJONS- BEHANDLING

Fig.2. Perspektiver i endring.

Modellen er et forsøk på å skissere hovedtrekkene eller ”trendene” i det empiriske materialet når det gjelder endringer i metodikk/virkemidler og synet på barn (både empirisk og teoretisk) i barnevernsinstitusjonen, i tillegg til endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen som tiltak. Datamaterialet viser til ”glidende” overganger og som tidligere skissert vil det også finnes ulike ”perspektiver” innenfor samme tidsperiode. Det kan allikevel se ut som at det til enhver tid eksisterer et ”rådende” eller ”foretrukket” perspektiv som gjør seg gjeldende både i offentlig politikk, forståelse og tiltaksutforming.

I denne sammenheng vil jeg trekke frem noen begrensninger ved både modeller og perspektiver som jeg har omtalt tidligere. Flaa et. al (1995) beskriver modeller som en idealisert fremstilling av et fenomen, en forenkling av virkeligheten som trekker frem enkelte forhold og utelater andre. Slikt sett betrakter de modeller som ikke riktige eller gale, men mer eller mindre hensiktsmessige. Charon (2004) mener at menneskene er begrenset av sine perspektiver, at perspektivene ikke fanger hele den fysiske virkelighet. Allikevel anser han perspektiver som viktige fordi de muliggjør en forståelse av verden. Slik vil det også være i denne studien at de valgte perspektiver og referanserammer vil danne grunnlag for en forståelse som er begrenset i den forstand at den vil utelate mange perspektiver som kunne vært relevante.

I denne studien fant jeg det hensiktsmessig å skissere resultatene ved hjelp av en modell: perspektiver i endring (fig.2), både for å kunne vise til selve endringene, sammenhengen mellom forholdene innad i det enkelte perspektiv (virkemidler og synet på barn) og som et utgangspunkt for refleksjon i dette kapitlet.

10.1. Perspektiver i endring.

Akkurat som Charon (2004) beskriver perspektiver, blant annet som laget av ord, representerer også denne masteroppgaven et samlet perspektiv, laget av ord. De mest overordnede ordene i denne studien er muligens ”endringer” og ”perspektiver”, så jeg begynner der når jeg skal forsøke å samle noen tråder. Endringer i barnevernsinstitusjonens metodikk og endringer i synet på barn er belyst i kapittel 8 og 9. I denne sammenheng ønsker jeg som sagt å se nærmere på endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen som tiltak, det

vil si den nederste kolonnen i modellen, i form av endringer i de ”rådende” perspektiver (som inkluderer forhold belyst både i 8 og 9).

Som tidligere nevnt har det grovt sett vært skissert en utvikling fra å se på institusjonen som en ”familiemodell” til det man i dag kan betrakte som en ”behandlingsinstitusjon”. I modellen, fig.2, ser man at midt i mellom disse befinner det seg en forståelse av barnevernsinstitusjonen som en miljøterapeutisk institusjon. Er denne forståelsen borte i dagens barnevern? Sannsynligvis finnes det flere institusjoner som bygger på en miljøterapeutisk tankegang enn de som driver etter det ”rådende” perspektiv. En del av disse er imidlertid etter dagens politiske føringer langt på vei planlagt å avvikles (Viggen, 2010 a). Storø et. al.(2010) viser til en manglende faglig-politisk vilje til å utvikle institusjonene og sier at kritikken mot institusjonene heller omsettes i ”avviklingsstrategier” enn ”utviklingsstrategier. Det er tidligere i kapittel 7.5. vist til begrepet institusjonelle omgivelser som: ” Begrepet institusjonelle omgivelser viser til grunnleggende antagelser verdier og normer i omgivelsene som preger hvordan man tenker at ulike typer av virksomheter bør etableres og organiseres, styres og koordineres, og ledes.”(Jacobsen & Thorsvik, 2002, s.196). Det ble også sagt at organisasjoner som ikke passer til de institusjonelle omgivelser forventninger kan få et legitimitetsproblem. Ut fra en slik forståelse, sett i forhold til endringer skissert i denne studien, kan man tenke seg at institusjoner som skiller seg ut fra det ”rådende” perspektiv, nettopp vil kunne oppleve et slikt legitimitetsproblem.

Et konkret eksempel som kan skissere en slik situasjon er hentet fra NOVA – Notat 5/10 (Mathisen, 2010), en studie av Frelsesarmeens barnevernsinstitusjoner, som bygger på en miljøterapeutisk forståelse. Det er tidligere i oppgavens avsnitt 3.2.3. beskrevet temaområder og resultater i denne undersøkelsen. I studien vises det til at mange av de ansatte er engasjert i det de beskriver som ”mer spesifikke debatter om miljøterapiens rolle og faglige status i møte med de nye manualbaserte metodene og kognitiv atferdsterapi” (s.105). Det sies også at flere stilte spørsmålstegn ved det de kalte en ”overdreven tro” på disse metodene og verktøyene. I tillegg vises det til en typisk kommentar fra informantene om at de ikke driver med behandling, men miljøterapi: ”Det vi kan tilby er vekst og modning gjennom å skape trygghet og gode relasjoner, men det er liksom ikke bra nok lenger det, må hele tiden forsvare vårt miljøterapeutiske ståsted” (s.105) I rapporten beskrives dette som frustrasjoner i forhold til møte med et fagfelt som ser ned på tradisjonell miljøterapi. Er dette et eksempel på institusjonelle omgivelser påvirkning på institusjoner som ikke lever opp til forventninger

som matcher det ”rådende” perspektiv? På det som Knutsen (1989) omtaler som ”rasjonelle myter”? Forskeren sier videre at: ” Vi tolker de ansattes utsagn som et uttrykk for at de ikke blir tatt på alvor og manglet begreper for å forsvare seg mot de nye evidensbaserte metodene og institusjonene” (Mathisen, s.105). I kapittel 4.3 ble det vist til det Knutsen(1989) omtaler som ”rasjonelle myter”, som produseres av de institusjonelle omgivelsene. Årsaken til at de betraktes som myter ligger i at deres legitimitet er knyttet til at forhold i organisasjonen er i samsvar med hva folk flest eller særskilte individer og grupper som har avgjørelsesmyndighet betrakter som riktige. Dersom man ser på forhold beskrevet under 3.3, vises det til at Bufdir styrer etter politiske og kunnskapsbaserte føringer, nærmere bestemt evidensbasert kunnskap. Slikt sett vil de institusjonene som ikke bygger på en ”riktig” forståelse kunne få et legitimitetsproblem. De vil som det ble sagt i Mathisen (2010), hele tiden måtte forsvare sitt ståsted.

Det ble i kapittel 4.3 stilt spørsmål ved institusjonelle omgivers betydning for utviklingen av barnevernsinstitusjonen, og ser man hvordan dette fremstilles av Bufdir (som styrer etter politiske og kunnskapsbaserte føringer), samt den praksisen som følger med når det gjelder utviklingen av tiltaksalternativ i barnevernet, er det klart at dette er forhold som har stor betydning for en slik utvikling. De institusjoner som driver etter en forståelse som ”matcher” det rådende perspektiv, vil på mange måter være selvlegitimerende, mens de som bygger på en annen forståelse enn det som er det rådende i tiden, vil på mange måter måtte jobbe hardt for å forsvare sitt ståsted. Videre presiseres det i Mathisen (2010) at de ansatte ved institusjonene ikke var avvisende til de nye metodene, men at det var premissene for sammenlikning de opplevde som urettferdige. Dette eksemplet kan illustrere noe av de utfordringer et perspektiv som ikke samsvarer med det ”rådende” står overfor, og kontinuerlig måtte forsvare sitt ståsted.

Dersom man ser på eksemplet ovenfor som er hentet fra en ”tradisjonell” miljøterapeutisk institusjonen, i forhold til ”effektive metoder” representert ved MultifunC, representerer disse ulike forståelser eller perspektiver på barnevernsinstitusjonen som tiltak (fig.2). Storø et. al. henviser til Durrant som viser til to ulike tenkemåter for å forstå institusjoner, som han sier står i motsetning til hverandre: ”Enten å tenke på institusjonen som et redskap for å rette på folks problemer, eller som et redskap for å assistere folk med å arbeide for å finne fram til nye måter å tenke om seg selv på. Den første tenkemåten kaller han patologiserende, den andre beskriver han som ressurs- og kompetanseorientert” (2010, s.179). Dersom man ser på disse

to forskjellige forståelsene av en institusjon, vil det førstnevnte kunne reflektere en forståelse på det ”rådende” perspektiv, MultifunC, mens det sistnevnte sammenfaller mer med et miljøterapeutisk perspektiv på institusjon. Dette eksempelet gir et lite innblikk i noe av spenningsfeltet mellom to ulike perspektiver i dagens situasjon, representert ved miljøterapi og det ”rådende” perspektiv, MultifunC.

Hvis man tar et blikk på modellen, fig.2: Perspektiver i endring, og ser på utviklingen skissert fra 1980 og frem til i dag, kan det se ut som tidligere beskrevet at denne utviklingen har gått i en slags pendel, hvor det har svingt frem og tilbake i synet på barn som det Larsen (2004) beskriver som sosialt/asosialt. Både Storø (2005) og Sandbæk (2002) viser som tidligere beskrevet til en mer lineær utvikling fra problemer til ressurser og jeg har også tidligere stilt spørsmål ved om dette i like stor grad har gjort seg gjeldende i praksis. Samsvarer de empiriske resultater mer med James & James (2001) sin teori om kontinuitet og endring i synet på barn? Hvordan man forstår endringene vil blant annet variere ut fra hvilke teoretisk perspektiver som ligger til grunn for forståelse. I stedet for å tenke seg en pendel, kan en annen forklaring av denne ”pendel – liknende” tilstanden være at det til enhver tid eksisterer ulike perspektiver og at det er akkurat disse informantenes forståelse av endringer eller mine tolkninger av deres forståelse som gir seg uttrykk i akkurat de rådende perspektiver som fremkommer i studiens resultater. Uansett kan det i alle fall se ut til at det til enhver tid eksisterer perspektiver som oppfattes som mer legitime enn andre og at de som ikke faller innefor en forståelse som samsvarer med disse, lett kan få et legitimitetsproblem. I tilknytning til legitime perspektiver, vil det hvis man ser på modellen i fig.2, også inkludere legitime forståelser i synet på barn, virkemidler, fokus og tiltaksutforming i sin helhet.

I datamaterialet vises det til et etter hvert økende fokus på evaluering. Jeg vil stille spørsmål ved om det er mulig å sammenlikne to ulike perspektiver som representerer så ulike syn på virkeligheten, som for eksempel ”tradisjonell” miljøterapi og MultifunC? Vil ikke disse tiltakene måtte evalueres på ulikt vis med bakgrunn i de begreper og den forståelse som ligger til grunn for det enkelte perspektiv, inkludert virkemidler og synet på barn? I NOVA – Notat 5/10 (Mathisen, 2010) vises det til at de ansatte ikke er direkte avvisende til de nye metodene, men at premissene for sammenlikning av institusjonene ble oppfattet som urettferdig, at de ikke var ”bra nok”.

Tidligere, i kapittel 2, er det vist til Charon (2004) som stiller spørsmål ved om det finnes perspektiver som kan betraktes som bedre enn andre og han sier i den sammenheng at uansett hva som skal sammenliknes må man enes om noen kriterier for sammenlikning. Når det gjelder barnevernsinstitusjonen i dag, vil det være mulig å finne noen felles kvalitetskriterier som fanger de ulike perspektivenes forståelse av virkeligheten? Eller bør det utvikles ulike kriterier for evaluering som bygger på den forståelse og de begreper som det enkelte perspektiv representerer?

10.2. Forskning på barnevernsinstitusjoner.

Storø et. al. (2010) viser til at ulik forskning alltid vil reflektere ulike perspektiver og interesser. I dette avsnittet ønsker jeg å se nærmere på forskning på barnevernsinstitusjon og komme med noen refleksjoner rundt dette med utgangspunkt i forskning på effektive metoder av Andreassen (2003), som dagens ”rådende” perspektiv.

Andreassen sin forskningsrapport er konstruert på bakgrunn av manglende kunnskap om effekt av institusjonsbehandling. Det er tidligere i kapittel 4.2. vist til ulike forståelser av forskning på institusjon og blant annet til ”effektivitetsproblematikk” der det vises til Jacobsen & Thorsvik (1999) som peker på sentrale problemer ved å fastslå en organisasjons effektivitet. Storø et. al. (2010) viser til at en leting etter effekter kun er et av flere mulige blikk på institusjoner. Det er og i kapittel 3.1.4., i ”dagens fokus”, vist til Marthinsens (2004) refleksjoner rundt evidensbasert kunnskap hvor han blant annet uttrykker at evidensbasert tilsidesetter kunnskap om komplekse fenomener, samt at han hevder at forståelsen bak den evidensbaserte forskningsmodellen ikke gir rom for kunnskap om samspillet mellom ulike faktorer. I kapittel 4.2. ble det også henvist til Larsen (2004) som poengterte at miljøterapi er en meget kompleks arbeidsform, mens han samtidig viste til at forskning ofte handler om forenklinger. I tillegg hevder han også at forskning på det enkle ofte gir en tydeligere evidens enn å forske på det mer komplekse. I den sammenheng stilte jeg også spørsmål om Andreassens (2003) forskningsrapport kan vise til en tydelig evidens nettopp fordi han fokuserer på lett målbare forhold.

Sett ut i fra ovennevnte forhold, hvordan kan man forske på komplekse fenomener som miljøterapi? Er denne kompleksiteten en av årsakene til at det har blitt forsket såpass lite på barnevernsinstitusjoner med miljøterapeutiske perspektiver eller er det andre årsaker til det Storø et. al. (2010) trekker frem som ”den skjeve forskningsinnsatsen” mellom evidensbaserte

tiltak og de mer tradisjonelle tiltakene? Eller er det andre interesser eller perspektiver som ligger bak? Storø et. al. beskriver også dette som et faglig problem, da det fører til en ”skjev” kunnskapssituasjon. Det er i empirien vist til Andreassens (2003) rapport og MultifunC som en direkte kritikk mot manglende evaluering av barnevernsinstitusjoner og hvor en av informantene mener at denne kritikken for så vidt er berettiget. Manglende evaluering kan man si seg enig i, men dersom man skal få utvidet kunnskap om ulike perspektiver på institusjon, bør forskningsinteressen og forskningsinnsatsen bli mer jevnt fordelt.

Videre kan man jo spørre seg om det er mulig å forske på hele den ”virkeligheten” et miljøterapeutisk perspektiv representerer. Det er innledningsvis, i kapittel 2 i oppgaven, vist til Charon (2004) som hevder at vitenskapen ikke kan besvare alle spørsmål og at det eksisterer ”virkeligheter” som er for vanskelige og utforske vitenskapelig. I tillegg mener han at ulike vitenskapelige perspektiver fokuserer på ulike aspekter av virkeligheten. Det ble også i 3.3. vist til Marthinsen som mener at evidensbasert forskning muligens responderer på noen av kunnskapsbehovene i feltet sosialt arbeid og sier videre at ”..en bør ikke forledes til å tro at sosialt arbeid som sådan kan lene seg på vitenskapen og unngå diskusjoner om moral, ideologi og politikk.” (2004, s.1) Dersom man ser på forskning som refleksjon av ulike perspektiver og interesser (Storø et.al.2010), er det tidligere i oppgaven vist til en konkret sammenheng når det gjelder politikk og kunnskapsutvikling i kapittel 3.3. ved beskrivelse av barnevernsinstitusjonen som tiltaksalternativ, der det vises i Bufdir som klart uttrykker at de styrer etter politiske og kunnskapsbaserte føringer (Viggen, 2010 d). Marthinsen (2004) viser også til som tidligere nevnt at evidens ofte feilaktig blir oversatt som bevis. Det kan virke som at Bufdir innehar en slik forståelse av den evidensbaserte kunnskapen og ikke som Marthinsens (2004) oversettelse av det engelske ordet ”evidence”, som omhandler ”det en bygger argumentene på”. Det kan også virke som en generell politisk oppfatning at evidensbasert kunnskap har et slags ”sannhetsstempel”. Storø et. al. trekker også frem at evidens ikke er noe som *er*, men skapes. I denne sammenheng peker de på to former for evidens, statistisk og kasuistisk evidens. Hvor den førstnevnte representerer såkalt generaliserbar kunnskap og den andre formen en mer lokal og spesifikk form for kunnskap. Forskjellene mellom disse to formene for evidens fremheves med bakgrunn i ulike typer konstruksjon av kunnskap. I tillegg til et ”sannhetsstempel” kan det også virke som at forskning av mange oppfattes som en ”nøytral” aktivitet. Storø et. al. sier at ulike typer forskning representerer ulike perspektiver og interesser, og de trekker også dette frem når det gjelder evidensbasert forskning: ”I forholdet mellom forskning og praksis i barnevernet vil

evidens aldri representere en vitenskapelig nøytralitet. Evidensbasert praksis så vel som praksisbasert evidens hviler på og uttrykker politiske og fagpolitiske synspunkter” (2010, s.169) I datamaterialet vises det til at politiske føringer og personer i maktposisjoner er de mest sentrale påvirkningsfaktorene når det gjelder utviklingen av barnevernsinstitusjonen.

Som nevnt tidligere i oppgaven, vises det også i datamaterialet til lite forskning eller evaluering av barnevernsinstitusjoner. Dette er noe som blant annet bekreftes av Hagen (2001). Jeg har også vist til det jeg anser som utfordringer vedrørende forskning på forskjellige type institusjoner, representerte ved ulike perspektiver. Når Storø et. al.(2010) ser på diskusjonen om bruk av institusjoner i barnevernet, sier de at det ikke er *innen* forskningen de viktigste problemene ligger, men i *bruken* av den. De viser blant annet til et generelt overforbruk av negative resultater, samt at de spesifikt viser til Andreassens rapport som en viktig premissleverandør i både den politiske og til dels den faglige diskusjonen om bruk av barnevernsinstitusjoner og sier videre om rapporten: ”Den anvendes ofte relativt ukritisk for å belegge allerede vedtatte politiske standpunkter” (2010, s.7). Hvilke interesser og perspektiver reflekterer Andreassens rapport? Tidligere i oppgaven beskrev jeg noe av bakgrunnen for rapporten, der både politiske og andre interesser klart definerer et behov for en gjennomgang av forskning på effekter av institusjonsbehandling. Forskning på effekter er begrunnelse for rapporten og konstruksjonen av kunnskapen vil slikt sett handle om nettopp dette. Andreassen (2005) sier som tidligere nevnt, at forskning har gjort det mulig å beskrive den mest effektive metoden i behandling av unge med atferdsproblemer i institusjon. I følge Marthinsen (2004) vil man kunne beskrive en slik konklusjon som en ”overforenkling av virkeligheten”, hvor man ved å gå fra såkalt holdbar evidens, til å si at man har en effektiv metode. Jeg har også tidligere stilt spørsmål ved om Anderassens (2003) overføring av kunnskap fra helt andre kulturelle kontekster er problemfri. Storø et. al. sier om Andreassens forskningsrapport at den må vurderes både ut fra nytte og begrensninger og sier:” Begrensningene har særlig å gjøre med at denne studien konsentrerer seg om en definert målgruppe og at institusjonene den omfatter ofte er svært annerledes enn de norske institusjonene vi har bygget de siste tretti år” (2010, s.6)

Storø et. al(2010) kom med synspunkter som nevnt ovenfor at det er bruken av forskningen som representerer de største utfordringene når det gjelder bruk av institusjoner i barnevernet. I datamaterialet vises det til forskning som ikke brukes, blant annet kunnskap om fattigdomsproblematikk. I tillegg vises det til studier som nevnes som viktige, men som av

ulike årsaker har blitt ”oversett”. I kapitlet om forskning på barnevernsinstitusjoner i Norge, vises det til NOVA – Rapport 3/08 (Clausen & Kristofersen, 2008) hvor det blant annet forslås konkrete utviklingsområder både på organisasjons- og systemnivå, og hvor utdannings- og sysselsettingstiltak, samt helse fremheves som viktige områder. Hvordan har denne forskningen blitt brukt videre? Uten å påberope meg full oversikt over dette, kan i alle fall ikke jeg se at NOVA - Rapporten, fra politisk hold, har blitt brukt til noe annet enn som argument for nedleggelse av institusjoner (Viggen, 2010 a). Bufdir har en del pågående forsknings- og utviklingsprosjekter, og det er verdt å merke seg at de har igangsatt en ny studie: Barnevern i Norge 1990-2011, som en videreføring av NOVA – Rapport 3/08, (Clausen & Kristofersen, 2008). Prosjektet skal si noe om hvordan det går med barn som er i ulike barnevernstiltak og det vises til at dette vil kunne gi viktig kunnskap som vil være nyttig som beslutningsgrunnlag og til annen målrettet forskning (bufetat.no/fou/2010 a). Om resultatene fra denne studien brukes som utviklings- eller avviklingsstrategier i forhold til barnevernsinstitusjonen, gjenstår å se. Et annet pågående prosjekt i regi av Bufdir er et forskningsprogram om fosterhjem. Det som er interessant å merke seg er at i denne sammenheng er det stor tydelighet på det som beskrives som et helhetlig kunnskapsgrunnlag for videre utvikling av fosterhjemsarbeidet, der blant annet forhold som bedring av skoleresultater er et konkret forskningsområde (bufetat.no/fou/2010 b). Utviklingstiltak vedrørende skole og utdanning, var et av satsningsområdene som ble foreslått i NOVA – Rapport 3/08 og det er positivt å merke seg at dette er forhold som tas videre med inn i utviklingsarbeid i barnevernet, selv om det i denne omgang er begrenset til å omhandle fosterhjemstiltak. I kapitlet om forskning på barnevernsinstitusjoner i Norge, ble det vist til to nye studier som er igangsatt, en brukerundersøkelse samt en studie som omfatter barn og unges psykiske helse, begge i barnevernsinstitusjoner. Hvordan resultatene av disse studiene blir brukt i videre tiltaksutvikling i barnevernet skal også bli spennende å følge.

I denne masteroppgaven har jeg, med bakgrunn i ulike perspektiver, konstruert en endring i forståelse av barnevernsinstitusjonen i tidsrommet 1980 – 2006, som viser til eksistensen av et ”rådende” perspektiv til enhver tid. Kan det tenkes at utviklingen har vært og kommer til å bestå av slike rådende perspektiver, styrt av ulike interesser? Eller er det mulig at vi kan gjøre plass til flere ”legitime” perspektiver til samme tid? Storø et. al.(2010) viser til differensiering som en forutsetning for gode nok resultater.

Skal man utvikle den samlede kunnskapen på barnevernsinstitusjoner kunne det vært ønskelig med mer balanse i forskningsinteressen når det gjelder ulike type institusjonstilbud.

Hva bør det forskes videre på? Dersom det er ønskelig med et differensiert tiltakstilbud når det gjelder plassering av barn utenfor hjemmet, bør det også satses på forskning som kan vise til hvordan man kan gjøre institusjonene bedre til å løse sine oppgaver. Det er også tidligere vist til konkrete forslag til satsningsområder blant annet i NOVA – Rapport 3/08 (Mathisen, 2008). Hvis dette skal bli en realitet bør det skje en endring i de politiske interesser og perspektiver som i dag preger forskningen, som Storø et. al. sier: ”Bruken av forskning om institusjoner er så entydig faget av de politiske føringene om familiebevaring og evidensorientering at forskersamfunnet burde ha reagert for lengst” (2010, s.7).

Slik jeg anser det, er det et stort behov for mer forskning på barnevernsinstitusjoner og da særskilt på norske institusjoner. Storø et. al (2010) viser til Andreassen (2003) rapport og sier at de institusjonene den omfatter ofte er svært annerledes enn de norske, spesielt i forhold til størrelse, åpenhet og grad av restriktivitet, i tillegg til at den begrenser seg til en definert målgruppe. Hvordan kan man omsette nye tanker i forskning på barnevernsinstitusjon? Tidligere i oppgaven er Charons (2004) forståelse av perspektiver beskrevet, der han påpeker at perspektiver ikke kan fange hele den fysiske virkeligheten og at det vi ser på som ”sannhet” stammer fra et perspektiv. Han fokuserer også på språkets betydning i perspektivene og mener at noe av det som karakteriserer perspektiver er at de er laget av ord. Dersom man benytter flere perspektiver i forskning på barnevernsinstitusjoner enn det som er dagens situasjon, kan vi muligens klare ”å fange” mer av den virkeligheten de ulike institusjonene representerer. Gode forskningsresultater og innsikt i de ulike perspektivene innebærer, slik jeg ser det, også et nært samarbeid med praksisfeltet.

10.3. Vurdering av kvaliteten på resultatene.

Malterud (2003) sier at forskeren skal overveie validiteten av hva man har funnet noe ut om og overførbarhet av disse funnene utover den sammenhengen studien er gjennomført.

Det første spørsmålet om validitet (intern) sier Malterud (2003) handler om hva det vi har funnet ut er sant om. Ved den andre formen for validitet (ekstern), viser hun til overførbarhet av kunnskapen, med andre ord om de ”funn” man har kommet frem til kan gjelde i andre sammenhenger enn de som fremkommer i den aktuelle studie.

I kapittel 10, fig.2, er det gjort et forsøk på å skissere hovedresultater eller ”funn” som er konstruert i denne studien. I forhold til vitenskapelig utgangspunkt og forståelse av hele oppgaven som bygget på ulike perspektiver (Charon, 2004), vil mitt syn på det som presenteres som ”funn” representere et produkt av de perspektiver som har vært brukt gjennom samtlige deler av oppgaven, fra valg av tema og problemstilling og teoretisk referanseramme, til valg av informanter, metode for datainnsamling og analyse og ikke minst perspektiver i egen forforståelse. Samlet har alle disse elementene bidratt til konstruksjonen av de resultater som fremkommer i oppgavens siste kapitler. Mitt valg av teoribaserte kategorier for å systematisere datamaterialet, har bidratt til at resultatene av undersøkelsen er plassert inn i en definert ramme. Sammen med den øvrige teoretiske referanseramme har dette bidratt til en konstruksjon av kunnskap, som helt og alene er mitt ansvar. Det har allikevel ikke i denne oppgaven vært noe mål å komme fram til en ny ”sannhet” vedrørende endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen fra 1980 – 2006. De begreper som er brukt i kategoriseringen av datamaterialet, samt utforming av forskningsspørsmål, har styrt både prosessen og resultatene i en viss retning.

Det man kan karakterisere som ”hovedfunn” i denne studien er som sagt forsøkt fremstilt i kapittel 10, fig.2, som beskriver en endring i perspektiver i tidsperioden 1980-2006. Perspektivene skisseres endringer i forståelse av barnevernsinstitusjonen som tiltak, inkludert empiriske endringer i virkemidler og synet på barn, i tillegg til teoretiske endringer på sistnevnte tema. I mine betraktninger har jeg skissert disse perspektivene som ”rådende” eller ”trender” i tiden. De trendene som er skissert i datamaterialet sier noe om hvilken forståelse informantene i denne studien har av disse endringene. Andre informanter (med andre perspektiver og erfaringer) vil kunne hatt en helt annen oppfattelse av disse endringene. I tillegg er presentasjonen av datamaterialet foretatt ved hjelp av kategorier, det vil si som tidligere nevnt at data tas ut av sin opprinnelige sammenheng. Dette vil kunne bety at ikke alle informanter kjenner igjen de sammenhengene, kategoriene eller temaene som fremstilles. Som tidligere beskrevet anses hele oppgaven som en fortolkende prosess, ut fra ulike perspektiver. Kunnskapen som fremkommer i denne studien vil jeg derfor anse som lokal og spesifikk, utviklet innenfor de rammer og perspektiver som er beskrevet.

Når det gjelder overføring av kunnskapen i dette prosjektet til eventuelt andre kontekster, beskrev jeg innledningsvis at jeg hadde et ønske med denne studien å kunne skape interesse for videre forskning på ulike forståelser eller perspektiver i barnevernsinstitusjonen. Hvis

denne masteroppgaven på noe vis kunne bidra til dette, ville jeg anse det positiv for videre utvikling av et differensiert tiltakstilbud innen barnevernet i Norge.

..og helt tilslutt vil jeg la en av informantene få det siste ordet:

Men hvis du spør meg (for det er det ikke sikkert at du gjør) hva som skal til for at det skal bli en god institusjon.

Mål er viktig! Man må vite hva og hvordan, men det står og faller på personalgruppa. Menneskene bestemmer, ikke bare metodene, men menneskene må vite hva de skal gjøre, ha en felles plattform.

Ungdommene på institusjonen må ufrivillig omgås personalet, da må de vite hva de skal gjøre.

Flere metoder kan virke, kan diskutere til man blir "blå" hva det er som gjør at noen klarer seg og andre ikke.

Et spørsmål man aldri får svar på, men som er viktig å stille!

REFERANSELISTE:

Alanen, L. (2000). *Visions of a social theory of Childhood*. 2000:11. Vol.7 (4), s.493 – 505.

Andreassen, T. (2003). *Behandling av ungdom i institusjoner – hva sier forskningen?* Oslo: Kommuneforlaget AS.

Andreassen, T. (2005). Den ”mest effektive” behandlingsmetode i institusjon for ungdom med antisosial atferd. I L. Schjelderup, C. Omre & E. Marthinsen (Red.). *Nye metoder i et moderne barnevern*. (215 – 231). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Bakken, B. (2010). *Etterundersøkelse av barnevernsinstitusjonen Villa Vika – en institusjon som lykkes?* Masteroppgave, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU, Trondheim.

Barnevernsreformen skal evalueres (2010), Pressemelding, Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet. Lastet ned 30.09.2010, fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/pressesenter/pressemeldinger/2010/Barnevernsreformen-skal-evalueres.html?id=603853>

Bratterud, Å. & Skårstad Storhaug, A. (red.) (2008). *Overgangen fra barnevern til voksenliv i Trondheim. Sluttrapport fra OBVIT – prosjektet*. Rapport nr. 12/2008. Skriftserien til Barnevernets utviklingscenter Midt – Norge. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.

Bufetat (2010 a). Lastet ned 13.12.2010, fra <http://www.bufetat.no/fou/prosjekter/Hvordan-gar-det-med-barnevernsbarna-i-livet/>

Bufetat (2010 b). Lastet ned 13.12.2010, fra <http://www.bufetat.no/fou/prosjekter/Forskningsprogram-om-fosterhjem/>

Charon, J.M. (2004). *Symbolic Interactionism. An Introduction, An Interpretation, An Integration*. (8th. ed.). Upper Saddle River, New Jersey 07458: Pearson Education.

- Clausen, S. E. & Kristofersen, L.B. (2008). *Barnevernsklienter i Norge 1990 – 2005. En longitudinell studie*. NOVA Rapport 3/08. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Egelund, T. (1997). *Beskyttelse af barndommen. Socialforvaltningers risikovurdering og indgreb*. København: Hans Reitzels forlag A/S.
- Flaa, P., Hofoss, D., Holmer–Hoven, F., Medhus, T. & Rønning R. (1995). *Innføring i organisasjonsteori*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Gautun, H., Sasaoka, K. & Gjerustad C. (2006). *Brukerundersøkelse i barnevernsinstitusjoner*. NOVA Rapport 9/06. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Gilje, N, & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Hagen, G. (2001). *Barnevernets historie – om makt og avmakt i det 20. århundret*. Skien: Akribe Forlag AS.
- Jacobsen, D. I, & Thorsvik J. (2002). *Hvordan organisasjoner fungerer. Innføring i organisasjon og ledelse*. (2. utgave). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- James, A & James A.L. (2001). *Childhood: Toward a Theory of Continuity and Change*. The Annals of the American Academy of political and social science. 2001:575 s.25-37.
- James, A, Jenks, C & Prout, A. (1999). *Den teoretiske barndom*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag AS.
- Knutsen, O. (1989). *Sosiale tjenester og velferdsstatens yrker: Særtrekk, modeller og hypoteser for komparativ forskning*. INAS RAPPORT 89:1. Oslo: Institutt for sosialforskning.
- Kvale, S. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

- Kvaran, I. (1996). *Miljøterapi. Institusjonsarbeid med barn og unge*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Larsen, E. (2004). *Miljøterapi med barn og unge – organisasjonen som terapeut*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning – en innføring. (2. utgave)*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Marthinsen, E. (2004). *Evidensbasert – ideologi eller praksis*. Antatt for trykking i *Nordisk sosialt arbeid*. Kompendium SARB 3001. Erfaringsbasert kunnskap og refleksiv praksis. Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU, Trondheim.
- Mathisen, A. S. (2010). *Suppe, såpe og frelse som en del av det miljøterapeutiske arbeidet. En studie av Frelsesarmeens barnevernsinstitusjoner*. NOVA Notat 5/10. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Omsorg og overgrep (2007). *Gransking av barnehjem, skolehjem og fosterhjem benyttet av Trondheim kommune fra 1930 – årene til 1980 – årene*. Rapport fra granskingsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Avgitt 8. mai 2007.
- Rambøll (2010). *Brukerundersøkelse blant barn og unge i statlige og private barnevernstiltak*. Upublisert materiale.
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag. (3. utgave)*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Sandbæk, M. (2002). *Barn og foreldre som sosiale aktører i møte med hjelpetjenester*. NOVA Rapport 14/02. Oslo: Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Schjelderup, L., Omre, C., Marthinsen, E., Horverak, S. & Hyrve, G. (2005). Mot et nytt barnevern. I L. Schjelderup, C. Omre & E. Marthinsen (Red.). *Nye metoder i et moderne barnevern. (9 – 51)*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

- Scott, R. W. (2003). *Organizations. Rational, Natural, and Open Systems*. (Fifth Edition). Upper Saddle River, New Jersey 07458: Pearson Education.
- Stortingets nettsted, Skriftlige spørsmål,(2009). Lastet ned 30.09.2010 fra <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlige-sporsmal/?qid=42803>
- Storø, J. (2005). Gullkorn i sanden. Ressursfokuserte og nettverksorienterte tilnærminger i arbeid med ungdom i institusjon. I L. Schjelderup, C. Omre & E. Marthinsen (Red.). *Nye metoder i et moderne barnevern*. (232 – 247). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Storø, J., Bunkholdt, V. & Larsen E. (2010). Er institusjonen alltid et onde, og familien alltid et gode? *Tidsskriftet Norges barnevern*. 03/2010. 166 – 179.
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode*. (2. utgave). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Tjelflaat, T., Hyrve G. & Solhaug, H. (2003). *Barnevernsinstitusjonen – nødvendig men ikke god nok. En etterundersøkelse av institusjonsungdom fra Sør – Trøndelag*. Rapport nr. 10 i skriftserien til Barnevernets utviklingssenter i Midt – Norge. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.
- Tjelflaat, T. & Ulset, G. (2007). *Barn og unges medvirkning i barnevernsinstitusjon. Et forskningsbasert temahefte*. Rapport nr. 11/2007. Skriftserien til Barnevernets utviklingssenter i Midt – Norge. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.
- Tolnes, G. (2010) *Oppstart av nytt prosjekt om psykisk helse hos barn i barnevernsinstitusjon*. Lastet ned 22.08.10, fra <http://www.ntnusamfunnsforskning.no/sitepageview.aspx?articleID=203>
- Tronvoll & Marthinsen (red.) (2001). *Sosialt arbeid – Refleksjoner og nyere forskning*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

- Ulset, G. (2009). *Ungdoms fritid ved opphold i barnevernsinstitusjon. Fritid! Tid fri?* Rapport nr. 15/2009. Skriftserien til Barnevernets utviklingssenter Midt – Norge. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.
- Viggen, E. D. (2010 a). *BLD forsvarer nedbygging i barnevernet*. Lastet ned 30.09.2010, fra <http://www.fontene.no/nyheter/article5074471.ece?service=print>.
- Viggen, E. D. (2010 b). *Skjev forskningsbruk om barnevernet*. Lastet ned 30.09.2010, fra <http://www.fontene.no/nyheter/article5329940.ece?service=print>.
- Viggen, E. D. (2010 c). *Staten raserer institusjonene*. Lastet ned 30.09.2010, fra <http://www.fontene.no/nyheter/article5038861.ece?service=print>
- Viggen, E. D. (2010 d). *Bufdir: Pålagt institusjonskutt*. Lastet ned 30.09.2010, fra <http://www.fontene.no/nyheter/article5039612.ece?service=print>

INTERVJUGUIDE

Først informasjon om prosjektet og intervjusituasjonen.

1. Innledende spørsmål:

- Utdanning
- Yrke/arbeidserfaring

2. Introduserende spørsmål/utgangspunkt:

- Hvordan oppfatter du eventuelle endringer i hvordan man har sett på hva som har vært god institusjonsbehandling i den tiden du har arbeidet i/eller i nær tilknytning til barnevernsinstitusjon.

3. Oppfølgende spørsmål:

- Hvordan jobbet man før/nå?
- Hva var viktig i arbeidet med barna og de unge (beskriv endringer)?
- Hva var det fokus på (beskriv endringer)?
- Hva tenker du kan påvirke endringer i barnevernsinstitusjonen?

4. Inngående spørsmål mm:

- Spørsmål om nærmere presisering av forhold som framkommer under punkt 2 og 3. (kan du si noe mer om..?)
- Videre spørsmål med bakgrunn i hva slags tema informanten tar opp – still oppfølgingsspørsmål, spesifiserende spørsmål og fortolkende spørsmål etter behov.

5. Avslutning

- Er det noe jeg ikke har spurt om som du har tenkt på eller som du synes er viktig å få frem?

Informasjon vedrørende deltakelse i en vitenskapelig undersøkelse

Jeg er barnevernspedagog og holder på med en masterstudie ved NTNU i Trondheim. Undersøkelsen er en del av min masteroppgave i sosialt arbeid.

Tema

Undersøkelsens tema er ”Endringer i tenkning rundt barneverninstitusjonen de siste 30 år”. Jeg ønsker å se på hva som har vært ansett som ”god institusjonsbehandling” til ulike tider i denne perioden og hvordan dette har påvirket arbeidet i denne type organisasjon.

Informanter

For å få belyst dette temaet nærmere er mitt ønske å kunne foreta intervju av personer som har arbeidet og helst fortsatt arbeider eller er i nært samarbeid med barneverninstitusjon i løpet av perioden 1970 og frem til i dag.

Metode

Jeg ønsker som nevnt å bruke intervju som metode og antar at disse vil kunne ta ca- 1-2 timer. Intervjuene vil bli tatt opp på bånd.

Det jeg ønsker å få belyst gjennom intervjuene er hvordan informanten har opplevd at man har tenkt rundt institusjonsbehandling til ulike tider og hvilke endringer som har oppstått i disse periodene og hva de eventuelt har bestått av.

Frivillighet

Deltakelse i forskningsprosjektet er basert på frivillighet, og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli slettet.

Databehandling

Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når masteroppgaven er ferdig.

Veileder og ansvarlig for prosjektet er Førsteamanuensis Edgar Martinsen ved institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap ved NTNU.

Har du spørsmål er det bare å ta kontakt.

Synøve Melheim
Markaplassen 168 d
7054 RANHEIM
73571723/92432147
e-post:synove.melheim@c2i.net

Harald Hårfages gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Geir Hyrve
Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap
NTNU
Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 10.12.2010

Vår ref: 25639 / 3 / AMS

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.12.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

25639	<i>Endringer i forståelse av barnevernsinstitusjon</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>NTNU, ved institusjonens overste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Geir Hyrve</i>
<i>Student</i>	<i>Synove Melheim</i>

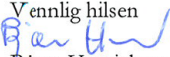
Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 03.03.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henriksen

Anne-Mette Somby

Kontaktperson: Anne-Mette Somby tlf: 55 58 25 83
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Synove Melheim, Markaplassen 168 D, 7054 RANHEIM

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.svara@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 25639

Prosjektet er i en avsluttende fase. Studenten opplyser at hun ikke trodde prosjektet var meldepliktig, derfor er det ikke meldt tidligere. Personvernombudet finner at behandlingen er meldepliktig fordi det er brukt lydopptak under intervjuene, og fordi opptakene er lagret på CD som kan avspilles på pc.

Det er gitt skriftlig informasjon til deltakerne. Informasjonsskrivet oppfylder vilkåret om informert samtykke.

I henhold til prosjektmeldingen er transkripsjonene anonymisert. Lydopptakene lagres fortsatt. Tidspunkt for anonymisering er angitt til 3. mars 2011. Anonymisering vil innebære å slette lydopptakene.